

1688
2009

საქართველოს
პარლამენტი

სპორტულ-ეკონომიკური
მეცნიერება
და
ტექნოლოგიები

№1

**თბილისი
2009**

ISSN 1987-6335
UDK (უბკ) 332.2
ა.243

ს ბრარულ-ეკონომიკური მეცნიერება და ტექნოლოგიები

304

№1

თბილისი
2009

საგარეულ-ეკონომიკური მეცნიერება და ტექნოლოგიები

№1 (2)

საერთაშორისო სამეცნიერო-
მეთოდოლოგიური და პრაქტიკული,
ყოველკვარტალური რეფერირებული
ჟურნალი

Agrarian-economic Science and Technologies

№1 (2)

International Scientific-
Methodological and Applied,
Quarterly Referenced Journal

Аграрно-экономическая наука и технологии

№1 (2)

Международный научно-
методологический и практический,
ежеквартальный реферированный
журнал

ქართლის დემოკრატიული და გავრცეებულია
საგარეული ეკონომიკის ინსტიტუტი
(დაფუძნებულია საქართველოს მთავრობის
დადგენილებით-№74, 2006 წლის 5 აპრილი).

თბილისი, ი.ჭავჭავაძის 37, კ.14.
25-81-21; 25-81-15; 25-81-29; 25-81-19.

E-mail @ agroeko.posta.ge
www.agroeco.org.ge

თბილისი- Tbilisi
2009

ომარ ქეშელაშვილი

სარედაქციო-სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე და მთავარი რედაქტორი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი.

სარედაქციო-სამეცნიერო საბჭო:

მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსები: შ.ჭალაგანიძე, გ.ალექსიძე, რ.ასათიანი, ნ.ბალათურია, ვ.ბურკაძე, ა.დიდებულაძე, ი.ვასაძე, ა.ვაშაძე, ო.ზარდალიშვილი, ჯ.კაციტაძე, ა.კოზმანიშვილი, გ.მარგველაშვილი, ლ.მარშანი, რ.მასხარობლიძე, ც.მირცხულავა, თ.ნანიტაშვილი, პ.ნასყიდაშვილი, ო.ონიანი, ნ.ქარტაშაძე, ვ.ქვეციანიშვილი, რ.ჩაგელიშვილი, ნ.ჩხარტიშვილი, ზ.ჩანჭყელიანი, ვ.ცანავა, გ.ჯაფარიძე, ნ.ჭითანავა. სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი თ.ურუშაძე.

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები: გ.დოლონაძე, თ.კანდელაკი, პ.კოლუაშვილი (სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი), თ.კუნჭულია (სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი), რ.მანველიძე, ჯ.მასხარაძე, განიკოლეიშვილი (სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი), ნ.ტურაბელიძე, ს.ყამარაული, ე.ზარაიშვილი.

სრული პროფესორები: გ.ჯავახიშვილი, ნ.იოსებაშვილი, ლ.ჩხბურდანიძე.

სარედაქციო-სამეცნიერო საბჭოს უცხოელი წევრები:

საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის საზღვარგარეთელი წევრები: ადელ ელ ბელტაგი (გერმანია), სერგი კაზარიანი (სომხეთი), ლუის ფეიგა კუნი (პორტუგალია), მარტინ აპენბრიკი (გერმანია), ჯანიკო მურუსიძე (რუსეთი), გენადი რომანენკო (რუსეთი), ალექსი სიზონოვი (უკრაინა), ჩაბა ჩაკი (უნგრეთი).

სარედაქციო კოლეგია:

ნუკრი მიზანაშვილი-მთავარი რედაქტორის მოადგილე, ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ჯ.მასხარაძე-ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ა.ლაფაჩი-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ე.მაგანია-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, თ.მასხარაძე-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, მ.ჩავლეიშვილი-ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ნ.დამენია. ი.ჯალაღონია.

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

O. Keshelashvili

**Editor – in – chief and Head of Editor-Scientific Board;
Doctor of Economical Science; Professor; Academician
of the Academy of Agricultural Science**

Editor-Scientific Board:

Doctors of Science, professors, academicians of the Academy of Agricultural Science: Sh. Chalaganidze (president of the Academy); G. Alexidze; R. Asatiani; N. Bagaturia; V. Burkadze; A. Didebulidze; I. Vasadze; A. Vashakidze; O. Zardalashvili; J. Katsitadze; A. Kozmanishvili; G. Margvelashvili; L. Marshania; R. Makharoblidze; Ts. Mirtskhulava; T. Nanitashvili; P. Naskidashvili; o. Oniani; N. Karkashadze; V. Kevkhashvili; R. Chagelishvili; N. Chkhartishvili; Z. Charkseliani; V. Chagelishvili; N. Chkhartishvili; Z. Charkseliani; V. Tsanova; G. Japaridze; N. Chitanava. Corresponding - of Science and Academy of Agricultural Science – T. Urushadze.

Doctors of Economical Science, Professors: G. Dogonadze; T. Kandelaki; P. Koguashvili (corresponding member of the Academy of Agricultural Science); T. Kunchulia (corresponding member of the Academy of Agricultural Science); R. Manvelidze; J. Makharadze; G. Nikoleishvili (corresponding member of the Academy of agricultural Science); S. Kamarauli; E. Kharashvili, N. Turabelidze.

Professors: G. Javakhishvili; N. Iosebashvili; L. Chiburdanidze.

Foreign members of Editorial – Scientific Board:

Foreign members of Georgian Academy of Agricultural Science: Adel EL Belgatti (German); Sergi Kazariani (Armenia); Luis Feiga Kumi (Portugal); Martin Ainpenbreke (German); Janiko Murusidze (russia); Genadi Romanenko (russia); Aleksei Sizonov (Ukrain); Chaba Chaki (Hungary).

Editorial Board:

N. Mikhanashvili – Vice editor – in – chief, Candidate of Economical Science, **J. Makharadze – Doctor of Economical Science; Professor**, A. Lapachi –Candidate of Economical Science; **E. Dzagania – Candidate of Economical Science**; **T. Makharadze – Candidate of Economical Science**; **M. Chavleishvili – Candidate of Economical Science**, **N. Damenia; I. Jalagonia.**

1. ეკონომიკური ბაჟნოლოგიები

ეკონომიკური ბაჟნოლოგიები და მათი გამოყენების ოპტიმიზაცია სამეურნეო რისკის პირობაში

ომარ ქველაშვილი
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსი,
აგრარული ეკონომიკის ინსტიტუტის
სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე-ინსტიტუტის
სამეცნიერო ხელმძღვანელი

რეფერატი

(ინტერნეტული ვერსია)

აგრარული სექტორის განვითარების საერთო სისტემაში, პერსპექტიულ პრობლემებს შორის ერთ-ერთი და გამოკვეთილად პრიორიტეტულია ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს ოპტიმიზაცია და მისი გამოყენების რაციონალიზაცია.

უკანასკნელ წლებში გაშლილი გამოკვლევების საფუძველზე, აგრარული სექტორის სპეციფიკისა და თავისებურებების გათვალისწინებით, ჩვენ, აგრარულ ეკონომიკურ მეცნიერებაში შემოვიტანეთ ახალი, კომპლექსური და შეწყობილი კატეგორია—ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემო.

ეკონომიკურ-ტექნოლოგიურ გარემოს თავისი განმასხვავებელი ნიშნები და თავისებურებები ახასიათებს საწარმოო სისტემის თითოეული სფეროს მიხედვით. ეს თავისებურებები და სპეციფიკა განსაკუთრებით ვლინდება და საკმაოდ მოდიფიცირებულია სოფლის მეურნეობაში.

ეკონომიკურ-ტექნოლოგიურ გარემო ეს არის დროისა და სივრცის ის სისტემა, რომელიც ეფუძნება მიწის, ბუნებრივი რესურსების (წყალი, სითბო, სინათლე), ფლორისა და ფაუნის, საწარმოო (კაპიტალი, შრომა), მატერიალური (ფულადი) და ინფორმაციული რესურსების ურთიერთშეწონასწორებული და მიზნობრივ-კომპლექსური გამოყენებისა და მართვის შეწყობილ, ოპტიმიზირებულ ბიოტექნოლოგიურ და ინსტიტუციონალურ მოდიფიცირებულ-ინტეგრირებულ კომპლექსს.

ამის გარდა, ახლა უკვე მიჩნეულია, რომ ტერმინი „ტექნოლოგია“ დიდი ხანია გასცდა ვიწრო ჩარჩოებს და ახალი, ტევადი, ფართო და მასშტაბურგანზომილებიანი შინაარსი შეიძინა. „ტექნოლოგიამ“ შეიწოვა, შეივსო და შეითანაწყო მთელი რიგი დარგობრივ-სისტემური სფეროები.

აქ უნდა განვმარტოთ, რომ ადამიანის მიერ გაწეული ნებისმიერი საქმიანობა (მოქმედება), რომელიც ერთიანი კომპლექსის ცალკეულ

ელემენტებს მოიცავს და სრულყოფას განიცდის, ახალი დროის ახლებური აზროვნების შესაბამისად გაიგება ტექნოლოგიად.

ამ ფორმულირების შემდეგ, ლოგიკურად დგება საკითხი იმის შესახებ, რომ შემოვიტანოთ ახალი მეცნიერული კატეგორია: ეკონომიკური ტექნოლოგიები. ეს, შეიძლება წარმოვიდგინოთ ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს სახითაც.

როგორც ჩანს, ფართო გაგებითა და თანამედროვე მეცნიერული ინტერპრეტაციით „ეკონომიკა“ თანდათან წარმოსდგა (ჩაჯდა) იმ საერთო სისტემაში რომელსაც აერთიანებს ტექნოლოგიური ციკლი. ამიტომაც, ისევე, როგორც ინფორმაციული და სხვა ტექნოლოგიები, ეკონომიკაც უნდა წარმოვიდგინოთ ტექნოლოგიურ ციკლად და პროცესად. მართლაცდა, ბუნებრივი რესურსების (პოტენციალის) გამოყენება ხომ მთელი ტექნოლოგიური კომპლექსია, ასევე, საწარმოო რესურსების (პოტენციალის) გამოყენებაც ხომ ტექნოლოგიურ არსენალს ეყრდნობა. სპეციფიკური ტექნოლოგიური ციკლებია აგრეთვე წარმოების სპეციალიზაცია (რეგიონული განყენა), ინტეგრაცია და კოოპერირება, მენეჯმენტი, წარმოების ოპტიმიზაცია და რაციონალიზაცია, ინსტიტუციონალური მექანიზმი, რისკის მართვა, გადაწყვეტილებების მიღება, მიზნის ფუნქციის დასახვა, პროგნოზირება და სხვა.

მეცნიერები უკვე ხმარობენ სიტყვათწყობებს: ინფორმაციული ტექნოლოგია, მართვის ტექნოლოგია, ბაზრის და საბაზრო სვემენტაციის ტექნოლოგია, ბიზნესის ტექნოლოგია (უკავშირდება დიდ თამაშებს ბიზნესში), სტრატეგიის ტექნოლოგია, საბანკო ტექნოლოგია, ეკოლოგიის ტექნოლოგია, თამაშთა თეორია და გადაწყვეტილების მიღების ტექნოლოგია და სხვა მისთანანი.

ამრიგად, დაბეჯითებით უნდა ითქვას, რომ ეკონომიკა, როგორც თანამედროვე გაგების ტექნოლოგიური ციკლი, ანდა, უფრო სფეციფიკური მიდგომით თუ ვიტყვით-ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური ციკლი, ახლებურ მეცნიერულ დამოკიდებულებას, შესწავლასა და სტრატეგიული მიმართულებების ჩამოყალიბებას მოითხოვს.

როგორც ირკვევა, გამოკვეთილად უნდა ითქვას, რომ ფართო გაგებით ეკონომიკურ-ტექნოლოგიურ გარემოში მოიაზრება ინფორმაციული ტექნოლოგიებიც, როგორც ეკონომიკური ზრდის ძირითადი პირობა.

ამ, სტრატეგიული და ფუნდამენტური, სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის პრობლემის გადაწყვეტა XXI საუკუნის იმპერატივის წარმოადგენს და მასზე უნდა აიწყოს და აიგოს ახლებურად დანახულ-გააზრებული და პროგრესული, აგრარულ-ეკონომიკურ გამოკვლევათა და მომავალზე ორიენტირებული კადრების აღზრდის სისტემა.

ნაშრომი შესრულდა სახელმწიფო სავარსებო პროექტის "რისკის მართვა ფერმერულ მეურნეობებში" ფარგლებში. აღნიშნული პროექტი განხორციელდა სსიპ ქართველოლოგიის, ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერების ფონდში (რუსთაველის ფონდი) მოპოვებული გრანტის მეშვეობით (გრანტი №020-08; კოდი 07-15-2-610). წინამდებარე პუბლიკაციაში გამოთქმული ნებისმიერი აზრი ეკუთვნის ავტორს და შესაძლოა არ ასახავდეს სსიპ ქართველოლოგიის, ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერების ფონდის შეხედულებებს.

აგრარული სექტორის განვითარების საერთო სისტემაში, აგრ

სპექტიულ პრობლემებს შორის ერთ-ერთი და გამოკვეთილად პრიორიტეტულია ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს ოპტიმიზაცია და მისი გამოყენების რაციონალიზაცია.

ადრე, ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემო, მეცნიერთა მიერ ერთიან კატეგორიად არ განიხილებოდა. შეისწავლებოდა და გამოკვლევები ტარდებოდა ცალკე ეკონომიკური პოზიციებისა და ცალკე ტექნოლოგიური სისტემური ელემენტების მიხედვით.

უკანასკნელ წლებში გაშლილი გამოკვლევების საფუძველზე, აგრარული სექტორის სპეციფიკისა და თავისებურებების გათვალისწინებით, ჩვენ, აგრარულ ეკონომიკურ მეცნიერებაში შემოვიტანეთ ახალი, კომპლექსური და შეწყობილი კატეგორია—ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემო.

ასეთი დაკავშირება საბუთდება არგუმენტირებული მოსაზრებითა და თანამედროვე, პროგრესული პოზიციით, რაც გამოიხატება იმაში, რომ მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ზეგავლენითა და საბაზრო მოტივაციებისა და მოთხოვნების შესაბამისად ეკონომიკური და ტექნოლოგიური პირობები მჭიდროდ ურთიერთდაკავშირებული გახდა და ერთიან, კომპლექსურ, ურთიერთშეწონასწორებულ სისტემად ჩამოყალიბდა. ამის გამო, ფართომასშტაბური და სტრატეგიული პრობლემების კვლევისას მათი იზოლირებული და განაცალკევებული შესწავლა მეცნიერული და პრაქტიკული თვალსაზრისით გაუმართლებელი და მიზანშეუწონელია. ეს, განსაკუთრებით თვალსაჩინო ხდება მაშინ, როცა საქმე ეხება ოპტიმიზაციის, რაციონალიზაციის, მდგრადობისა და სხვა ამ კატეგორიის პრობლემების კვლევას, აგრეთვე მრავალფაქტორული და მრავალვარიანტული გადაწყვეტილებების მიღებას.

ბოლო დროს, ეს პოზიცია და მიდგომა კიდევ უფრო მტკიცდება თამაშთა თეორიის მიხედვით გადაწყვეტილებების მიღების ფუნქციონალური და ფუნდამენტური მოთხოვნების გამო.

აგრარული სექტორის ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს ერთიან კომპლექსურ კატეგორიად და ურთიერთდაკავშირებულ მეცნიერულ სისტემად გაგება და ჩამოყალიბება გაპირობებულია აგრეთვე სამეურნეო რისკის შეუქცევადი პროცესის გავლენითა და მოთხოვნებით, რამეთუ რთული და მრავალკომპონენტური სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ფუნქციონირება სწორედ სამეურნეო რისკის პირობებში ხდება და ამ დროს საჭიროა ურთიერთდაკავშირებული ეკონომიკური და ტექნოლოგიური ფაქტორების შეწონასწორებული რეგულირება და მათი გამოყენების ოპტიმიზაცია და რაციონალიზაცია, აგრეთვე რისკის მიზანშეწონილობის ეკონომიკური ზღვრებისა და უკუგების ოპტიმალური დონეების დადგენა, ყველა ამ, ე.წ. რისკ-

ფაქტორთა გავლენის გათვალისწინებითა და სინთეზი-რეზიუმის რისკის გამამართლებელი მახასიათებლების განსაზღვრით.

დაბეჯითებით უნდა ითქვას, რომ ამჟამად, ეკონომიკურ-ტექნოლოგიურ გარემოს სწორი გააზრების, შეფასებისა და მართვის გარეშე მიუღწეველი დარჩება ეკონომიკური ზრდის ის მასშტაბები და ტემპები, რასაც სახელმწიფოებრივი პოლიტიკური მოთხოვნები და ინტე-რესები აყალიბებს და გვავალდებულებს.

ამრიგად, ნებისმიერი საწარმოო პროცესის (ქვეყნისა თუ რეგიონის დონეზე) ეკონომიკურ-ტექნოლოგიურ გარემოსადმი მორგებულობა და ლოგიკურად, ამ გარემოს ინტეგრირებული სისტემის მართვა, სამეურნეო რისკის პირობებში, XXI საუკუნის ერთ-ერთი ძირითადი პრიორიტეტია და იგი უნდა მივიჩნიოთ ახალ მიმართულებად ეკონომიკასა და ბიზნესში.

ეკონომიკურ-ტექნოლოგიურ გარემოს თავისი განმასხვავებელი ნიშნები და თავისებურებები ახასიათებს საწარმოო სისტემის თითოეული სფეროს მიხედვით. ეს თავისებურებები და სპეციფიკა განსაკუთრებით ვლინდება და საკმაოდ მოდიფიცირებულია სოფლის მეურნეობაში.

ეკონომიკურ-ტექნოლოგიურ გარემო ეს არის დროისა და სივრცის ის სისტემა, რომელიც ეფუძნება მიწის, ბუნებრივი რესურსების (წყალი, სითბო, სინათლე), ფლორისა და ფაუნის, საწარმოო (კაპიტალი, შრომა), მატერიალური (ფულადი) და ინფორმაციული რესურსების ურთიერთშეწონასწორებული და მიზნობრივ-კომპლექსური გამოყენებისა და მართვის შეწყობილ, ოპტიმიზირებულ ბიოტექნოლოგიურ და ინსტიტუციონალურ მოდიფიცირებულ-ინტეგრირებულ კომპლექსს.

უნდა ითქვას, რომ სოფლის მეურნეობის ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს განმარტება ჩვენს მეცნიერებას დღემდე არ გააჩნდა. ამდენად, ზემოთ მოცემული ფორმულირება ორიგინალურია და მასში სისტემურად არის გააზრებულ-დანახული ამ გარემოს შინაარსო-ბრივი და ფუნქციონალური დატვირთვა.

როგორც ჩანს, ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს, მომავლის ხედვით გააზრებული კომპლექსური და სისტემური კატეგორიის გაგებამ სრულიად ახლებური ფორმულირება მოითხოვა.

ახლა უკვე მიჩნეულია, რომ ტერმინი „ტექნოლოგია“ დიდი ხანია გასცდა ვიწრო ჩარჩოებს და ახალი, ტევადი, ფართო და მასშტაბურგანზომილებიანი შინაარსი შეიძინა. „ტექნოლოგიამ“ შეიწოვა, შეივსო და შეითანაწყო მთელი რიგი დარგობრივ-სისტემური სფეროები, რის ბაზაზეც მტკიცედ დამკვიდრდა ახალი შინაარსობრივი სიტყვათწყობები: სამრეწველო ტექნოლოგიები, ეკოლოგიური ტექნოლოგიები, სპორტული ტექნოლოგიები, ლინგვისტური ტექნოლოგიები, ფილოსოფიის ტექნოლოგიები, ჟურნალისტური ტექნოლოგიები,

ადამიანზე ზეგავლენის მოხდენის ტექნოლოგიები (პიარი) და სხვა აგრეთვე, რაც მეტად საფურადღებო და ნიშანდობლივია, მთელი ინფორმაციული (მ. შ. გამოთვლითი) ციკლი, პროცესი და კომპიუტერული შესაძლებლობები და წარმოსდგა ინფორმაციული ტექნოლოგიების სახით.

ინფორმაციული ტექნოლოგიები საკმაოდ მრავლისმომცველია და აერთიანებს კომპიუტერების შექმნისა და ფუნქციონირების მთელ სისტემას:

1. პროგრამირებასა და პროგრამულ უზრუნველყოფას;
2. ქსელურ ადმინისტრირებას—ინფორმაციის მოპოვების, დამუშავებისა და გადაცემა-გავრცელების ინდუსტრია (ინტერნეტი, ელექტრო ფოსტა), საამისო ინფრასტრუქტურა და კომუნიკაციები;
3. სისტემურ ადმინისტრირებას—ავტომატიზებული სისტემები, მონაცემთა ბანკები;
4. აპარატურის ინჟინირინგს—ახალი აპარატურის სისტემების შექმნა, ტექნიკური უზრუნველყოფა და სხვა.

აქ უნდა განვმარტოთ, რომ ადამიანის მიერ გაწეული ნებისმიერი საქმიანობა (მოქმედება), რომელიც ერთიანი კომპლექსის ცალკეულ ელემენტებს მოიცავს და სრულყოფას განიცდის, ახალი დროის ახლებური აზროვნების შესაბამისად გაიგება ტექნოლოგიად.

ამ ფორმულირების შემდეგ, ლოგიკურად დგება საკითხი იმის შესახებ, რომ შემოვიტანოთ ახალი მეცნიერული კატეგორია: ეკონომიკური ტექნოლოგიები. ეს, შეიძლება წარმოვიდგინოთ ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს სახითაც.

როგორც ჩანს, ფართო გაგებითა და თანამედროვე მეცნიერული ინტერპრეტაციით „ეკონომიკა“ თანდათან წარმოსდგა (ჩაჯდა) იმ საერთო სისტემაში რომელსაც აერთიანებს ტექნოლოგიური ციკლი. ამიტომაც, ისევე, როგორც ინფორმაციული და სხვა ტექნოლოგიები, ეკონომიკაც უნდა წარმოვიდგინოთ ტექნოლოგიურ ციკლად და პროცესად. მართლაცდა, ბუნებრივი რესურსების (პოტენციალის) გამოყენება ხომ მთელი ტექნოლოგიური კომპლექსია, ასევე, საწარმოო რესურსების (პოტენციალის) გამოყენებაც ხომ ტექნოლოგიურ არსენალს ეყრდნობა. სპეციფიკური ტექნოლოგიური ციკლებია აგრეთვე წარმოების სპეციალიზაცია (რეგიონული განყენა), ინტეგრაცია და კოოპერირება, მენეჯმენტი, წარმოების ოპტიმიზაცია და რაციონალიზაცია, ინსტიტუციონალური მექანიზმი, რისკის მართვა, გადაწყვეტილებების მიღება, მიზნის ფუნქციის დასახვა, პროგნოზირება და სხვა.

მეცნიერები უკვე ხმარობენ სიტყვათწყობებს: მართვის ტექნოლოგია, ბაზრის და საბაზრო სეგმენტაციის ტექნოლოგია, ბიზნესის ტექნოლოგია (უკავშირდება დიდ თამაშებს ბიზნესში), სტრატეგიის

ტექნოლოგია, საბანკო ტექნოლოგია, თამაშთა თეორია და
გადაწყვეტილების მიღების ტექნოლოგია და სხვა მისთანანი.

ამრიგად, დაბეჯითებით უნდა ითქვას, რომ ეკონომიკა, როგორც
თანამედროვე გაგების ტექნოლოგიური ციკლი, ანდა, უფრო სფერო-
ფიკური მიდგომით თუ ვიტყვით-ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური ციკლი,
ახლებურ მეცნიერულ დამოკიდებულებას, შესწავლასა და
სტრატეგიული მიმართულებების ჩამოყალიბებას მოითხოვს.

სოფლის მეურნეობის ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემო
უწინარეს ყოვლისა დამოკიდებულია მეცნიერულ-ტექნიკურ
პროგრესზე, რის შედეგადაც:

- იქმნება ახალი პირობები მეცნიერულ-ტექნიკური, სოციალური და
საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობების ჩარჩოებში;
- იქმნება და სრულყოფილი ხდება ახალი მანქანები, მოწყო-
ბილობები, დანადგარები, ტექნიკური საშუალებები და მათი
გამოყენების პირობები და ტექნოლოგიები;
- უძვობესდება მიწის რესურსები (სასუქების გამოყენებით და
სხვა);
- იცვლება წარმოების პროცესის ყველა ელემენტი;
- სრულყოფილი ხდება სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა მოვლა-
მოყვანის ტექნოლოგიები (აგროტექნიკური ნორმები, ფორმები,
წესები და საშუალებები);
- იქმნება ახლებური მარკეტინგული გარემო, ახალი მოთხოვნები,
ახალი საბაზრო სივრცეები (სეგმენტები);
- სრულყოფილი ხდება მენეჯმენტის მთელი სისტემა და პროცესი;
- სრულყოფილი ხდება ინფორმაციული ტექნოლოგიები;
- იკვეთება რისკის ფაქტორი და მისი გამოყენების აუცილებლობა
და სხვა.

ყოველივე ეს ძირფესვიანად ცვლის დამოკიდებულებას ეკონომიკურ-
ტექნოლოგიურ გარემოზე და შესაბამისად მისი გაძლიერება და
მართვის სისტემას.

როგორც ირკვევა, გამოკვეთილად უნდა ითქვას, რომ ფართო გა-
გებით ეკონომიკურ-ტექნოლოგიურ გარემოში მოიაზრება ინფორ-
მაციული ტექნოლოგიებიც, როგორც ეკონომიკური ზრდის ძირითადი
პირობა.

ინფორმაციული ტექნოლოგიები, რომელიც საშუალებას გვაძლევს
მივიღოთ მრავალვარიანტული და მრავალფაქტორული გადაწყვე-
ტილებები, განვაზღვროთ წარმოების მიზნის ფუნქცია და მდგრადობის
მოსალოდნელი დონე, წარმოადგენს იმ ძირითად საფუძველს, რამაც
საშუალება უნდა მოგვცეს გადავწყვიტოთ აგრარული სექტორის
ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური გარემოს ოპტიმიზაციის, მისი თითო-
ეული ელემენტის გამოყენებისა და მოხმარების რაციონალიზაციის

ამოცანა, იმ პირობით, რომ მაქსიმალურად იქნეს გათვალისწინებული რისკის ფაქტორი.

ამ, სტრატეგიული და ფუნდამენტური, სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის პრობლემის გადაწყვეტა XXI საუკუნის იმპერატივს წარმოადგენს და მასზე უნდა აიწყოს და აიგოს ახლებურად დანახულ-გააზრებული და პროგრესული, აგრარულ-ეკონომიკურ გამოკვლევათა და მომავალზე ორიენტირებული კადრების აღზრდის სისტემა.

Economical Technologies and Optimization of its Use in the Conditions of Industrial Risk

O. Keshalashvili

Doctor of Economical Sciences, Professor,
Academician of Georgian Academy of
Agricultural Sciences

Abstract

(Internet Version)

In the whole system of agrarian sector development among perspective problems priority has optimization of economical-technological environment and rationalization of its use.

Researches done in last period with consideration of specific peculiarities in agrarian sector, we have established new complex category in agrarian economy – economical-technological environment.

Economical-technological environment is characterized by different peculiarities for different spheres in production system. These specific peculiarities is seemed and modified mostly in agriculture.

Economical-technological environment is the system of space and time based on interblended of land, natural resources (water, heat, light), flora and fauna, enterprise (capital, labor)material (monetary) and informational and institutional modified-integrated complex.

Besides, it's known fact that the word» technology” itself has gone far beyond its narrow understanding and has gained new, wide-scale understanding. “Technology” has absorbed and acquired number of branch-systemic spheres.

This formulation logically arises new statement establishment of new scientific category-economical technologies. It can be also received as economical environment.

It seems that in wide understanding and modern scientific interpretation “economy” gradually entered the whole system being united by technological cycle. That's why economy like information and other technologies should be considered as technological cycle and process. And in fact use of natural resources (potential) in technological complex. Besides it, use of production resources (potential) is based on technological arsenal. Specific technological cycles are also production specialization, integration and

cooperation, management, production optimization and rationalization, institutional mechanism, risk management, getting of decisions, aim of function, prognosis and others.

Scientists have already brought into use word combinations, such as: informational technology, management technology, market and market segment technology, business technology (connected with great risks in business), strategy technology, bank technology, ecological technology, technology of receiving decisions and others.

So, it should be certainly said that economy as modern technology cycle, in other words, economical-technological cycle demands new scientific study and formation of new strategical directions.

As it is shown economical-technological environment in wide understanding includes informational technologies as the main aspect for economical growth.

Solving of such strategical and fundamental problem, having state importance, is imperative for XXI century. Modern and progressive agrarian-economical researches and bringing up of new stuff being oriented on future should be based on above mentioned problem.

2. Маркетинговая стратегия

Маркетинговая стратегия сельского хозяйства Грузии, с учётом интенсивных процессов мировой глобализации

Омар

Кешелашвили

академик академии сельскохозяйственных наук Грузии,

Шота Чалаганидзе

академик академии сельскохозяйственных наук Грузии

Реферат

(интернетная версия)

На современном этапе развития рыночных отношений, в системе мировой глобализации выделяются две основные сферы: одна-социально-экономическая, которая охватывает производство и потребление и вторая-природопользования и защиты природы, которая является материальной основой всего производственного цикла.

Влияние глобализации следует рассматривать не изолированно и не однозначно, она в значительной степени опирается на конкретные, фактические экономические условия и особенно природные факторы и технологические системы, которые в совокупном виде следует квалифицировать как экономико-технологическая среда.

Если рассуждать глубже, в экономической среде следует выделить т.н. подсреду, эта маркетинговая среда, которая оказывает решающее влияние на всю систему экономического роста.

Характерными особенностями и своеобразностью отличается экономическая среда сельского хозяйства Грузии. На её формирование и использование большое влияние оказывают специфические природные условия и исторически сформированные и установленные традиции.

В результате проведенных за последние годы в Грузии специальных исследований, разработаны (установлены) стратегические, маркетинговые приоритетные направления развития аграрного сектора в условиях требований и мотиваций рыночных отношений и с учётом интенсивных процессов мировой глобализации, также потенциала и особенностей экономико-технологической среды.

Согласно этому, разработана стратегическая маркетинговая модель развития сельского хозяйства, с учетом рыночных мотиваций. Определены региональные приоритеты в отраслевом разрезе, оценены и установлены те оптимальные параметры, которые считаются реально достигнутыми рубежами и обоснованными пределами, с точки зрения экономической и продовольственной безопасности и с целью насы-

ценности как местных рыночных сегментов, также занятия экспортных позиций.

В сельском хозяйстве Грузии основными приоритетами выделены такие, имеющие большие традиции и широкие потенциальные возможности, также огромные перспективы и стратегическое значение отрасли, как: промышленное виноградарство, промышленное плодоводство и основные отрасли субтропического земледелия-чаеводство и цитрусоводство, также отрасли пищевой промышленности, функционирующие на базе этих отраслей.

Выделены и размежеваны региональные агропромышленные пространства с присущими им характерными отраслевыми модификациями, из которых видны специфики типов пригородного и горного земледелия, пропорции сочетания отраслей и культур и пределы экономической отдачи.

Развитие указанных приоритетных, стратегического значения отраслей даёт возможность максимально эффективно и с высокой отдачей использовать уникальный биоклиматический потенциал Грузии, причём с максимальной степенью освоить только те микрозональные пространства, где имеются наиболее благоприятные природные и экономические условия для их развития.

Проблема мировой глобализации становится всё более масштабной и актуальной.

Непринуждённо можно сказать, что глобализация-это результат длительного процесса интеграции, обусловленная современным мировым порядком.

На современном этапе развития рыночных отношений, в системе мировой глобализации выделяются две основные сферы: одна-социально-экономическая, которая охватывает производство и потребление и вторая-природопользования и защиты природы, которая является материальной основой всего производственного цикла.

В странах быстрого развития экономики процесс интеграции имеет такой размах, что радикально изменились их стратегические темпы и масштабы. процесс интеграции вышел из своих рамок и следовательно, появились транснациональные корпорации и объединения.

Так начались революционные изменения процессов интеграции. Всё это результат стремительного научно-технического прогресса.

Именно эти процессы положили основу новому мировому порядку, что логически приобрело глобальный характер.

Когда речь идет о новом мировом порядке и следовательно о глобализации-это в основном суждения о новых подходах, решениях, нормах, обязательствах и т.д. Такой порядок формируется

главным образом политическими и экономическими рычагами, юридическими нормами, технологическими системами, социальными обязательствами.

Глобализация-это огромное, можно сказать безграничное пространство, всеобъемлющая цепь, в которой очень трудно найти своё место, свои позиции, рычаги регулирования экономики, выделить наиболее выгодную маркетинговую стратегию, определить рыночные сегменты и т.н. «частные рынки».

В этой системе или в пространстве, очень трудно развиваются малые государства. Поэтому, их позиции в этом пространстве весьма скромные и сложные, определение и разграничение которых требует сугубо дифференцированного научного подхода и обоснованного решения.

Таким образом, глобализация оказывает огромное влияние на экономическое развитие каждого государства и региона, на стратегию развития отдельных сфер и отраслей экономики, на всю специализацию.

Однако, влияние глобализации следует рассматривать не изолированно и не однозначно, она в значительной степени опирается на конкретные, фактические экономические условия и особенно природные факторы и технологические системы, которые в совокупном виде следует квалифицировать как экономико-технологическая среда.

Если рассуждать глубже, в экономической среде следует выделить т.н. подсреду, эта маркетинговая среда, которая оказывает решающее влияние на всю систему экономического роста.

Экономико-технологическая среда сельского хозяйства из-за своей сложности и многогранности характеризуется определяющими признаками и особенностями, которые не имеют аналогов в других сферах и отраслях.

Характерными особенностями и своеобразностью отличается экономическая среда сельского хозяйства Грузии. На её формирование и использование большое влияние оказывают специфические природные условия и исторически сформированные и установленные традиции.

Интересно, что на небольшой территории Грузии (62,7 тыс. кв. км.) встречаются почти все типы почв, климата и флоры, которые распространены на огромной территории России, Украины, Белорусии, Средней Азии, в Прибалтике и на Кавказе, вместе взятых.

Здесь, наглядно выразительная вертикальная зональность обуславливает то, что 54% всей территории занимают горы, 33% - предгорья и лишь 13% равнина. Одна треть всей территории покрыты лесами. Характерен и гидрологический признак-на этой

маленькой территории встречается 25 тысяч рек, из которых 70% протекает в западной Грузии.

Эти условия оказывают большое влияние на профиль и развитие сельского хозяйства, что определяется малоземелием и своеобразной структурой сельскохозяйственных угодий. Из-за этого, в сельском хозяйстве используются только 44% всей территории. Пашня занимает лишь 26% от всех сельскохозяйственных угодий, сенокосы и пастбища (т.н. земли экстенсивного типа)-более 64%. В результате этого на душу населения приходится лишь 0,66 га с-х угодий и 0,17 га пашни, что соответственно в 3-4 и в 5-6 раз меньше чем в России, на Украине и в Белорусии.

Грузия, с точки зрения развития сельского хозяйства, является регионом большого значения. Всемирно известно, что Грузия является очагом и колыбелем пшеницы и виноградной лозы. Здесь, на протяжении многих веков выведены аборигенные сорта этих культур, подобные которых не встречаются в мире.

Богатые традиции ведения сельского хозяйства в течении веков постепенно совершенствовались, развивались и приобрели современную форму. Система ведения сельского хозяйства дифференцирована по зонам и подзонам производственной специализации сельского хозяйства. Кстати, на территории Грузии выделено 13 зон и 6 подзон производственной специализации сельского хозяйства.

Принимая во внимание все вышеизложенные позиции, требования и особенности, в результате проведенных за последние годы в Грузии специальных исследований, разработаны (установлены) стратегические, маркетинговые приоритетные направления развития аграрного сектора в условиях требований и мотиваций рыночных отношений и с учётом интенсивных процессов мировой глобализации, также потенциала и особенностей экономико-технологической среды.

Такие исследования в Грузии проведены впервые и они заслуживают определённый научный и прикладной интерес и внимание.

Согласно этому, разработана стратегическая маркетинговая модель развития сельского хозяйства, с учетом рыночных мотиваций. Определены региональные приоритеты в отраслевом разрезе, оценены и установлены те оптимальные параметры, которые считаются реально достигнутыми рубежами и обоснованными пределами, с точки зрения экономической и продовольственной безопасности и с целью насыщенности как местных рыночных сегментов, также занятия прочных экспортных позиций.

В сельском хозяйстве Грузии основными приоритетами выделены такие, имеющие большие традиции и широкие потен-

циальные возможности, также огромные перспективы и стратегическое значение отрасли, как: промышленное виноградарство, промышленное плодоводство и основные отрасли субтропического земледелия-чаеводство и цитрусоводство, также отрасли пищевой промышленности, функционирующие на базе этих отраслей.

Выделены и размежеваны региональные агропромышленные пространства с присущими им характерными отраслевыми модификациями, из которых видны специфики типов пригородного и горного земледелия, пропорции сочетания отраслей и культур и пределы экономической отдачи.

Всё это соответствует зональным и микрорональным природно-экономическим условиям, потенциальным возможностям, потребностям фактических и перспективных параметров производственной инфраструктуры.

Развитие указанных приоритетных, стратегического значения отраслей даёт возможность максимально эффективно и с высокой отдачей использовать уникальный биоклиматический потенциал Грузии, причём с максимальной степенью освоить только те микрорональные пространства, где имеются наиболее благоприятные природные и экономические условия для их развития.

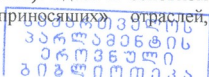
Эти отрасли, которые производят экспортную, потенциально конкурентноспособную продукцию, в соответствии глобальной стратегии сельского хозяйства Грузии отнесены к группе т.н. «энергоприносящих» отраслей. Такое название дано потому, что их развитие даёт возможность на основе эквивалентных, бартерных и других форм обмена, также сформированием интегрированных, совместных предприятий и использованием других прогрессивных организационно-правовых форм и с учётом интересов международного разделения труда в определённой степени решать проблему обеспечения страны энергетическими (нефтепродукты, газ, электроэнергия) и другими необходимыми, с точки зрения продовольственной безопасности, ресурсами.

К этим приоритетным отраслям, с учётом местных почвенно-климатических условий и исторических традиций ведения земледелия, должно быть сочетано возделывание т.н. «калориаёмких» культур, в частности колосовых зерновых, кукурузы, зерно-бобовых, овощных, картофеля, также технических и кормовых культур.

Исходя из отмеченных общих перспективных позиции, в стратегической маркетинговой модели выделяются следующие основные направления и позиции:

Глобальные имеющие в виду государственный уровень (с позицией внешне-экономических отношении). Здесь в основном подразумевается размещение «энерго-приносящих» отраслей,

268/5

которые должны удовлетворить потребности местных, ближних и дальних рыночных сегментов.

С этой целью приоритет отдается таким, определяющим национальный имидж бизнеса, отраслям, как: виноградарство и функционирующая на его базе винодельческая промышленность, плодоводство и функционирующая на его базе консервная промышленность, чаеводство и цитрусоводство и функционирующая на их базе перерабатывающая промышленность.

Принимая во внимание необходимость взаимосочетающего обмена продовольственной продукции, на качественно новом уровне развития должно быть поднято ранее овощеводство и картофелеводство.

Локальные (внутригосударственные и регионально-отраслевые позиции). К ним отнесено животноводство и «калориаемкие» отрасли (зерноводство, позднее картофелеводство, пчеловодство, сахарная свекла, также кормовые культуры).

С точки зрения государственных позиций и возрастающих требований продовольственной безопасности, большое значение имеет развитие зернового хозяйства. Возделывание зерновых культур возможно почти повсеместно на территории Грузии, однако, как в настоящее время так и на перспективу следует урегулировать импортные позиции и каналы по удовлетворению населения зерновыми продуктами.

Исходя из импортных позиций, для того, чтобы иметь нормальный и оправданный уровень насыщенности продовольственного рынка, необходимо будет завести и импортировать, в переменном порядке, зерно, мясо, молоко, жир, мясные и молочные продукты, продукцию птицеводства.

Как правило, регулирование экспорта и импорта должно быть осуществлено разумным применением экономических рычагов, правильной маркетинговой стратегией и гибким менеджментом.

С этой точки зрения основными и действующими факторами являются: подходящие и прогрессивные организационно-правовые и интегрированные формы предприятий, денежно-кредитный и налоговый механизм, экономические стимулы, экономические и информационные технологии, институциональная система, обеспеченность инфраструктурой, внешне-экономические связи, гарантированная правовая база.

Marketing Strategy in Agriculture of Georgia with Consideration of Intensive Processes in the World Globalization

O. Keshelashvili

Academician of Georgian Academy
of Agricultural Science,

Sh. Chalaganidze

Academician of Georgian Academy
of Agricultural Science

Abstract

(Internet Version)

In modern development of marketing relations, in the system of the world globalizations, there are separated two main spheres: social-economical carrying production and consumption; and the other one-use and protect of environment, which is considered as material basement for production cycle.

Influence of globalization should be discussed not isolated. It has been reflected on concrete economical conditions especially on environment factors and technological system, which itself is qualified as economical-technological environment.

Discussing deeply in economical environment it should be separated so called co-environment-marketing environment having greatest influence on economical growth.

Agriculture in Georgia is characterized by peculiarities. Its formation and use have been influenced by specific environment conditions and historical traditions.

As a result of special researches being done in the latest period in Georgia, it has been worked out strategical, marketing prior directions in development of agrarian sector in conditions of demands and motivations in market relations and its potential and peculiarities in economical-technological environment with consideration of intensive processes in the world globalization.

So accordingly it has been worked out strategic marketing model for development of agriculture with consideration of market motivations. It has been defined regional priorities in branch section; it has been founded those optimal parameters, which are considered as real borders for economical and production security and satiation of local market segments as well as firm export positions.

In agriculture of Georgia there are also separated branches having deep traditions and wide potential, great perspectives and strategic meaning such as: industrial viticulture, industrial fruit-growing and main branches of subtropical agriculture tea-growing and citrus-growing, also branches food industry functioning on the base of above mentioned branches.

There is also separated and defined agro-industrial space with its characteristic branch modifications where are clearly shown peculiarities of

suburban and mountainous agriculture, proportions of their branches and crops and economical borders.

Development of mentioned prior branches having strategic importance gives us possibility to use unique bioclimatic potential of Georgia with high efficiency and at the same time use only those micro-zonal space having most profitable natural and economical conditions for their development.

3. აგრარული ეკონომიკა და ბიზნესი

გვიანი შემოდგომის თუთის გაუხეშებული ფოთლის მეცხოველეობაში საკვებად გამოყენების შესაძლებლობა, მისაღებებული ტექნოლოგიები და მისი ეკონომიკური მნიშვნელობა

გიორგი ნიკოლეიშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის
წევრ-კორესპონდენტი.

ბიძინა კოროხაშვილი

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი,
სრული პროფესორი.

ბესიკ საკანდელიძე

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი,

სერგო თურმანიძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი,
ასოცირებული პროფესორი

ემზარ ჭოლაძე

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი.

რეზიუმე

(ინტერნეტული ვერსია)

მეცხოველეობის განვითარების მატერიალურ საფუძველს წარმოადგენს მტკიცე საკვები ბაზა. იგი განსაზღვრავს დარგის განვითარების რაოდენობრივ მხარეს, პროდუქციულობას, პროდუქციის ხარისხს და ეკონომიკურ ეფექტიანობას.

უკანასკნელ პერიოდში, მეცხოველეობის, სულადობრივი ზრდის მიუხედავად შეინიშნება საკვები კულტურების ნათესი ფართობების შემცირების ტენდენცია. თითქმის მთლიანად შეწყვეტილია ბალახის ფქვილისა და სილოსის წარმოება. დაბალა საკვებ სავარგულების პროდუქტიულობა. ამჟამად გამოიკვეთა მეცხოველეობის საკვები ბაზის უკმარისობა და რაციონის სიღარიბე მრავალფეროვნების თვალსაზრისით.

საქართველოს, როგორც მცირემიწიან ქვეყანას, მომავალში კიდევ უფრო გაუჭირდება საკვები სავარგულების ფართობების გადიდება და კურსი ინტენსიფიკაციის დონის ამალღებისაკენ უნდა ავიდეთ. ამასთან, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ისეთი იაფფასიანი არატრადიციული ნედლეულის მოპოვებას, რომელიც მდიდარი იქნება საკვები ელემენტებით და შეავსებს არსებულ დანაკლისს.

მეაბრეშუმეობის სასწავლო-კვლევით ინსტიტუტში ჩატარებული მუშაობის შედეგების მიხედვით ასეთ ნედლეულად შეიძლება მივიჩნიოთ

შემოდგომაზე დამზადებული გაუხეშებული თუთის ბუნებრივი ფოთლოვანი ბუნებრივია, ასეთი ფოთლოვანი აბრეშუმის ჭიის გამოსაკვებად უვარგისია, მაგრამ წარმატებით გამოიყენება მეცხოველეობაში, როგორც „ნეკერის“, ისე ფოთლის ფქვილისა და სხვა სახის საკვების დასამზადებლად.

ყველა შემთხვევაში საჭიროა თუთის ფოთლის ბიოქიმიური მახასიათებლების შესწავლა და ყუათიანობის დადგენა. ამ მიმართულებით სამომავლოდ მუშაობა კიდევ უფრო გაფართოვდება. ქუთაისის მეაბრეშუმეობის ზონალურ საცდელ სადგურში შეისწავლება თუთის რეკომენდებული ჯიშებით გაშენებულ სხვადასხვა ტიპის ნარგაობიდან გაზაფხულზე დამზადებული ფოთლის პირდაპირი დანიშნულებით გამოყენების და შემოდგომაზე დამზადებული გაუხეშებული თუთის ფოთლიდან „ნეკერის“, ფოთლის ფქვილის და სხვა სახის საკვების დამზადების შესაძლებლობა და ეკონომიკური ეფექტიანობა.

შეამად, საქართველოს სამომხმარებლო ბაზარზე, იმპორტირებული სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ხვედრითი წილი დაახლოებით 80 % შეადგენს, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ არსებული პოტენციალი სრულად არ არის გამოყენებული. დღეს, სოფლად ცხოვრობს საქართველოს მოსახლეობის ნახევარზე მეტი (53%), ხოლო მათ მიერ შექმნილი მთლიანი შიდა პროდუქტის წილი ადგილობრივ ბაზარზე მხოლოდ 10-11%-ია ფარგლებში მერყეობს.

შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, საქართველოს მთავრობის სტრატეგიულ დოკუმენტებში მითითებულია, რომ სოფლის მეურნეობის პროდუქციამ, ქართულ ბაზარზე უნდა ჩაანაცვლოს იმპორტული პროდუქცია და ექსპორტზე გავიდეს. დასმული ამოცანის გადაწყვეტა შესაძლებელი იქნება მხოლოდ სასოფლო – სამეურნეო სავარგულების, შრომითი რესურსების, საწარმოო საშუალებების რაციონალური გამოყენების და სხვა რეზერვების ამოქმედების შემთხვევაში. სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტის საქმეში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მარცვლეულის წარმოების გადიდებას და მეცხოველეობის პროდუქტიულობის ამაღლებას.

მტკიცე საკვები ბაზა განსაზღვრავს მეცხოველეობის განვითარების არა მარტო რაოდენობრივ მხარეს, არამედ პროდუქტიულობას, პროდუქციის ხარისხს და ეკონომიკურ ეფექტურობას. ამიტომ, მიმდინარე ეტაპზე, მიწათმოქმედების მნიშვნელოვან ამოცანად უნდა მივიჩნიოთ საკვებწარმოების ძირეული გაუმჯობესება და მეცხოველეობის საკვებ მთხონეონილების დაკმაყოფილება. ამ მიზნით საჭიროა შევიმუშავოთ და განვახორციელოთ ქვეყანაში მეცხოველეობის საიმედო და შეწონასწორებული საკვები ბაზის შექმნის კომპლექსური პროგრამა.

1990 წელს ყველა კატეგორიის მეურნეობაში მსხვილი რქოსანი პირუტყვის სულადობა შეადგენდა 1122,1 ათას სულს, ხოლო ცხვრისა და თხის – 633,4 ათას სულს, 2005 წელს კი შესაბამისად 12,02 და 28,8%-ით აღემატებოდა საბაზისო წლის შესაბამის მაჩვენებელს. მართალია, უკანასკნელ პერიოდში სოფლის მეურნეობის საერთო პრდუქციაში მეცხოველეობის ხვედრითი წილი მნიშვნელოვნად გაიზარდა, თუმცა, ეს ძირითადად გამოწვეულია არა მეცხოველეობის პროდუქციის ზრდით, არამედ

მემცენარეობის დარგების (მეჩაიეობა, მევენახეობა, მეხილეობა) პროდუქციის წარმოების შემცირების გამო, რაც დამაფიქრებელია.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ 1999 წელს ერთწლიანი და მრავალწლიანი ბალახების საერთო ფართობი 54,4 ათასი ჰექტრიდან – 50,7 ჰა-მდე შემცირდა. თითქმის მთლიანად შეწყდა ბალახის ფქვილის წარმოება, ნაკლები ყურადღება ექცევა სასილოსე კულტურების მოვლა-მოყვანას და ა.შ. აშკარად გამოიკვეთა მეცხოველეობის საკვები ბაზის უკმარისობა და რაციონის სიღარიბე მრავალფეროვნების თვალსაზრისით.

„ფაოს“ მონაცემებით „მეცხოველეობის ფერმები ამჟამად მთელი სასოფლო – სამეურნეო სავარგულების 70%-ს იკავებენ და „შთანთქავენ“ მარცვლეულის მსოფლიო მოსავლის 2/3-ს.

აღნიშნული გარემოება მეტად დამაფიქრებელი და მძიმე შედეგების მომტანია ისეთი მცირემწიანი ქვეყნისათვის როგორც საქართველოა. ასეთ ვითარებაში აუცილებელია მეცხოველეობისათვის ადგილობრივი რესურსების მაქსიმალურად რაციონალური გამოყენებით საკვები ბაზის გაფართოება – განმტკიცება, საკვების დამზადება გადაშუშავების, შენახვა-გამოყენების სწორი ორგანიზაცია, პროგრესული ტექნოლოგიების დაჩქარებული დანერგვა, არსებული რეზერვების გამოვლენა და ამოქმედება.

საკვების დანაკლისის შევსებისა და რაციონის გამდიდრების მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გვიანი შემოდგომის გაუხეშებული თუთის ფოთლის მეცხოველეობაში საკვებად გამოყენება. განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ზემო აჭარაში თუთის შერჩეული ჯიშებიდან მეცხოველეობაში გამოსაყენებლად „ნეკერის“ დამზადების შესაძლებლობა,

მეაბრეშუმეობის სასწავლო-კვლევით ინსტიტუტში ჩატარებული მუშაობით (ა. კაფიანი) დადგენილია, რომ აბრეშუმის ჭიის განმეორებითი გამოკვებისათვის (სექტემბერ – ოქტომბერი) გაზაფხულის გამოკვებაზე გადაჭრილი თუთის მცენარის ამონაყარების 1/3-ის წაკვეცის შემთხვევაში არა მარტო ფოთლის დამზადებაზე გაწეული შრომითი დანახარჯი მცირდება, არამედ მომავალ წელს ფოთლის მოსავლიანობის მატება 20-25%-ს შეადგენს, რაც ეკონომიკური თვალსაზრისით გამართლებული და ორგანიზაციულად მისაღებია.

საქართველოში, თუთის დაავადება „ფოთლის სიხუჭუჭის“ გავრცელებასთან დაკავშირებით თუთის აბრეშუმხვევიას განმეორებითი გამოკვების ჩატარება არ არის რეკომენდებული, რაც კიდევ უფრო ეფექტურს ხდის ფოთლის ზემოაღნიშნული წესით დამზადებას და მეცხოველეობაში გამოსაყენებლად საჭირო ტექნოლოგიების შემუშავებას.

როგორც აღინიშნა, საქართველოში არსებობს მეცხოველეობის საკვების დიდი დეფიციტი, ამასთან, აღსანიშნავია არასრულფასოვანი ნედლეულის გამოყენება, რომლის შევსება ყოველდღიური საზრუნავი უნდა იყოს. ამისათვის, სხვა საშუალებათა შორის საჭიროა მოიძებნოს ისეთი არატრადიციული ნედლეული, რომელიც მდიდარია მეცხოველეობისათვის საჭირო საკვები ელემენტებით და შეავსებს არსებულ დანაკლისს.

მეაბრეშუმეობის სასწავლო-კვლევით ინსტიტუტში ჩატარებული მუშაობის შედეგების ანალიზის მიხედვით, ასეთ არატრადიციულ ნედლეულად მიგვაჩნია თუთის გვიან შემოდგომაზე დამზადებული გაუხეშებული ფოთოლი, რომელიც აბრეშუმის ჭიის გამოსაყვებად

ორგანულ ნივთიერებათა გარდა, დიდია მინერალურ ნივთიერებათა როლიც ნებისმიერი პირუტყვის ორგანიზმისათვის. ისინი აქტიურად ჩაერთვებიან ძვლებისა და კბილების შენებაში, არეგულირებენ ფიზიოლოგიურ პროცესებს, ქსოვილებსა და უჯრედებში კოლოიდურ სისტემებს, აქტიურად მონაწილეობენ უჯრედებში საკვებ ნივთიერებათა შეღწევადაში, კუნთოვანი და ნერვიული სისტემების ცხოველმყოფელობაში, განსაზღვრებენ ვიტამინების, ჰორმონებისა და ფერმენტების ნორმალურ ფუნქციონირებას და სხვა.

დიდძის მეთუეთობის ექსპერიმენტალურ ბაზაში, 1997 წელს ჩატარებული მუშაობის შედეგები წარმოდგენილია პირველ ცხრილში. მართალია, ეს მაჩვენებლები სრულყოფილი არ არის და არც საბოლოო შედეგების მიხედვით მსჯელობის საშუალებას იძლევა, მაგრამ ის გვაძლევს წარმოდგენას აღმოსავლეთ საქართველოს პირობებში შემოდგომაზე დამზადებულ გაუხეშებულ თუთის ფოთოლში ცხოველებისათვის საჭირო ნივთიერებების შემცველობის შესახებ.

ცხრილი 1

თუთის ფოთლის ორგანული და მინერალური ნივთიერებების შემცველობა

№	ნიმუშის დასახელება	ნიმუშის აღების დრო	მშრალი ნივთიერება %	საერთო ტენი %	ჰერმშრალი თუთის ფოთლის კომპონენტი %-ით.		
					უჯრედ ანა	ნედლი ცხიმი	საერთო შაქარი ნაცარი %
1	„გრუზია“ ნაკვეთი №1	20/X-1997წ.	42,09	57,91	10,6	26,2 0,62	2,38 13,75
2	ნაკვეთი 2	20/X-1997წ.	37,64	62,36	14,5	45,0 1,1	2,11 12,83
3	ნაკვეთი 3	20/X-1997წ.	33,95	66,05	12,4	35,6 1,07	2,71 12,14
4	„გრუზია“ ნაკვეთი1	3/XI-1997წ.	37,75	62,25	14,5	24,3 0,64	2,5 22,61
5	„——“	20/XI-1997წ.	37,74	62,26	13,8	44,0 1,1	2,6 24,23
6	„——“	30XI-1997წ.	ხეზე უკვე აღარ იყო ფოთლები				

ცხრილში მოტანილი მასალებიდან ჩანს, რომ გვიანი შემოდგომის თუთის ფოთლის ქიმიური შემადგენლობა გარკვეულ ცვლილებებს განიცდის,

მაგრამ ყოველმხრივ გამართლებულია მისი საკვებად გამოყენება. ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ნედლი სახით გაუხეშებული ფოთლის გამოყენება სიფრთხილით მიდგომას მოითხოვს. საქმე იმაშია, რომ ლიტერატურული მონაცემების მიხედვით ასეთი ფოთოლი შეიცავს საკმაო ოდენობით საპონინებს (ნ.ზ. ამბაკოძე) რაც საკვების ზარისხის უარყოფითად მარცვებლად ითვლება. თუ როგორი იქნება იგი გამოშრობის შემდეგ, ზამთრის პერიოდში გამოყენებისათვის, მომავალი მუშაობა გვიჩვენებს.

შემოდგომაზე დამზადებული გაუხეშებული თუთის ფოთლის მეცხოველეობაში საკვებად („ნეკერი“) გამოყენების შესაძლებლობისა და მისადაგებული ტექნოლოგიების შემუშავებაში განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენენ ქედის რაიონის სოფ. მერისის ფერმერები. ასე მაგალითად 1998 წლის გაზაფხულზე მეველად თურმანიძის საკარმიდამო ნაკვეთზე დაირგო 9 სხვადასხვა ჯიშის (ფორმის) თუთის ნერგი. ნარგაობა კარგად განვითარდა და საუკეთესო შედეგები მიიღეს, რაც ამ ზონაში მეაბრეშუმეობის განვითარების რეალურ საფუძველს ქმნის.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთაგორიანი რელიეფი, მკვეთრად გამოხატული ვერტიკალური ზონალობა, რთული გეოლოგიური აღნაგობა, ჰიდროლოგიური ქსელის თავისებურება და არაერთგვაროვანი გეოგრაფიული გარემო, განსაკუთრებით „ზემო აჭარაში“, მეაბრეშუმეობის განვითარების მეტად განსხვავებულ პირობებს ქმნის. ამიტომ, დიდი მნიშვნელობა აქვს მეაბრეშუმეობის განვითარებისათვის და ნარჩენების გამოყენების მეცნიერულად დასაბუთებული ღონისძიებების სისტემის შემუშავებას და პრაქტიკაში დანერგვას.

ზემო აჭარის მოსახლეობის ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესების, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების, შრომითი რესურსების და საწარმოო საშუალებების რაციონალურად გამოყენების საქმეში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია მეაბრეშუმეობას. ამასთან, ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ამ რეგიონში მეთუთეობის განვითარება არა მარტო მეაბრეშუმეობის საკვები ბაზის განმტკიცების, არამედ ნიადაგების წყლისმიერი ეროზიისაგან დაცვისა და მეცხოველეობის საკვები ბაზის დანაკლისის შევსების მნიშვნელოვანი საშუალებაა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით თუთის შერჩეული ჯიშებით (ჰიბრიდებით) ნარგაობის გაშენების მიზანი უნდა იყოს:

- ა) მეაბრეშუმეობის საკვები ბაზის განმტკიცება (ქედა, შუახევი) და ნარჩენების მეცხოველეობის სხვა დარგებში გამოყენება;
- ბ) წყლისმიერი ეროზიის წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებათა გაძლიერება (ზოგიერთი თუთის ჯიშის ფესვები ნიადაგში ჩადის 4 მეტრზე მეტ სიღრმეში და საუკეთესოდ იცავს ნიადაგს) და მდინარეთა ნაპირების გამაგრება;
- გ) ტყის ბინადართა (ფრინველთა) გამრავლების პერიოდში ძვირფასი საკვებით (ნაყოფით) უზრუნველყოფა;
- დ) ძვირფასი ავეჯისა და საკრავი ინსტრუმენტების დამზადებისათვის საჭირო მასალით უზრუნველყოფა და ა.შ.

ზემო აჭარაში აბრეშუმის ჭკის განმეორებითი გამოკვების ჩატარება საერთოდ არ არის რეკომენდებული, მაგრამ, კონკრეტული პირობების

გათვალისწინებით შემოდგომის, თუთის გაუხეშებული ფოთლის დამზადება მეცხოველეობაში გამოსაყენებლად ნამდვილად ყურადღების ღირსია. მითუმეტეს, რომ მთიანი აჭარის მოსახლეობას „ნეკერის“ დამზადება – შენახვისა და ზამთრის პერიოდში მეცხოველეობის საკვებად გამოყენების მდიდარი ტრადიციები გააჩნია.

ნეკერის დასამზადებლად, ადგილობრივი მოსახლეობა უპირატესობას წიფელს, რცხილას, ცაცხვს ანიჭებს, რადგან ამ მცენარეებიდან დამზადებულ ნეკერს ბუნებრივი შრობის დროს ფოთოლი ნაკლებად ცვივა. და სხვა საჭირო თვისებებიც გააჩნია.

აღნიშნულიდან გამომდინარე ჩვენ მიზნად დავისახეთ:

ა) შეგვესწავლა შემოდგომაზე დამზადებული თუთის ფოთლის კვებითი ღირებულება მეცხოველეობაში საკვებად გამოყენების თვალსაზრისით;

ბ) შეგვეჩინა დაავადება ფოთლის სიხუჭუჭისადმი მედეგი ძლიერი ფესვთა სისტემის მქონე თუთის ისეთი ჯიშები, რომელთაგან დამზადებული ფლორტები (1/3 წაკვეცი) კარგად მიესადაგება „ნეკერის“ დამზადების ტექნოლოგიურ მოთხოვნებს.

გ) ადგილობრივი კონკრეტული ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობების გათვალისწინებით შეგვეჩინა ნარგავობის გაშენების ტიპები და გაგვესაზღვრა მცენარეთა კვების არე. (1X1; 1X2; 2X2 ბუჩქოვანი, საშუალო შტამბოვანი თუ მაღალ შტამბოვანი), ამასთან დასმული ამოცანების გათვალისწინებით უნდა შეირჩეს თუთის უნაყოფო, ნაკლებმსხმოიარე, ძლიერმსხმოიარე ჯიშები და ა.შ.

ცნობილია, რომ კონკრეტულ ბუნებრივ – ეკონომიკური პირობებიდან გამომდინარე მთიანი აჭარის მეცხოველეობაში (განსაკუთრებით ზამთარში) არსებობს საკვების სერიოზული დეფიციტი. რაც სხვა მიზეზთა შორის გამოწვეულია უხეში საკვების რაოდენობრივი სიმცირისა და დაბალი ხარისხის გამო. ამ დანაკლისის აღმოფხვრის მიზნით საჭიროა ისეთი კულტურების მოვლა-მოყვანა, რომლებიც კარგად შეეგუება ადგილობრივ პირობებს, იქნება უხვმოსავლიანი, საკვები ელემენტებით მდიდარი და შეეცეს არასრულფასოვან საკვებს, ცხოველისათვის საჭირო ორგანული და არორგანული ნივთიერებებით. როგორც ზემოთ აღინიშნა ასეთ არატრადიციულ ნედლეულს წარმოადგენს შემოდგომაზე დამზადებული თუთის ფოთოლი, რომელიც მისადაგებული ტექნოლოგიებით დამუშავების შემთხვევაში კალორიებით მდიდარ საკვებს იძლევა. „ნეკერის“ დამზადების ტრადიციული ნედლეულის (წიფელი, ცაცხვი, რცხილა), შეცვლა თუთის ფოთლით პირველად ფერმერმა მეკლუდ თურმანიძემ სცადა და კარგი შედეგიც მიიღო. ამით მეზობელი ფერმერებიც დაინტერესდნენ და დახმარებისათვის მიმართეს აჭარის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს. სამინისტრომ, პრობლემის კიდევ უფრო ღრმა შესწავლისა და სათანადო ჯიშების სარგავი მასალებით დახმარების მიზნით წერილობით (2008 წ. 15 ოქტომბერი, №01-13/228) მიმართა საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო უნივერსიტეტის რექტორს, რომელმაც საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული საგრანტო პროექტიდან „საქართველოს თუთის გენოფონდის დაცვა-გამდიდრება; მაღალპროდუქტიული მიკოპლაზმური დაავადებისადმი მედეგი ჯიშების გამოყვანა, დარაიონება და გავრცელება ვერტიკალური ზონალობის გათვალისწინებით“.

ფერმერებს უფასოდ გამოუყო 350 ძირი თუთის ნერგი და პროექტის ხელმძღვანელობას დაევალა აღნიშნულ პრობლემასთან დაკავშირებით სამეცნიერო – კვლევითი მუშაობის გაგრძელება.

მომავალში, პრობლემის შესწავლის საქმეში საჭიროების მიხედვით ჩაერთვებიან ზოოტექნიკოსები და სხვა სპეციალისტები.

2008 წლის ოქტომბერში მ. თურმანიძის საკარმიდამო ნაკვეთზე გაშენებული ნარგაობიდან აღებული იქნა თუთის ფოთლის ნიმუშები ბიოქიმიური ანალიზისათვის, რომლის შედეგები მოტანილია მეორე ცხრილში. ამასთან, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საცდელად გაშენებული 9 ჯიშის (ფორმის) მცენარიდან, არცერთზე არ ყოფილა შემჩნეული თუთის ფოთლის სიხუჭუჭით დაავადების შემთხვევა, რაც ამ ჯიშების (ფორმების) რეგიონში წარმატებით გავრცელების საშუალებას იძლევა.

ცხრილი 2

თუთის ფოთლის ბიოლოგიური ანალიზი

№	შპრ ნივთ	პრ ოტ უნი	ცხი ში	უჯ რე და-ნა	უენ	ნაცარი	P	Ca	მონელებადობა, %				
									ენრ გი	ნ/პ რო ტ.	ნ/ც ხიმ	ნ/უ ჯრ ელ	უენ
1	860	136	27	248	418	118	3,2	11,8	66	69	57	66	72
2	850	143	31	251	423	123	3,1	11,2	61	63	54	61	67

განმარტება: თუ ყუათიანობის დადგენა გსურთ ენერგეტიკული საკვები ერთეულის და მიმოცვლის ენერჯის დასადგენად, ეს მონაცემები უნდა ჩაისვას რეგრესულ განტოლებაში და ჩატარდეს გაანგარიშება.

განსაკუთრებით საინტერესოა ის ფაქტი, რომ გასული საუკუნის 80-იან წლებში სოფელ მერისში „გრუზიას“ ჯიშის თუთის ნარგაობა მთლიანად განადგურდა, ხოლო 1998 წელს გაშენებულ საცდელ ნაკვეთზე არც ამ ჯიშის მცენარეზე ყოფილა შემჩნეული დაავადება ფოთლის სიხუჭუჭე. ეს ძალიან საინტერესო საკითხია და აუცილებლად უნდა იქნეს შესწავლილი.

შემოდგომაზე სხვადასხვა ჯიშისა და ვადების მიხედვით დამზადებული ფოთლის ყუათიანობა, ენერგეტიკული საკვები ერთეულისა და მიმოცვლის ენერჯია ცალკე საბოლოო შედეგების მიხედვით იქნება განხილული.

პრობლემის რეგიონულ ჭრილში შესწავლის მიზნით 2009 წლიდან მუშაობა დაიწყო აგრეთვე საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო უნივერსიტეტის ქუთაისის მეაბრეშუმეობის ზონალურ საცდელ სადგურში, სადაც სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობისათვის კარგი პირობებია შექმნილი; სახელდობრ, სადგურს გააჩნია 33 ჰა თუთის პლანტაცია და საკმარაოდენობის აბრეშუმის ჭიის გამოსაკვები შენობა – ნაგებობები, რაც გამოყენებული იქნება დამზადებული „ნეკერის“ შესანახად, გვიანი

შემოდგომიდან ადრე გაზაფხულის ჩათვლით. ამ თემის დამუშავებასთან დაკავშირებით ბაზამ შეიძინა რამდენიმე სული იმერული ჯიშის ცხვარი, რომელიც ზამთარში გამოიკვება გვიან შემოდგომაზე დამზადებული „ნეკერი“ და თუთის რიგშორისებში მოყვანილი სოიოს ნამჯით. ამასთან, როგორც აღინიშნა დაზუსტდება ჯიშების მიხედვით „ნეკერის“ დამზადების ოპტიმალური ვადები, შემუშავდება შესაბამისი ტექნოლოგიები, შეისწავლება მექანიზაციის საშუალებათა გამოყენების შესაძლებლობა და განისაზღვრება საკვების წამოების ეკონომიკური ეფექტიანობა. რეგიონის თავისებურებათა გათვალისწინებით განისაზღვრება მეაბრეშუმეობისა და მეცხვარეობის (მეთხეობის) რაციონალური შეთანაწყობის პრინციპები, მომზადდება სათანადო ინსტრუქცია და გადაეცემა შესაბამის ორგანოებს დასამტკიცებლად და წარმოებაში გასავრცელებლად.

Feasibility of application of coarse mulberry leaf gathered in late autumn as fodder for cattle breeding, development of appropriate Technologies and economic efficacy

Giorgi Nikoleishvili

Doctor of Economic sciences, Professor,
Corresponding Member of Academy of Agrarian Sciences

Bidzina Korakhashvili

Doctor of Agrarian Sciences, Professor

Besik Sakandelidze

Candidate of Agrarian Sciences, Assistant Professor,

Sergo Turmanidze

Candidate of Economical Science,

Associated Professor,

Emzar Choladze

Candidate of Agrarian Sciences

**Abstract
(Internet Version)**

Stable fodder base is the necessary material basis for the progress of livestock breeding. It defines the quantitative aspect of the development of the branch, its productivity, product quality and economic efficiency.

Lately, irrespective of increase of cattle number, we observe a tendency of decrease of areas apportioned for sowing of fodder crops. Production of grass flour and silage has almost been stopped. Fertility of arable lands is low. Deficiency of fodder base and ration poorness with the view of diversity has become clear.

In future, for Georgia, as the small-land country, it will become still harder to increase areas under fodder crops and we have to follow the course towards elevation of intensification rate. At the same time, specific emphasis

should be made on assimilation of cheap, nontraditional material that will be rich in nutritious elements and will fill in the existing deficiency.

According to the results of studies implemented at the Educational-Research Institute of Sericulture, coarse mulberry leaf stored in autumn is namely the material we need. It is quite natural that such leaf is worthless for feeding mulberry silkworm, but it can be successfully used in animal husbandry, for preparation of leaf, stored for winter in autumn, as well as leaf flour and other types of fodder.

In all cases we'll have to study biochemical characteristics of leaf and determine its nourishing value. Works in this direction will be still more extended in future. The feasibility and economic efficiency of application of the leaf prepared in spring from various plantations of recommended mulberry varieties, in its direct designation, as well as those of the leaf stored in autumn for winter, leaf flour and other types of fodder will be studied at Kutaisi Zonal Station of Sericulture.

ავთანდილ ლაფაჩი
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი

წარმოადგინა: საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსმა ომარ ქეშელაშვილმა.

დასკვნა: სტატია აქტუალურია, შესრულებულია მაღალ მეცნიერულ დონეზე, აკმაყოფილებს ჟურნალისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს და მიზანშეწონილია მისი გამოქვეყნება.

რეზიუმე
(ინტერნეტული ვერსია)

ჩვენს ქვეყანაში საკმაოდ სერიოზული ეკონომიკური კრიზისია და ეს გამოიხატება რამდენიმე პარამეტრში: მცირდება დასაქმება, კერძო სტრუქტურები ამცირებენ თანამშრომლებს. ყოველივეს ამის შედეგი კი ქვეყანაში წარმოებული პროდუქციის შემცირებაა. ეს ეხება როგორც მრეწველობის ისე სამშენებლო თუ სხვა სექტორს, რომელიც თითქმის გაჩერებულია. პრაქტიკულად გაჩერებულია ეკონომიკის თითქმის ყველა სექტორი. ასე, რომ კრიზისული ვითარება აშკარად ჩამოყალიბდა.

ჩატარებული კვლევებიდან ირკვევა, რომ გარდაუვალია ლარის დევალაცია. ეს პროცესი გაგრძელდება მანამ, სანამ არ გაიზრდება საქსპორტო წარმოება და ექსპორტ-იმპორტის არსებული თანაფარდობა ექსპორტის სასარგებლოდ არ შეიცვლება, ან, უწყვეტი ინვესტიციების დიდი ოდენობით შემოდინება კვლავ არ აღდგება, და უცხოეთიდან ფულადი გზავნილები ადრინდელ მასშტაბებს არ მიაღწევს.

გვეჩვენა თუ არა, ამის გამო, სავალუტო კრიზისი? გვაქვს ყველა საშუალება, რომ კრიზისი თავიდან ავიცილოთ. ჯერ ერთი, ეროვნული ბანკის სავალუტო რეზერვები მილიარდ დოლარზე მეტია, მეორე – ის, რომ 2008 წლის 22 ოქტომბრის გადაწყვეტილებით, ევროკავშირიდან, ამერიკიდან, იაპონიიდან, სხვა დონორი ქვეყნებიდან საქართველომ უნდა მიიღოს 4,5 მილიარდი დოლარის დახმარება. უცხოური ვალუტის შემოდინება ასე თუ ისე მაინც იქნება, ჯერ ერთი საქართველოს მოქალაქეები კვლავ გამოაგზავნიან ფულად საშუალებებს და მეორეც ქვეყანაში შემოდის ინვესტიციებიც, ანუ ობიექტურად, სავალუტო კრიზისის მოლოდინი საქართველოში არ არის.

ამჟამად მსოფლიოში მწვავე ფინანსური კრიზისია, რაც ამერიკის შერთებული შტატების იპოთეკურ ბაზარზე შექმნილმა დისპროპორციებმა წარმოშვა.

საქართველოს მთავრობა აპირებს, რომ მსოფლიო კრიზისის დროს თვითონ გახდეს ინვესტორი. ამ მიმართულებით მან ერთმილიარდიანი

პროექტი შეიმუშავა. 300 მლნ ლარი საგზაო ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას მოხმარდება, 160 მლნ ლარი – სხვადასხვა მცირე პროექტს, მათ შორის საირიგაციო და ნაპირსამაგრ სამუშაოებს, 120 მლნ ლარი გამოიყოფა დევნილებისთვის საცხოვრებელი სახლების მშენებლობაზე, 120 მლნ ლარი თბილისში მუნიციპალური პროგრამების განხორციელებაზე, 120 მლნ ლარი – მუნიციპალური განვითარების ფონდისთვის, 66 მლნ ლარი რეგიონების ფონდისთვის, 20 მლნ ლარი სოფლის მეურნეობის დახმარების პროგრამებს მოხმარდება.

საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა, საგადასახდელო ბალანსის ცალკეული მუხლის პროგნოზირების მიზნით, ადგილობრივი და უცხოური კომპანიების გამოკითხვა ჩაატარა. კვლევა მიზნად ისახავდა 2009 წლის განმავლობაში ქვეყანაში კერძო უცხოური კაპიტალის მოსალოდნელი მოძრაობის შესახებ ინფორმაციის მოგროვებას.

კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 119-მა კომპანიამ. გამოკითხვის შედეგების წინასწარი მონაცემებით, 2009 წელს საქართველოში კერძო სექტორის მიერ 1.74 მლრდ აშშ დოლარის წმინდა შემოდინებაა მოსალოდნელი. აღნიშნული მაჩვენებელი აღემატება ეროვნული ბანკის მიერ გამოკითხვის ჩატარებამდე არსებულ პროგნოზებს. 2009 წელს საქართველოში კაპიტალის შემოდინების მიხედვით, ლიდერობენ: არაბეთის გაერთიანებული საამიროები, აშშ, ჩინეთი, დიდი ბრიტანეთი, ჩეხეთი და აზერბაიჯანი.

გამოკვლევის პირველადი შედეგების მიხედვით, 2009 წელს საქართველოში მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სახით, დაახლოებით, 815 მლნ აშშ დოლარის, ხოლო პორტფელის ინვესტიციების სახით 33 მლნ აშშ დოლარის შემოდინებაა მოსალოდნელი. რაც შეეხება ერთობლივ სესხებსა და სხვა სახსრებს, ნავარაუდევია, დაახლოებით, 1 მლრდ აშშ დოლარის მოზიდვა.¹

გასათვალისწინებელია, რომ კვლევის შედეგები ასახავს მოლოდინს და შესაბამისად რეალური შემოდინება შესაძლებელია პროგნოზისგან განსხვავდებოდეს. ასევე, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საკმაოდ მაღალია პროექტების კონცენტრაციის დონე. შესაბამისად, ინვესტიციების შემოდინების მთლიანი მოცულობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ცალკეული მასშტაბური პროექტის წარმატებაზე. აღნიშნული ტიპის კვლევებს ატარებს მსოფლიოს ცენტრალური ბანკების უმეტესობა. ჩატარებული გამოკვლევების მიუხედავად, ფაქტიურად ირკვევა, რომ საქართველოს ეკონომიკის დაკრედიტების ზრდა არ შეიმჩნევა.

ჩვენს ქვეყანაში საკმაოდ სერიოზული ეკონომიკური კრიზისია და ეს გამოიხატება რამდენიმე პარამეტრში: – მცირდება დასაქმება, კერძო სტრუქტურები ამცირებენ თანამშრომლებს. ამ ყოველივეს შედეგი კი ქვეყანაში წარმოებული პროდუქციის შემცირებაა. ეს ეხება როგორც მრეწველობის ისე სამშენებლო თუ სხვა სექტორს, რომელიც თითქმის გაჩერებულია. პრაქტიკულად გაჩერებულია ეკონომიკის თითქმის ყველა

¹ www.nbg.gov.ge პრესრელიზი „საქართველოს ეროვნული ბანკის 2009 წლის საპროგნოზო უცხოური ინვესტიციების შესახებ კვლევის პირველადი შედეგები“, 2009 წელი, იანვარი.

სემენტი. ასე, რომ კრიზისული ვითარება აშკარად ჩამოყალიბდა მიუხედავად ამისა მიგვაჩნია, რომ ეკონომიკური თვალსაზრისით, ქვეყანას კატასტროფა მაინც არ ემუქრება, ამის განცხადების უფლებას ეკონომიკური დახმარების შესახებ 2008 წლის 22 ოქტომბრის ბრიუსელის კონფერენციაზე მიღებული გადაწყვეტილებები გვაძლევს, სადაც გადაწყდა, რომ 2010 წლის ჩათვლით საქართველოში უნდა შემოვიდეს 4,5 მლრდ დოლარის გრანტი და კრედიტი. ეს დახმარება, გამოყენებული იქნება აუცილებელი სოციალური და სარეკონსტრუქციო საშუალების დასაფინანსებლად და ხელს შეუწყობს ეკონომიკური ზრდის პროცესს. ამ თანხიდან 400 მლნ აშშ დოლარი საბანკო სექტორის გამოცოცხლებას მოხმარდება, რაც დიდი რაოდენობის თანხა იმისთვის, რომ ქვეყანამ თავი დააღწიოს ფინანსურ პრობლემებს და კატასტროფის წინაშე არ აღმოჩნდეს.

ჩატარებული კვლევებიდან ირკვევა, რომ გარდაუვალია ლარის დევალვაცია. ეს პროცესი გაგრძელდება მანამ, სანამ არ გაიზრდება საექსპორტო წარმოება და ექსპორტ-იმპორტის არსებული თანაფარდობა ექსპორტის სასარგებლოდ არ შეიცვლება, ან, უწყვეტი ინვესტიციების დიდი ოდენობით შემოდინება კვლავ არ აღდგება, და უცხოეთიდან ფულადი გზავნილები ადრინდელ მასშტაბებს არ მიაღწევს.

ამ სამი კომპონენტიდან ყველაზე რთული პირველი – საექსპორტო პოტენციალის ზრდაა.

უცხოური ინვესტიციების შემოსვლა გლობალური ფინანსური კრიზისის შეწყვეტაზე და საქართველოს ძველი იმიჯის დაბრუნებაზეა დამოკიდებული. უცხოეთიდან გზავნილების აღდგენა კი მხოლოდ და მხოლოდ გლობალური ფინანსური კრიზისის დასრულებაზეა დამოკიდებული.

– „ამ სამი გარემოების გამოუსწორებლობის შემთხვევაში, ეროვნულ ბანკს აქვს რესურსი, რომ ძალიან მოკლევადიან პერიოდში აკონტროლოს ლარის გაცვლითი კურსი. ეს არის დოლარში გამოხატული რეზერვი, რომელიც მილიარდ 400 მილიონს აღემატება. მაგრამ ამ რეზერვით მხოლოდ ლარის მცოცავი დევალვაციის უზრუნველყოფა შეიძლება და არა მოთოკვა.“²

– „ჩვენ ერთმანეთისგან უნდა განვასხვავოთ ორი მოვლენა. ერთი მათგანი დაკავშირებულია იმ ტენდენციასთან, რომელიც დღეს გლობალურ ბაზარზე ჩამოყალიბდა დოლარის გამყარებასთან დაკავშირებით. ბუნებრივია, დოლარის გამყარება არ არის აბსტრაქტული: ის ყველა ქვეყანაში მყარდება შესაბამის ეროვნულ ვალუტასთან მიმართებაში. ასე რომ, დოლარის გამყარება საქართველოში, ეს არის პროცესი ლარის გაუფასურების, თანდათანობით დევალვაციის. ეს არის ობიექტური პროცესი. ჩვენ თუ გადავხედავთ მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, ეს არის მცოცავი პროცესი ანუ მოთხოვნა იზრდება დოლარზე. მეორე, საქართველოში დოლარზე მოთხოვნა იმითაც იზრდება, რომ ომის შემდგომ პერიოდში ქვეყანაში ინვესტიციების შემოსვლა შემცირდა; შემცირდა უცხოეთიდან ჩვენი თანამოქალაქეების მიერ გამოგზავნილი ფულადი გზავნილებიც, ანუ შემცირდა დოლარის შემოდინება. ამ კუთხით დოლარის გამყარება, ეს არის

² გლადიმერ პაპავა გაზეთი „ბანკები და ფინანსები“ – 18-24 ნოემბერი, № 21, 2008

ობიექტური პროცესი.³

აღსანიშნავია, რომ „სტენდბაის“ პროგრამის ფარგლებში საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა საქართველოს 750 მილიონიანი დახმარება გამოუყო. პროგრამის მიზანია საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკის მხარდაჭერა, რომელიც ქვეყნის მაკროეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფისკენ არის მიმართული. ასევე, ინვესტორთა ნდობის გაძლიერება, საერთაშორისო რეზერვების ზრდის უზრუნველყოფა და დონორთა მხარდაჭერის კუთხით კატალიზატორის როლის შესრულება. ეს არის თანხა, რომლითაც ქვეყანას შეუძლია მაშინ ისარგებლოს, როდესაც ჩათვლის, რომ მას ეს ფული სჭირდება. პირველი ტრანში 250 მილიონი დოლარის ოდენობით საქართველოს მთავრობამ უკვე მიიღო და ეროვნული ბანკის რეზერვების შესავსებად გამოიყენა. ეს თანხა უკვე დაინარჯა კიდევ ოქტომბერის თვეში, ლარის კურსის ხელოვნურად შენარჩუნებისათვის. შემდეგი ტრანშები, პირველის მსგავსად, დიდი რაოდენობის აღარ იქნება, 2008 წლის დეკემბერში საქართველოს შეეძლო 80 მილიონიანი ტრანში მიეღო. ამ თანხის მიღებაზე უარი იმით აიხსნება, რომ დახმარებები შემოვიდა სხვადასხვა არხებით, მათ შორის აშშ-ს 200 მილიონიანი დახმარებაც. ეს ფული ბიუჯეტში მიდის, მაგრამ ლარებად, ანუ მთავრობა ეროვნული ბანკისგან ლარებს ყუდულობს, შესაბამისად, ეროვნული ბანკის რეზერვებს დოლარი ემატება. ამ შემთხვევაში საშიშ მოვლენასთან საქმე ნამდვილად არ გვაქვს, თუმცა ამ გადაწყვეტილებას აქვს ერთი მინუსი. —,როდესაც ასეთ გაჭირვებაში მყოფ ქვეყანას სსფ აძლევს დახმარებას და ქვეყნის მთავრობა გარკვეულ ეტაპზე ტრანშის მიღებისგან თავს იკავებს, ეს იწვევს უარყოფით რეაქციას პოტენციურ ინვესტორებში, რადგან მათ ურჩევნიათ, ქვეყანას მკაფიოდ ჩამოყალიბებული პროგრამა ჰქონდეს სსფ-თან, რაც იმის გარანტიაა, რომ მაკროეკონომიკური დესტაბილიზაცია არ მოხდება. თუმცა დღეს ეროვნულ ბანკს ეს თანხა ისე მწვავედ არ სჭირდება, როგორც შეიძლება მომავალში დასჭირდეს.“⁴

უნდა აღინიშნოს, რომ ეროვნული ბანკის დღევანდელ პოლიტიკას, ლარის კურსის შენარჩუნებისას, აბსოლუტურად ვეთანხმებით.

ამ ეტაპზე, ყველაზე დიდი შეცდომა იქნება, თუკი ეროვნული ბანკი შეწყვეტს ინტერვენციებს. ინტერვენციის შეწყვეტის შემთხვევაში არ არის გამორიცხული, ეროვნული ვალუტის კიდევ უფრო მკვეთრი დაცემა, რაც ეკონომიკისთვის საზიანო იქნება. სასურველია, ეროვნულმა ბანკმა ეტაპობრივად მოახდინოს ლარის დევალვაცია, ისე, რომ ბიზნესსა და მოსახლეობას მასთან ადაპტაცია არ გაუჭირდეს. ხოლო, თუკი ლარის კურსის ნახტომისებური ცვლილება მოხდა, მაშინ ფასების ცვლილება არაპროგნოზირებადი გახდება და ბაზრისთვის სერიოზული შოკისმოგვრელი იქნება.

გვეჩნება თუ არა, ამის გამო, სავალუტო კრიზისი? გვაქვს ყველა საშუალება, რომ კრიზისი თავიდან ავიცილოთ. *ჯერ ერთი*, ეროვნული ბანკის სავალუტო რეზერვები მილიარდ დოლარზე მეტია, *მეორე* — ის, რომ

³ ვლადიმერ პაპავა, გაზეთი „ახალი თაობა“ — 11 ნოემბერი, № 312, 2008

⁴ ვლადიმერ პაპავა გაზეთი „ვერსია“ — 26-28 დეკემბერი, № 152, 2008.

2008 წლის 22 ოქტომბრის გადაწყვეტილებით, ევროკავშირიდან, ამერიკიდან, იაპონიიდან, სხვა დონორი ქვეყნებიდან საქართველომ უნდა მიიღოს 4,5 მილიარდი დოლარის დახმარება. უცხოური ვალუტის შემოდინება ასე თუ ისე მანც იქნება, ვერ ერთი საქართველოს მოქალაქეები კვლავ გამოავ ზავნიან ფულად საშუალებებს და მეორეც ქვეყანაში შემოდის ინვესტიციებიც ანუ, ობიექტურად, სავალუტო კრიზისის მოლოდინი საქართველოში არ არის. გასული წლის დეკემბრის თვეში, როგორც მოსახლეობას ასევე იურიდიული პირებს ლარის კურსის დაცემის მოლოდინი ჰქონდათ, აქედან გამომდინარე, ზდებოდა ფულადი საშუალებების შესხვილმასშტაბიანი კონვერტირება. ამიტომ, მოსახლეობის მხრიდან, დეკემბრის თვეში ლარის მასის გადაყვანა დოლარებში, თითქმის დასრულდა.

უნდა ავლნიშნოთ, რომ რაც უფრო ავტორიტეტულია საქართველოს ეროვნული ბანკი, მით უფრო ეფექტიანია ქვეყანაში მონეტარული პოლიტიკის განხორციელება. ამიტომაც არის მნიშვნელოვანი ეროვნული ბანკის დამოუკიდებლობა და მისი ავტორიტეტის შენარჩუნება.

World Financial Crisis and Monetary Politycy of Georgia

Avtandil Lapachi
Candidate of Economical Science

Abstract (Internet Version)

In our country there is serious economical crisis, which is expressed in some parameters: number of unemployment has been increased, their is stuff cut in private structure. Result of all this process is decrement of local products, production in industry as well as in building sector, which is almost fully ceased. The fact is that almost all segments in economy have been ceased. So crisis in Georgia is clear.

According to done researches its clear laris devaluation. This process will last until growth of exporting production and balance between export and import, or restoring of constraint great investments and reaching of same scales in sending of money from abroad.

Will it be expected monetary crisis on this background? We have all means to get rid this crisis. First of more than one billion: on the other hand by decision of 22 October, 2008 Georgia will be given 4,5 billion \$ from European Union, America, Japan and other donor countries. Foreign monetary will again flow in Georgia. Citizens of Georgia will again sent money and on the other hand in our country investment are being invested; so monetary crisis in Georgia is not being expected.

საქართველოს ეკონომიკის
და მდგრადი განვითარების
წინამძღვრობის ეროვნული ცენტრი

**ბიზნესის შეფასებისა და საწარმოს
გადახდისუნარიანობის განსაზღვრის
მეთოდოლოგიური მიდგომაში**

იოსებ ფალელაშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასისტენტი პროფესორი,
სერგო თურმანიძე
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოცირებული პროფესორი,
გურამ ძაგნიძე
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოცირებული პროფესორი

წარმოადგინა: საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა გიორგი ნიკოლეიშვილმა.

დასკვნა: სტატია აქტუალურია, შესრულებულია მაღალ მეცნიერულ დონეზე, აკმაყოფილებს ჟურნალისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს და მიზანშეწონილია მისი გამოქვეყნება.

რეზიუმე:

(ინტერნეტული ვერსია)

ბიზნესის ეფექტიანობის შეფასების არსებული მეთოდოლოგია სათანადო სისრულით ვერ ავლენს რეალურ ვითარებას. ამდენად, ეს საკითხი საჭიროებს ღრმა მეცნიერულ შესწავლას და სათანადო რეკომენდაციების შემუშავებას. აგრობიზნესის ეფექტიანობის სრულად განსაზღვრასთან ერთად საჭიროა საწარმოს გადახდისუნარიანობის შეფასებაც. აგრობიზნესის საწარმოთა გადახდისუნარიანობის შეფასებისათვის არსებულ მრავალ მაჩვენებელთა შორის უპირატესობა უნდა მივანიჭოთ სამ ძირითად მაჩვენებელს: გრძელვადიან ვალდებულებათა ლიკვიდაციის კოეფიციენტს, მიმდინარე ლიკვიდაციის კოეფიციენტს და შუალედური ლიკვიდაციის კოეფიციენტს.

რენტაბელური საწარმოს მთლიანი გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი გაიანგარიშება საკუთარი კაპიტალის ვალდებულების საერთო თანხასთან შეფარდებით, ხოლო დაბალრენტაბელურ ან ზარალიან საწარმოში კი მიმდინარე აქტივების ყველა ვალდებულებების თანხასთან შეფარდებით.

ამდენად, აგრობიზნესის შეფასება შეიძლება ჩაატაროთ შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ა. საწარმოს ქონების ღირებულების განსაზღვრა;
- ბ. რენტაბელობის, გადახდისუნარიანობის, ფინანსური მდგრადობის, ეფექტიანობის და ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელთა სისტემის გაანგარიშება და ანალიზი პერსპექტივაში.

ბიზნესი არის სამეწარმეო, სამომსახურეო და ინტელექტუალური საქმიანობის სისტემა, მიმართული გარანტირებული მოგების

(შემოსავლის) მისაღებად, პირადი და საზოგადოებრივი ინტერესების დაკმაყოფილების მიზნით.

ბიზნესის ეკონომიკური შეფასებისათვის აუცილებელია მთელი რიგი მომენტები და მეთოდოლოგიური მიდგომების გავითვალისწინება.

უკანასკნელ ხანს, სამეცნიერო შრომებში ხშირად გვხვდება საწარმოთა ფინანსური მდგომარეობის ანალიზისა და მისი ჩატარების ხერხების მიმოხილვა, მაგრამ ისინი შემოიფარგლება ცალკეული მაჩვენებლების, კრიტერიუმების, კოეფიციენტების გაანგარიშებით, რომლებიც ძირითადად აღებულია საზღვარგარეთული ლიტერატურიდან.

ბიზნესის შეფასებისათვის, ხშირად გამოიყენება მხოლოდ მოგების და ზარალის მაჩვენებლები, რაც არ შეიძლება მიჩნეული იქნეს სრულყოფილმეთოდიკურ მიდგომად.

ბიზნესის ეფექტიანობის შეფასების დროს აუცილებელია გამოვიყენოთ წმინდა ეკონომიკური მოგება-გადასახადების გადახდის შემდეგ და იგი უნდა შევიდეს მხოლოდ დამატებით ღირებულებაში, ამიტომაც წმინდა მოგება ითვლება ბიზნესმენის ნამდვილ მოგებად.

ამრიგად, ბიზნესის ეფექტიანობის შეფასების თანამედროვე მეთოდოლოგიური მიდგომის დროს უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი:

- წარმოადგენს თუ არა ბიზნესი გარკვეულწილად მომგებიანს; რამდენად საკმარისია ლიკვიდურობის მაჩვენებელი; ანაზღაურდება და გაიზრდება თუ არა საკმარისი მოცულობით აქტივები; არსებობს თუ არა ეკონომიკური ზრდის ალბათობა მომავალში და ა.შ.

- საწყისი მონაცემების შეგროვება და მაჩვენებლების გაანგარიშება აუცილებელია იმ მიზნით, რომ ბიზნესმენმა მიიღოს ესა თუ ის ალტერნატიული მმართველობითი გადაწყვეტილება, რომლებიც უზრუნველყოფს ბალანსის დაცვას, ერთის მხრივ გაყიდვების მოცულობაზე კონკურენტებსა და მეორეს მხრივ- საქონლის და მომსახურების მოგებას შორის.

მოგების განსაზღვრასთან ერთად საჭიროა საწარმოს გადახდისუნარიანობის შეფასება. იგი წარმოადგენს ბიზნესმენის შესაძლებლობას შეასრულოს თავისი საგადახადო ვალდებულებანი, რომლებიც ეხება სავაჭრო, საკრედიტო და სხვა ფულად ხელშეკრულებებს.

გადახდისუნარიანობის შეფასების ტრადიციული მეთოდიკა ემყარება მრავალ ეკონომიკურ მაჩვენებელს. ისინი გაიანგარიშება აქტივების ლიკვიდაციის საფუძველზე. ზოგიერთი იყენებს კაპიტალის სტრუქტურის ყველა მაჩვენებლების შეფარდებას, საკუთარი კაპიტალის მთლიან ვალდებულებებთან (მოკლევადიანი, გრძელვადიანი) და საბალანსო მოგების შეფარდებას მოკლევადიან ვალდებულებათა მიხედვით შესრულებულ პროცენტთან.

ერთის მხრივ, მეცნიერთა მიდგომებში შეიმჩნევა ერთი და იგივე გადახდისუნარიანობის მაჩვენებლების განსხვავებულად გამოყენება. ასე მაგალითად: ზოგიერთის აზრით გადახდისუნარიანობის საერთო კოეფიციენტი გაანგარიშებული უნდა იქნეს საკუთარი კაპიტალის შეფარდებით ვალდებულებათა მთლიან თანხასთან.

$$\text{გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი} = \frac{\text{საკუთარი კაპიტალი}}{\sum \text{მთლიანი ვალდებულებანი}}$$

ზარალიანი და დაბალრენტაბელური საწარმოების ფინანსურ-სამეურნეო ანალიზის ჩატარების მეთოდით, გათვალისწინებულია გაანგარიშებული იქნეს საერთო გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტის გაანგარიშება, როგორც მიმდინარე აქტივების შეფარდება ვალდებულებათა მთლიან თანხასთან:

$$\text{გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი} = \frac{\text{მიმდინარე აქტივები}}{\sum \text{მთლიანი ვალდებულებანი}}$$

არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა გადახდისუნარიანობის მაჩვენებელთა აბსოლუტურ მნიშვნელობებში. დასავლეთის ეკონომისტები რეკომენდაციას უწევენ იმ მიდგომას, როცა მიმდინარე (საერთო) ლიკვიდურობის კოეფიციენტი მნიშვნელობა ტოლია 2, ხოლო შუალედური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი 1.

ჩვენი ქვეყნის ეკონომისტები რამდენადმე უფრო დაბალი მნიშვნელობის გადახდისუნარიანობის მაჩვენებელთა გამოყენებას ემხრობიან კერძოდ, გადახდისუნარიანობის მნიშვნელობა ტოლი უნდა იყოს 1; აბსოლუტური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი 0.25-0.30; შუალედური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი 0-1; მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი 1.

ზოგიერთ ქვეყანაში, გადახდისუნარიანობის ასეთმა გაანგარიშებამ ვერ გაამართლა იმ მიზეზით, რომ დასავლეთის ქვეყნებში ბიზნესი ფუნქციონირებს შედარებით უფრო ხელსაყრელ ეკონომიკურ გარემოში (არ არსებობს ინფლაცია, გადახა ხდება დროულად, ნედლეულს გააჩნია სტაბილური ფასი და ა.შ.). ამიტომ, ჩვენი ეკონომიკის პირობებში მიზანშეწონილია საწარმოს პოტენციალური გადახდისუნარიანობისადმი გაცილებით მაღალი მომთხოვნელობა.

ჩვენი აზრით, რეკომენდაცია უნდა მიეცეს გრძელვადიანი გადახდისუნარიანობის მაჩვენებელს, რომელიც გაიანგარიშება, აქტივების შეფარდებით გრძელვადიან ვალდებულებებთან.

აქტივები

გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი = -----
გრძელეკადიანი ვალდებულებები

თვალსაჩინოებისათვის განვიხილოთ მაგალითები:

მაგალითი 1: გავიანგარიშოთ ნორმალურად მომუშავე საწარმოს მთლიანი გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი.

დავუშვათ, რომ საკუთარი კაპიტალის მოცულობა წლის ბოლოს 688.4 ათასი ლარის ტოლია; ყველა ვალდებულებათა თანხა (გრძელეკადიანი და მოკლევადიანი) შეადგენს 368.2 ათას ლარს.

გადაწყვეტა: საწარმოს მთლიანი გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი საანგარიშო წელს გაიანგარიშება საკუთარი კაპიტალის, ვალდებულებების საერთო თანხასთან შეფარდების გზით:

$$688.4$$

გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი = ----- = 1.90

$$368.2$$

მოცემული მაჩვენებელი მოწმობს საწარმოს წარმატებულ მუშაობის სტაბილურობას.

მაგალითი 2: გავიანგარიშოთ საწარმოს მთლიანი გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი დაბალრენტაბელურ (ზარალთან) საწარმოში.

დავუშვათ, რომ საწარმოს მიმდინარე აქტივები წლის ბოლოს შეადგენს 482.2 ათას ლარს; ხოლო ყველა ვალდებულებათა თანხის ჯამი 688.0 ათას ლარს.

გადაწყვეტა: საწარმოს მთლიანი გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი საანგარიშო წელს გაიანგარიშება მიმდინარე აქტივების, ყველა ვალდებულებების თანხასთან შეფარდების გზით:

$$482.2$$

გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი = ----- = 0.70

$$688.0$$

ეს მაჩვენებელი მიგვანიშნებს საწარმოს არასახარბიელო ფინანსურ მდგომარეობაზე.

Methodology of Estimation of Business Activity and Definition of Solvency of Manufacture in Agrarian Sphere

Joseph Palelashvili

Cand of .Econ.Sci., the assistant professor,

Sergo Turmanidze

Cand of .Econ.Sci., the associated professor,

Guram Dzagnidze

Cand of .Econ.Sci., the associated professor

Abstract

(Internet Version)

The methodology of estimation of business activity does not display up that real position which more precisely displays a successful activity of agrobusiness.

Therefore, this question demands a deep scientific studying and working out of corresponding recommendations. Together with the definition of full profitability of efficiency of business activity, the estimation of solvency of manufacture is necessary. Among a set of indicators for the full estimation of manufactures of agrobusiness, an advantage should be given to three basic indicators, in particular, to factors of liquidation of long-term obligations, current liquidation and intermediate liquidation. The factor of solvency of highly profitable manufacture is calculated by a parity of own capital with a total sum of obligations, and unprofitable manufactures by a parity of current actives with the sum of all obligations.

Hence the agrobusiness estimation can be spent with the following sequence:

1. Definition of cost of a condition of manufacture;
2. Calculation and the analysis of indicators of profitability, solvency, financial stability, efficiency and economic growth on prospect.

გურამ ძაგნიძე
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოცირებული პროფესორი,
იოსებ ფალელაშვილი
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასისტენტი პროფესორი,
სერგო თურმანიძე
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოცირებული პროფესორი

წარმოადგინა: საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა
აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა გიორგი ნიკოლეიშვილმა.

დასკვნა: სტატია აქტუალურია, შესრულებულია მაღალ მეცნიერულ
ღონეზე, აკმაყოფილებს ჟურნალისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს და
მიზანშეწონილია მისი გამოქვეყნება.

რეფერატი:

(ინტერნეტული ვერსია)

საწარმოთა მდგრადი ფინანსური მდგომარეობა შეიძლება
გამოხატული იქნეს ეკონომიკურ მაჩვენებელთა ერთიანი სისტემით,
რომელშიც ყოველმხრივ იქნება ასახული საწარმოს ბალანსის
სტრუქტურა. მაგრამ ამ მაჩვენებელთა სიმრავლე ზოგჯერ ართულებს
ბიზნესსაქმიანობის ფინანსური მდგომარეობის ობიექტურ შეფასებას.
ამიტომ მიზანშეწონილია უპირატესობა მივანიჭოთ მაჩვენებელთა
მხოლოდ ნაწილს დამატებით შემოვიღოთ ისეთი კოეფიციენტები
როგორცაა: დავალიანების, ვალების გადახდის ვალდებულების,
საკუთარი საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის და ფინანსური
მდგრადობის კოეფიციენტები. აგროსაწარმოს ფინანსური მდგომარეობის
სრულყოფილად შეფასებისათვის აუცილებელია გამოვიყენოთ
ფინანსური მდგომარეობის ინტეგრალური კოეფიციენტი, რომელიც უფრო
ნათელ წარმოადგენს მოგვეცემს საწარმოს (ფირმის) ფუნქციონირების
ეფექტიანობის კომპლექსურ შეფასებაზე.

ეკონომიკური ზრდის თეორია ითვალისწინებს ეფექტიანობის
ისეთი მაჩვენებლების გაანგარიშებას, როგორცაა ფინანსური ეფექტი-
ანობა, საწარმოო და საფინანსო ლევერიჯი. საწარმოს და ფინანსური
ლევერიჯის შეფასებათა მაჩვენებლებში სარეკომენდაციო მაჩვენებლად
მიგვაჩნია ინტეგრალური ლევერიჯი, რომელიც სრულად გამოავლენს
საწარმოში ეკონომიკური ზრდის საერთო შესაძლებლობებს.

გადახდისუნარიანობის მაჩვენებელი შესაძლებლობას არ სრულად შევასოდ აგრობიზნესის ფინანსური მდგომარეობა, რამდენადაც იგი უფრო მეტად, გამოხატავს საწარმოს ვალდებულებას აწარმოოს კონკურენტუნარიანი პროდუქცია. საწარმოს მდგრადი ფინანსური მდგომარეობა, შეიძლება განისაზღვროს ეკონომიკურ მაჩვენებელთა ერთიანი სისტემით, რომელშიც ასახული იქნება საწარმოს ბალანსის შემდეგი სტრუქტურა:

1. ავტონომიის კოეფიციენტი- საკუთარი საშუალებები შეფარდებული საწარმოს ქონებასთან (ბალანსის აქტივების ჯამთან). სარეკომენდაციოდ მისაღებია ≥ 0.5 ;
2. ფინანსური არამდგრადობის კოეფიციენტი- ნასესხები კაპიტალის შეფარდება საკუთარ საშუალებებთან. მისაღები მაჩვენებელია 0.25-1.00;
3. მობილური და არამობილური საშუალებების შეფარდების კოეფიციენტი- ეს არის დანაზოგი თანხის, ხარჯების, ფულადი საშუალებების შეფარდება დანარჩენ არასაბრუნავ აქტივებთან;
4. საწარმოო დანიშნულების საშუალებათა კოეფიციენტი- ძირითად საშუალებათა ღირებულების საწარმოო მარაგების, დაუმთავრებელი წარმოების ღირებულების შეფარდება საწარმოს ქონებასთან (ბალანსის აქტივების ჯამი). მისაღებია ≥ 0.5 ;
5. ძირითად საშუალებათა ღირებულების კოეფიციენტი- ძირითად საშუალებათა ნარჩენი ღირებულების შეფარდება საწარმოს ქონებასთან (ბალანსის აქტივების ჯამი).
6. კრედიტორული დავალიანების კოეფიციენტი- გრძელვადიანი და მოკლევადიანი ვალდებულებების შეფარდება, მზა პროდუქციის, დებიტორებთან ანგარიშსწორების და სხვა საბრუნავი აქტივების ღირებულებასთან. მისაღები მნიშვნელობაა 0.2;
7. დავალიანების დაფარვის კოეფიციენტი- (ნასესხები და საკუთარი საშუალებების შეფარდების კოეფიციენტის შებრუნებული მაჩვენებელი). მისაღები მნიშვნელობაა > 4.0 ;
8. გაკოტრების კოეფიციენტი- საიჯარო ვალდებულების, დამფუძნებლებთან გრძელვადიანი და მოკლევადიანი ვალდებულების ანგარიშსწორების თანხის შეფარდება, გრძელვადიანი, მიმდინარე აქტივების თანხასთან. მისაღები მნიშვნელობა < 0.5 ;
9. ავტონომიის კოეფიციენტი- საკუთარი საშუალებების თანხის შეფარდება გრძელვადიანი და მიმდინარე აქტივების თანხასთან. მისაღები მნიშვნელობა ≥ 0.5 ;
10. ფინანსური დამაბულობის კოეფიციენტი- სხვაობა ერთეულსა და ავტონომიის კოეფიციენტს შორის. მისაღები მნიშვნელობაა < 0.5 ;
11. მიმდინარე მარაგებით და დანახარჯებით შექმნილი საკუთარი

საბრუნავი საშუალებების კოეფიციენტი- საკუთარი საშუალებების წყაროს გამოკლებული გრძელვადიანი აქტივები და შეფარდებული მიმდინარე აქტივების ღირებულებასთან. მისაღები მნიშვნელობაა 0.5-0.6;

12. ძირითად საშუალებათა განახლების კოეფიციენტი- ცვეთის შეფარდება გრძელვადიანი აქტივების პირველდაწყებით ღირებულებასთან;

13. ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტი- რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებს გამოკლებული რენტაბელობის ზღვარი, შეფარდებული რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებთან;

14. დავალიანების დაფარვის ვალდებულების კოეფიციენტი- მოგების (გაღსახადები გადახდამდე) შეფარდება წლის განმავლობაში გადახდილი პროცენტის თანხასთან. მისაღები მნიშვნელობაა ≥ 3.0 ; ასეთი მრავალი მაჩვენებელი ართულებს ბიზნესის ფინანსური მდგომარეობის შეფასებას. სწორედ ამიტომ, ზოგჯერ ეკონომისტები იყენებენ ზემოთ ჩამოთვლილი მაჩვენებლების მხოლოდ ნაწილს.

მოტანილი მაჩვენებლების ანალიზი მოწმობს იმას, რომ მათი უმეტესობა წარმოებულია ნასესხები და საკუთარი საშუალებების შეფარდებისაგან. გამონაკლისს წარმოადგენს კოეფიციენტები, რომლებიც გამოხატავენ ქონების, ცვეთის, ვალების დაფარვის და ფინანსური მდგრადობის ღირებულებებს.

ამასთან დაკავშირებით, აგრარული სფეროს ბიზნესმენებს საკუთარ საწარმოთა ფინანსური შეფასების გასაჯანსაღებლად შეუძლიათ გამოიყენონ შემდეგი მაჩვენებლები:

1. დავალიანების კოეფიციენტი - K

\sum მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებანი.

$$K = \frac{\sum \text{მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებანი}}{\sum \text{აქტივები}};$$

\sum აქტივები

\sum მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებანი

$$K = \frac{\sum \text{მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებანი}}{\sum \text{საკუთარ საშუალებათა წყარო}}$$

\sum საკუთარ საშუალებათა წყარო

2. ვალების გადახდის ვალდებულების კოეფიციენტი - K

საექსპლოატაციო მოგება გადახდების ანაზღაურებამდე

$$K = \frac{\text{საექსპლოატაციო მოგება გადახდების ანაზღაურებამდე}}{\sum \text{პროცენტის თანხა}}$$

\sum პროცენტის თანხა

3. საკუთარი საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი - K

Σ საკუთარ საბრ. საშუალ. წყარო-Σ გრძელვად. და სხვა არასაბრ. აქტივები

$$K = \frac{\text{მიმდინარე მარაგები და დანახარჯები}}{\dots}$$

4. ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტი - K

რეალიზაციიდან ამონაგები

$$K = \frac{\dots}{\text{რენტაბელობის ზღვარი}}$$

დავალიანების კოეფიციენტი მეწარმეს უჩვენებს თუ რამდენად ეფექტურად ფინანსდება მისი აქტივები კრედიტორების მიერ. კოეფიციენტის მნიშვნელობა არ უნდა აღემატებოდეს 0.5-ს. მისი გაანგარიშების დროს შეიძლება გამოითიშოს მოკლევადიანი ვალდებულებანი, მაშინ როცა აღიშნული მაჩვენებელი ტოლი იქნება გრძელვადიან ვალდებულებათა მუდმივ (ცვალებად) კაპიტალთან შეფარდების.

სინამდვილეში, სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები იმყოფებიან მძიმე ფინანსურ მდგომარეობაში. ამიტომ, ბიზმესმენმა აუცილებელია იცოდეს საბრუნავი საშუალებით უზრუნველყოფა, რომელიც გამოიხატება შესაბამისი კოეფიციენტით, იგი შეიძლება ტოლი იყოს 0.6-0.8-ის, რაც ბიზმესმენს საშუალებას აძლევს მიიღოს გადაწყვეტილება რითმულად შეასრულოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ტექნოლოგიური პროცესები.

საწარმოს მდგრადი ფინანსური მდგომარეობის შეფასებისათვის აუცილებელია გავიანგარიშოთ პროცენტის დაფარვის ხარისხი, რომლის მნიშვნელობა უნდა აღემატებოდეს 3-ს. ასეთ შემთხვევაში ბიზმესმენი დაზღვეულია გაკოტრებისაგან.

ყველა შემთხვევაში წარმოდგენილი მაჩვენებელი გამოხატავს ფინანსური მდგრადობის რომელიღაც ერთ-ერთ მხარეს. პრაქტიკაში კი, აუცილებელია აგრარული საწარმოს კომპლექსური შეფასება. ამისათვის შეიძლება გამოვიყენოთ ფინანსური მდგომარეობის ინტეგრალური კოეფიციენტი- K

$$K = \sqrt[3]{K_{\text{დავალიანება}} \times K_{\text{მიმდ. ლიკვიდურობა}} \times K_{\text{ვალდების დაფარვის ვალდ-ბ}}}$$

ამ შემთხვევაში დავალიანების კოეფიციენტი არ უნდა აღემატებოდეს 0,5-ს, ხოლო მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი არ უნდა იყოს 3-ზე მეტი. ამიტომაც, ჩვენს შემთხვევაში დავალიანების კოეფიციენტმა უნდა წარმოქმნას საკუთარი საშუალებებით ნასესხები საშუალებების უზრუნველყოფის

Σ აქტივები.

$$K = \frac{\text{---}}{\text{---}}$$

Σ მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებანი

სესხის საკუთარი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტის მნიშვნელობა არ უნდა აღემატებოდეს 0.5-ს. მაშინ ოპტიმალური ფინანსური მდგომარეობის ინტეგრალური კოეფიციენტი ტოლი იქნება 1.45-ის.

მაგალითად: შევავასოდ საწარმოს ფინანსური მდგომარეობა შემდეგი მაჩვენებლების მიხედვით:

- დავალიანების კოეფიციენტის, ანუ ნასესხები საშუალებების უზრუნველყოფა საკუთარი საშუალებებით;
- ვალების დაფარვის ვალდებულების კოეფიციენტი;
- საკუთარი საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი;
- ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტი.

დავუშვათ, წლის ბოლოს საწარმოს გრძელვადიანი და მოკლევადიანი ვალდებულების თანხა შეადგენს 480.0 ათას ლარს; ხოლო ყველა აქტივების თანხა 650.0 ათას ლარს; წლიური საბალანსო მოგება 78.0 ათას ლარს; წლის განმავლობაში პროცენტისათვის გადახდა შეადგენს 24.0 ათას ლარს; ყველა წყაროს მიხედვით საწარმოს საკუთარი საშუალებანი შეადგენს 680.0 ათას ლარს, ხოლო გრძელვადიანი და სხვა საბრუნავი აქტივების თანხა 240.0 ათას ლარს; მიმდინარე წელს საწარმოს მიერ რეალიზებული იქნა 600.0 ათასი ლარი; ხოლო რენტაბელობის ზღვარმა შეადგინა 60.0 ათასი ლარი; მიმდინარე მარაგების და დანახარჯების საერთო თანხამ შეადგინა 610.0 ათასი ლარი.

გადაწყვეტა:

- ნასესხები საშუალებების საკუთარი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი გაიანგარიშება საწარმოს მთელი აქტივების გაყოფით გრძელვადიან და მოკლევადიან ვალდებულებებთან. $650.0 :$

$$480.0 = 1,40;$$

- ვალების დაფარვის ვალდებულების კოეფიციენტი გაიანგარიშება წლიური საბალანსო მოგების გაყოფით წლის განმავლობაში პროცენტისათვის გადახდილ თანხასთან. $78.0 : 24.0 = 3.25;$

- საკუთარი საბრუნავი საშუალებებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი მიიღება საკუთარ

საშუალებებს გამოკლებული გრძელვადიანი და სხვა არასაბრუნავი საშუალებები და გაყოფილი

მიმდინარე მარაგების და დანახარჯების თანხასთან. $(680.0 - 240.0) : 610.0 = 0.72$;

- ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტი მიიღება საწარმოს მიერ პროდუქციის რეალიზაციიდან

მიღებულ ამონაგებს გამოკლებული რენტაბელობის ზღვარი და გაყოფილი პროდუქციის

რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებთან. $(600.0 - 60.0) : 600.0 = 0.90$.

ამრიგად, აგროსაწარმოს ფინანსური მდგომარეობის კომპლექსური შეფასებისათვის აუცილებელია გამოვიყენოთ ფინანსური მდგომარეობის ინტეგრირებული კოეფიციენტი (მესამე ხაისხის ფესვი წარმოებული-დავალიანების, მიმდინარე ლიკვიდაციის და ვალდებულებათა დაფარვის კოეფიციენტებისაგან).

აგრობიზნესის განვითარების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს საწარმოს (ფირმის) ფუნქციონირების ეფექტიანობის კომპლექსური შეფასება. იგი ითვალისწინებს ერთობლივი ეკონომიკური ეფექტის ანალიზს. სამისოდ არსებობს მრავალი მეთოდი:

ეკონომისტების უმეტესობა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების კომპლექსურად შეფასებისათვის უპირატესობას ანიჭებს შემდეგ კრიტერიუმებს:

ინტენსიურობა; მწარმოებლურობა; რესურსების ანაზღაურება; ფინანსური სასურველობა; რენტაბელობა; შემოსავლიანობა და სხვა.

უცხოელი ეკონომისტები სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის შეფასების დროს იყენებენ საბაზრო წონასწორობის კონცეფციის ფუნდამენტურ დებულებას, მაგრამ მისი სანიშნოდ აგრობიზნესში გამოყენების დროს გათვალისწინებული უნდა იქნეს საწარმოს ფუნქციონირების საბაზრო პირობები, რომლებიც გავლენას ახდენს მეწარმეთა (ფერმერთა) ქცევებზე:

- მეწარმეებს (ფერმერებს) არ შეუძლიათ მთლიანად გამოიყენონ ყველა უპირატესობა. სოფელში მცხოვრებთ ძნელად შეუძლიათ მონახონ ეკონომიკური საქმიანობის ალტერნატიული ვარიანტი;
- აგრობიზნესის შედეგებზე ბუნებრივი ფაქტორების მკვეთრი გავლენა ზღუდავს მათ მიღწევებს;
- სახელმწიფო რეგულირების პრაქტიკა ართულებს საბაზრო წონასწორობის კონცეფციის გამოყენებას;
- სამამულო აღრიცხვის პრაქტიკის არსებობა, მიწის საბაზრო შეფასების არ არსებობა შესაძლებლობას არ იძლევა ეკონომიკურად დავასაბუთოდ აგრობიზნესის ეფექტიანობა;
- აგრარული ბიზნესის შეფასება ბიზმესმენების, მენეჯერების, კრედიტორების და სხვათა ინტერესებიდან გამომდინარე, საჭიროებს დამატებით მექანიზმებს. თუ მენეჯერი საბალანსო მოგებაში

დაინტერესებულია მოგების კოეფიციენტის ზრდით, რესურსების ბრუნვადობით, შრომითი რესურსების ეფექტიანად გამოყენებით, ამ დროს კრედიტორები დაინტერესებულნი არიან ლიკვიდურობით და ა.შ.

- განაწილების ანალიზის თეორია არ ადასტურებს მართველობით გადაწყვეტილებაში ყველა ვარიანტების გამოყენების შესაძლებლობას.

ჩვენი შეხედულებით, ბიზმესმენები მათი შემოსავლების ზრდასთან ერთად ორიენტირებული უნდა იყვნენ, კაპიტალის მუდმივ ზრდაზე. ასეთი მიდგომა უნდა გამოვლინდეს მომგებიანობის შეფასების გზით; გაყიდვების რენტაბელობით; ინვესტიციების შემოსავლიანობით; აქტივების შემოსავლიანობით; საკუთარი კაპიტალის შემოსავლიანობით; სტაბილურობით (სიცოცხლისუნარიანობით); შემოსავლების დონით (შრომის ანაზღაურება); გაყიდვების მოცულობით (ბაზრის უკუგება); აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტით; მათი ლიკვიდურობით.

აგრობიზნესის შეფასების მოდელი აერთიანებს მომგებიანობის შეფასებას, სტაბილურობას, ლიკვიდურობას, რომელიც შეიძლება წარმოდგენილი იქნას შემდეგი ფორმულის სახით:

$$\begin{aligned}
 \text{მ.მ.} &= \frac{\text{მოგება} + \% \times (1 - \text{გადასახ.}) + \text{ამორტიზაცია}}{\text{საინვესტიციო კაპიტალი}} \times \\
 &\times \frac{\text{წმინდა მოგება} + \text{ამორტიზაცია}}{\text{რეალური ამონაგები}} \times \frac{\text{მიმდინარე აქტივები}}{\text{მოკლევადიანი ვალდებულებანი}} \times \\
 &\times \frac{\text{რეალიზაციიდან ამონაგები}}{\text{აქტივები}} \times \frac{\text{წმინდა მოგება} + \text{ამორტიზაცია}}{\text{შრომის ანაზღაურება} + \text{დამატებითი შემოსავალი}} \times \\
 &\times \frac{\text{აქტივები}}{\text{საკუთარი კაპიტალი}} \times \frac{\text{რეალიზაციიდან ამონაგები}}{\text{მარაგები} + \text{დანახარჯები}}
 \end{aligned}$$

აღნიშნული ფორმულა ბიზმესმენს შესაძლებლობას აძლევს შეაფასოს ფირმის ეფექტიანობის დონე. თუმცა იგი გასაანგარიშებლად რთულია, ყოველთვის არაა ეკონომიკურად დასაბუთებული, არ არსებობს ექსპორტი. ამიტომ, აგრობიზნესის

ყოველიურ პრაქტიკაში შეიძლება გამოვიყენოთ საწარმოს ფუნქციონირების ეფექტიანობის შემოკლებული ვარიანტის მოდელი:

$$E = \frac{K_{\text{გაყიდვების რენტაბ. კ-ტი}} \times K_{\text{საკუთარი კაპიტალის ზრდის კ-ტი}} \times K_{\text{გაყიდვების მოცულობის ზრდის კ-ტი}} \times K_{\text{ექსპორტის ზრდის კ-ტი}}$$

ბიზმესმენს უნდა შეეძლოს შეაფასოს თავისი საწარმოს ეკონომიკური ზრდის შესაძლებლობა პერსპექტივაში. ეს გამომდინარეობს მისი მთავარი მიზნიდან - ჰქონდეს თავისი ბიზნესის დადებითი დინამიკა.

ეკონომიკური ზრდის თეორია ითვალისწინებს ეფექტიანობის ისეთი მაჩვენებლების გაანგარიშებას, როგორიცაა: ფინანსური ეფექტიანობა, საწარმოო და საფინანსო ლევერიჯი.

- ფინანსური ეფექტიანობა საშუალებას იძლევა შევაფასოთ საინ-

ვესტიციო შემოსავლიანობა, საკუთარი და ნასესხები კაპიტალი. იგი წარმოადგენს სხვაობას საკუთარ შემოსავლებსა და საინვესტიციო კაპიტალს შორის, გადასახადების გადახდის შემდეგ. ეს ეფექტი გვიჩვენებს აგრეთვე, თუ რამდენი პროცენტით იზრდება საკუთარი კაპიტალის შემოსავლები მოზიდული ნასესხები საშუალებების მოზიდვის და საწარმოს ბრუნვის ანგარიშზე. იგი წარმოიშობა იმ შემთხვევაში, როცა საინვესტიციო კაპიტალის შემოსავლების განაკვეთი მეტია სასესხო პროცენტზე.

მაგალითად: ინვესტირებული კაპიტალის შემოსავლიანობა გადასახადების გადახდის შემდეგ შეადგენს 10.0%-ს, ხოლო კრედიტის პროცენტის განაკვეთი 6.0%-ს. შეიძლება გავადიდოთ ფინანსური ბერკეტის მხარე (ნასესხები კაპიტალის წილი).

-საწარმოო ლევერიჯი განისაზღვრება ნატურალურ ერთეულებში გადასახადების და პროცენტის გადახდამდე ნამატი მოგების ტემპების შეფარდებით ნამატი გაყიდვების მოცულობის ტემპებთან. იგი გამოხატავს საწარმოს მოგებაზე პოტენციური შესაძლებლობების გავლენას, პროდუქციის თვითღირებულების სტრუქტურის და ამონაგების მოცულობის ცვლილების გზით.

ფინანსური ლევერიჯი გამოხატავს ურთიერთკავშირს მოგებასა და საკუთარ და ნასესხებ კაპიტალს შორის. ფინანსური ლევერიჯის ზრდა მიიღწევა მდგრადი ეკონომიკური ზრდისთ. ამრიგად, საწარმოს ლევერიჯის და ფინანსური ლევერიჯის შეფასებათა მაჩვენებლების განხილვის შემდეგ შეიძლება სარეკომენდაციო მაჩვენებლად მივიჩნიოთ ინტეგრალური ლევერიჯი (I.L.):

$$N.L. = \sqrt[2]{L_{\text{საწარმოო}} \times L_{\text{ფინანსური}}}$$

იგი გამოხატავს საწარმოში ეკონომიკური ზრდის საერთო შესაძლებლობას, რომელიც ითვალისწინებს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების გადიდებას, თვითღირებულების სტრუქტურისა და ნასესხები კაპიტალის ოპტიმიზაციას.

უკანასკნელი სამი კოეფიციენტის გაანგარიშების დროს აუცილებელია გავითვალისწინოთ:

- მოკლევადიანი კრედიტის პროცენტი შეიტანება თვითღირებულებაში და აუცილებელია მისი გაანგარიშების კორექტირება;
- სოფლის მეურნეობა განთავისუფლებულია მოგების გადასახადისაგან;
- ძირითადი ფონდების აქტივების ნაწილი იქმნება ძირითადად ლიზინგის დახმარებით. ლიზინგის ხარჯები შედის თვითღირებულებაში. აუცილებელია მისი გაანგარიშების კორექტირება.

Estimation of Financial Position of Enterprise Subjects in Agrobusiness

Guram Dzagnidze

Cand of .Econ.Sci., the associated professor,

Joseph Palelashvili

Cand of .Econ.Sci., the assistant professor,

Sergo Turmanidze

Cand of .Econ.Sci., the associated professor

Abstract

(Internet Version)

A steady financial position of manufactures can be displayed by uniform system of economic indicators in which the structure of balance of manufacture will be comprehensively displayed. But the considerable quantity of these indicators sometimes complicates an objective estimation of a financial position activity business. Therefore, it is expedient to prefer only a part of these indicators and in addition to consider such factors as the factors of debts, obligations on payment of debts, maintenance of own circulating assets and factor of financial stability.

For a high-grade estimation of a financial position of agriproduction, it is necessary to use integrated factor of a financial position which will give clearer image about a complex estimation of efficiency of activity of manufacture (firm).

The theory of economic growth provides calculation of such indicators as: financial efficiency, industrial and financial levering . Integrated levering is considered as a recommendatory indicator, which completely will reveal the general possibilities of economic growth of manufacture by increase in agricultural production , optimisation of structure of the cost price and the capital taken by the loan. Therefore, the integrated indicator of levering can be used as the generalized indicator of estimation of economic growth of agriproduction.

სერგო თურმანიძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოცირებული პროფესორი,

გურამ ძაგნიძე

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოცირებული პროფესორი,

იოსებ ფალელაშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასისტენტ-პროფესორი

წარმოადგინა: საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა გიორგი ნიკოლეიშვილმა.

დასკვნა: სტატია აქტუალურია, შესრულებულია მაღალ მეცნიერულ დონეზე, აკმაყოფილებს ჟურნალისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს და მიზანშეწონილია მისი გამოქვეყნება.

რეფერატი:

(ინტერნეტული ვერსია)

აგრობიზნესის საწარმოებში ფინანსურ-ეკონომიკური მდგომარეობის შესაფასებლად დასავლეთის ქვეყნებში იყენებენ შემდეგ მაჩვენებლებს: მოგების თანაფარდობა ინვესტიციებთან; მოგების თანაფარდობა გაყიდვებთან; მოგების თანაფარდობა აქციებთან; მოგების თანაფარდობა კაპიტალთან.

აგრობიზნესის სფეროში ფინანსური საქმიანობის ანალიზის პროცესში ასევე მნიშვნელოვანია: ლიკვიდურობის კოეფიციენტი, საბრუნავი კაპიტალის ბრუნვაობის კოეფიციენტი; ლიკვიდურობის ნორმა და სხვა. ყველა ეს მაჩვენებელი გაიანგარიშება საბალანსო და წმინდა მოგების საფუძველზე. უცხო ქვეყნების მეცნიერთა გამოცდილებით პრაქტიკაში მიღებულია მოგების გაანგარიშების ორი ვარიანტი: ინგლისურ-ამერიკული და ფრანგულ-გერმანული. თუმცა ორივე ვარიანტს ახასიათებს ნაკლოვანებები. ამიტომ, უმჯობესია მოხდეს მოგების განსაზღვრის აღნიშნული ვარიანტების მეთოდის უპირატესობათა შეჯერება, რომელიც უფრო ზუსტად დაახასიათებს აგრობიზნესის მოგებას და საშუალებას მისცემს ბიზნესმენს გაითვალისწინოს თუ როგორ გაზარდოს იგი.

ყოველივე ეს მიღწეული უნდა იქნეს ორი გზით: საწარმო საქმიანობის ეფექტიანობის ამაღლებით და საკუთარი აქტივების უკეთ გამოყენებით. ამრიგად, აგრობიზნესის მოგების შეფასებისათვის უფრო მისაღებია ინვესტირებული კაპიტალის და გაყიდვების მაჩვენებლების გამოყენება.

ეკონომიკური განვითარების შეფასების აუცილებელ ელემენტს წარმოადგენს მისი მოგების გაანგარიშება. ცნობილია მოგების სამი ძირითადი კოეფიციენტი:

- 1. მოგების თანაფარდობა ინვესტიციებთან;

2. მოგების თანაფარდობა გაყიდვებთან ანუ წმინდა მოგების ნორმა;

3. მოგების თანაფარდობა აქციებთან.

$$\begin{aligned} & \text{მოგების თანაფარდობა ინვესტიციებთან} \\ & = \frac{\text{მოგება გადასახადების გადახდამდე}}{\text{საკუთარი კაპიტალი}} \\ & = \frac{20775}{52961} = 0,39 \end{aligned}$$

მიღებული მაჩვენებელი გვიჩვენებს, რომ ყოველი დაბანდებული 1 ლარიდან კომპანია ღებულობს 0,39 ლარის მოგებას.

მოგების თანაფარდობა გაყიდვებთან ანუ წმინდა მოგების ნორმა იანგარიშება შემდეგი სახით:

$$\begin{aligned} & \text{წმინ. მოგ. ნორმა} = \\ & = \frac{\text{მოგება გადასახადების გადახდამდე}}{\text{გაყიდვის მოცულობა}} = \frac{20775}{93000} = 0,22 \end{aligned}$$

ეს მაჩვენებელი გვიჩვენებს, რომ პროდუქციის გაყიდვის შედეგად ყოველ მიღებულ ლარიდან 0,22 ლარი მოდის მოგებაზე. ეს მაჩვენებელი მნიშვნელოვანია ინვესტორებისათვის, რადგან მიღებული მაჩვენებელი გვიჩვენებს კაპიტალის დაბანდების მიზანშეწონილობას მოცემულ კომპანიაში.

აქციებზე შემოსავალი არის მოგების ის დონე, რომელსაც კომპანია იღებს ყოველ გამოშვებულ აქციაზე.

$$\begin{aligned} & \text{მოგების თანაფარ. აქციებთან} = \\ & = \frac{\text{წმინდა მოგება}}{\text{გამოშვებული არსებული აქციები}} = \frac{17659}{5296} = 3,3 \text{ ლ/აქციაზე} \end{aligned}$$

ეს მაჩვენებელი გვიჩვენებს კომპანიის განვითარებისა და დივიდენდების გადახდის შესაძლებლობებს. მოცემულ შემთხვევაში აქციების თითოეული მფლობელი მიიღებს 3,3 ლარს დივიდენდის სახით.

საწარმოს ლიკვიდურობის ანალიზისათვის გამოიყენება საბრუნავი კაპიტალის ბრუნვაობის კოეფიციენტი. საბრუნავი კაპიტლის მოცულობის ქვეშ იგულისხმება მიმდინარე აქტივებს გამოკლებული მოკლევადიანი ვალდებულებები. ეს არის რესურსები (ინვესტიცია, კრედიტი) კომპანიის მიერ დაბანდებული მიმდინარე აქტივებში. კაპიტალის მოცულობა არის ლიკვიდურობის ინდიკატორი, რომელიც ასახავს აქტივების სიდიდეს, რომელიც რჩება საწარმოს ყველა მოკლევადიანი ვალდებულებების გადახდის შემდეგ.

$$\text{საბრ. კაპ. ბრუნ. კოეფ.} = \frac{\text{მიმდინარე აქტივები}}{\text{მოკლევადიანი ვალდებულებები}} = \frac{42462}{26338} = 1.6$$

მისაღებად ითვლება სიდიდე 2,0 და 1,5-ზე ნაკლები არ უნდა იყოს. მოცემულ შემთხვევაში მოკლევადიანი ვალდებულებების ყოველი ლარის დასაფარავად საწარმოს უნდა გააჩნდეს 1,6 ლარის საბრუნავი კაპიტალი.

ლიკვიდურობის ნორმა გვიჩვენებს საწარმოს შესაძლებლობებზე გაისტუმროს თავისი მოკლევადიანი ვალდებულებები ნაღდი ფულით, ფასიანი ქაღალდებით ან დებიტორული დავალიანებით.

ლიკვ. ნორმა=

$$\frac{\text{ნაღდი ფული} + \text{ფას. ქაღ. საბაზ. ღირებ.} + \text{დებეტ. დავალ.} + \text{გადახდ.}}{\text{მოკლევადიანი ვალდებულებები}} = \frac{11395 + 2100 + 9675 + 10750}{26338} = 1.28$$

ეს მაჩვენებელი არ არის 1,0-ზე ნაკლები არ უნდა იყოს.

სასაქონლო მარაგების ბრუნვადობის კოეფიციენტი იანგარიშება გაყიდული საქონლის ღირებულების შეფარდებით სასაქონლო-მატერიალური მარაგების საშუალო წლიურ ღირებულებასთან.

სასაქ. მარაგ. ბრუნ. კოეფ.=

$$\frac{\text{გაყიდული საქონლის ღირებულება}}{\text{სასაქ.მარაგ.საშ.წლ.ღირებულება}} = \frac{99000}{(5236 + 7448) : 2} = 15.6$$

მოცემულ შემთხვევაში ეს კოეფიციენტი გვიჩვენებს, რომ საწარმოს სასაქონლო მარაგების საშუალო წლიური ბრუნვადობა შეადგენს 15,6, ანუ ბრუნვა მცირდება ყოველ 23 დღეში ერთხელ (365დღე : 15,6).

საწარმოს გრძელვადიანი ვალდებულების დაფარვის უზრუნველსაყოფად ანგარიშობენ დავალიანების კოეფიციენტს ანუ დაფარვის კოეფიციენტს. (თანაფარდობა საკუთარ კაპიტალსა და ნასესხებ კაპიტალს შორის, რაც გვიჩვენებს საწარმოს დაფინანსებაში რა ხვედრითი წილი უჭირავს საკუთარ კაპიტალს).

$$\text{დაფარვის კოეფ.} = \frac{\text{ყველა ვალდებულებები}}{\text{საკუთარი კაპიტალი}} = \frac{53213}{52961} = 1.0$$

იგულისხმება, რომ კრედიტორმა საწარმოს მისცა სესხი ერთ-
ლარის ოდენობით საკუთარი კაპიტალის ყოველ ლარზე. თუ ეს
მაჩვენებელი 1-ზე მეტია, მაშინ საწარმოს ვალები იზრდება.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში გამოიყენება მოგების მრავალი
მაჩვენებელი, რომელთაგან გამოიყოფენ სამ ჯგუფს:

1. მაჩვენებლები, რომლებიც ასახავს საწარმოო დანახარჯების და
საინვესტიციო პროექტების უკუგებას;
2. მაჩვენებლები, რომლებიც ასახავს რეალიზაციის შედეგების
უკუგებას;
3. მაჩვენებლები, რომლებიც ასახავს კაპიტალის და მისი ნაწილების
შემოსავლიანობას.

ყველა ეს მაჩვენებელი გაიანგარიშება საბალანსო მოგების და
წმინდა მოგების საფუძველზე. ამდენად, აგრობიზნესის საწარმოს
საქმიანობის შეფასების კრიტერიუმებს შორის პრაქტიკაში ყველაზე
მეტად გამოიყენება მოგება, რომელიც გვიჩვენებს ხარჯების
ანაზღაურებას.

პრაქტიკაში მიღებულია მოგების გაანგარიშების ორი ვარიანტი:

**პირველი- ინგლისურ-ამერიკული (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, იაპონია,
კანადა და ა.შ.),** რომელიც ემყარება პროდუქციის რეალიზაციიდან
ამონაგებს (გაყიდვები, ფირმის სალაროში შემოსული თანხები)
დამატებული ყველა სხვა გაყიდვები (მათ შორის გაყიდვები
კრედიტებით).

ხარჯები კლასიფიცირდება ფუნქციების მიხედვით: დანახარჯები
პროდუქციის წარმოებაზე-თვითღირებულება (საწარმოო ფუნქცია);
დანახარჯები მარკეტინგზე (განაწილების ფუნქცია);
ადმინისტრაციული ხარჯები (მენეჯმენტის ფუნქცია); ფისკალური
ხარჯები (ფინანსური ხარჯები) და სხვა.

- ასეთი დამოკიდებულება საშუალებას იძლევა გამოვყოთ მოგების
შემდეგი სახეები:

- მთლიანი მოგება (გაყიდვების მოცულობას გამოკლებული
წარმოების ხარჯები);
- ოპერატიული მოგება- მოგება დაბეგვრამდე (მთლიან მოგებას
გამოკლებული მარკეტინგის, მენეჯმენტის და სხვა ხარჯები);
- წმინდა მოგება (ოპერატიულ მოგებას გამოკლებული
გადასახადები).

**მეორე - ფრანგულ-გერმანული, დამყარებულია წარმოების
კონცეფციაზე.** ამ შემთხვევაში რეალიზებული პროდუქციის
მაჩვენებელი უდრის წლის განმავლობაში მიღებულ საერთო თანხას

(გაყიდვებიდან შემოსული თანხა, საწყობში შენახვის, სასაქონლო დამუშავების და შეფუთვის ხარჯები). ხარჯები კლასიფიცირდება წარმოქმნების მიხედვით: ნედლეული და მასალები, პერსონალის ხელფასი, ამორტიზაციის ანარიცხები და სხვა. ეს მეთოდი საშუალებას იძლევა გამოვყოთ მოგების შემდეგი სახეები: მთლიანი დამატებითი ღირებულება (პროდუქციის მთლიან ღირებულებას გამოკლებული მოხმარებული ნედლეული და მასალები); მთლიანი საექსპლოატაციო მოგება (მთლიან დამატებით ღირებულებას გამოკლებული პერსონალის ხელფასის ხარჯები); საექსპლოატაციო მოგება (მთლიან საექსპლოატაციო მოგებას გამოკლებლი საამორტიზაციო და სხვა ხარჯები); მიმდინარე მოგება (საექსპლოატაციო მოგებას გამოკლებული ფინანსური ხარჯები); წმინდა მოგება (მიმდინარე მოგებას გამოკლებული ფინანსური ხარჯები).

ინგლისურ-ამერიკული ვარიანტი საშუალებას იძლევა განვსა-

ზღროთ მენეჯმენტის ფუნქციის ზვედრითი წილი, მაგრამ იგი ართულებს დამატებითი ღირებულების შემადგენლობის ანალიზს. ფრანგულ-გერმანული მეთოდი კი, პირიქით იძლევა დამატებითი ღირებულების შემადგენელი ნაწილების ანალიზის საშუალებას, მაგრამ ართულებს მენეჯმენტის და სხვათა მნიშვნელობის შეფასებას. პირველი მეთოდი ბიზმესმენისათვის უფრო მისაწვდომია, მეორე მეთოდი კი მათთვის შედარებით რთულია. სახელდობრ- იგი ითვალისწინებს პროდუქციის გამოყოფას სახეების მიხედვით: რეალიზაცია, დასაწყობება-შენახვა და სხვა.

აღნიშნული თავისებურების გათვალისწინება მეტად საჭიროა აგრობიზნესისათვის (მის მიერ წარმოებული საკუთარი პროდუქციის ნაწილი-თესლი, საკვები, კვერცხი და სხვა გამოიყენება შემდგომი გაფართოებული კვლავწარმოებისათვის; წარმოებული სოფლის მეურნეობის პროდუქცია შეიძლება რეალიზებული იქნეს არა მიღების დროს, არამედ გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ, რის გამოც იგი საწყობში ინახება და ა.შ.). ფრანგულ-გერმანული მეთოდი სოფლის მეურნეობისათვის უფრო მისაღებია. თუმცა არც იგი იძლევა საშუალებას დავადგინოთ სხვაობა საწარმოო ხარჯებსა და კომერციულ ხარჯებს შორის. ამიტომ, უმჯობესია, მოხდეს მოგების განსაზღვრის აღნიშნული ვარიანტების მეთოდიკის უპირატესობათა შეჯერება.

ჩვენი მეთოდიკით ამორტიზაცია განიხილება როგორც ხარჯები.

მეწარმეთა პოზიციიდან გამომდინარე კი საამორტიზაციო სახსრები რჩება მათ განკარგულებაში და წარმოადგენს მათი შემოსავლებით შექმნილი დამატებითი შემოსავლის ელემენტს. ისინი შეიძლება

გამოყენებული იქნეს წლის განმავლობაში მოხმარებული ძირითადი აქტივების აღსადგენად. აქედან შეიძლება ითქვას, რომ მთლიან მოგებას დამატებული ამორტიზაცია უნდა განვიხილოთ წარმოების ეფექტიანობის ერთ-ერთ საზომად. აქედან გამომდინარე, აგრობიზნესის ეფექტიანობის შესაფასებლად მიზანშეწონილია შემდეგი მაჩვენებლების გაანგარიშება: დამატებითი ღირებულება (პროდუქციის მთლიან ღირებულებას გამოკლებული მოხმარებული ნედლეული და მომსახურება); მთლიანი მოგება (დამატებით ღირებულებას გამოკლებული პერსონალის ხელფასის ხარჯები); საექსპლოატაციო მოგება (მთლიან მოგებას გამოკლებული ამორტიზაციის ხარჯები); მიმდინარე მოგება (საექსპლოატაციო მოგებას გამოკლებული ფინანსური ხარჯები); საბალანსო (ბუღალტრული) მოგება (პროდუქციის რეალიზაციიდან, სამუშაოებიდან, მომსახურებიდან მიღებულ ამონაგებს გამოკლებული მათი თვითღირებულება არარეალიზებულ ოპერაციათა ფინანსური შედეგების ჩათვლით). წმინდა მოგება (საბალანსო მოგებას გამოკლებული დაფარული გადასახადები).

მაჩვენებლების ასეთი დიდი რაოდენობა ბიზმესმენებს ურთულებს მოგების გაანგარიშებას ოპერატიული გადაწყვეტილების მისაღებად. ამის შესაშსუბუქებლად შეიძლება გამოყენებული იქნეს ორი აუცილებელი მაჩვენებელი- დამატებითი ღირებულება და წმინდა მოგება. პირველი მაჩვენებელი მიუთითებს ბიზმესმენის მთლიან შემოსავლებზე, ხოლო მეორე საშუალებას იძლევა შევაფასოთ მისი „თავისუფალი“ ნაწილი. ამდენად, ისინი შეიძლება გამოვიყენოთ აგრობიზნესის მომგებიანობის შეფასების საბაზისო მონაცემებად.

აგრობიზნესში მოგების ზუსტი გაანგარიშებისათვის უნდა ვისარგებლოთ გაანგარიშების რამდენიმე მაჩვენებლით. მათი ურთიერთ-კავშირი შეიძლება გამოვხატოთ შემდეგნაირად:

$$\text{წმინა მოგება} = \text{წმინა მოგება} \times \text{გაყიდვების მოცულობა}$$

საინვესტიციო კაპიტალი გაყიდვების მოცულობა. საინვესტიციო კაპიტალი

Estimation of Indicators of Profitability in Agrobusiness Manufactures

Sergo Turmanidze

Candidate of Economical Science,
the associated professor,

Guram Dzagnidze

Candidate of Economical Science,
the associated professor,

Joseph Palelashvili

Candidate of Economical Science,
the assistant professor

Abstract

(Internet Version)

For the estimation of financial and economic position of agroproductions in the western countries are used the following indicators: a profit parity to investments; a profit parity to sales; a profit parity to shares; a profit parity to the capital. In the course of the analysis of financial activity in the sphere of agrobusiness, a great value has also the current ratio, factor of a turn-over of a working capital, a norm of liquidity, and so on. All these indicators are calculated on the base of balance and net profit.

By the experience of scientists of foreign countries, it is accepted two ways of calculation of profit - an Anglo-American and a French-German variants.

The Anglo-American variant is based on the incomes from the sales plus all other sales, and French-German is based on the manufacture concept. However, a number of lacks are characteristic for both variants. Therefore it is better to summarise advantages of techniques of noted variants at which it is possible more exact characteristic profitability agrobusiness manufactures and will give the chance to the businessman to see how it is possible to increase additional cost and net profit.

All can be reached it two ways: increase of efficiency of industrial activity and the better use of the own actives. Hence, for the estimation of profitability of agrobusiness it is more expedient to use indicators of profitability of the investment capital and profitability from sales.

მანანა მჭედლიშვილი
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი,
ავთანდილ ლაფაჩი
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი

წარმოადგინა საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსმა ომარ ქეშელაშვილმა.

დასკვნა: სტატია აქტუალურია, შესრულებულია მაღალ მეცნი-
ერულ დონეზე, აკმაყოფილებს ჟურნალის მოთხოვნებს და მიზა-
ნშეწონილია მისი გამოქვეყნება.

რეფერატი

(ინტერნეტული ვერსია)

ბიუჯეტის ფორმირებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მის
სტრუქტურას, რამაც უნდა უზრუნველყოს ხარჯებისა და შემოსავლების
რაციონალური თანაფარდობა.

ბიუჯეტის შედგენის დროს უპირატესობა, შემოსავლებთან
შედარებით, უნდა მიეცეს ხარჯებს. მეტად მნიშვნელოვანია ბიუჯეტის
ხარჯების და რესურსების ისეთი დონით განსაზღვრა, რომელიც
უზრუნველყოფს საზოგადოების წინაშე დასმული ამოცანების შესრულებას.

ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი
პრიორიტეტია საქართველოს მთავრობისათვის. ეკონომიკური რეფორმისა
და მთლიანად ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს
წარმოადგენს ცვლილებები ფისკალურ სფეროში, ამასთან, საქართველოს
მთავრობა გეგმავს, უახლოესი 5 წლის განმავლობაში განახორციელოს
სტრატეგიული ცვლილებები ფისკალური პოლიტიკის სრულყოფისა და
ქვეყნის ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით, რამაც უნდა
უზრუნველყოს მაკროეკონომიკური სტაბილურობა, ხარჯების ზრდა
პრიორიტეტულ მიმართულებებზე და საფინანსო წესრიგის გაძლიერება.

სახელმწიფო ბიუჯეტი ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილურობის
მიღწევის საშუალებაა. ბიუჯეტი ასრულებს არა მარტო ეროვნული
შემოსავლის გადანაწილების ფუნქციას, არამედ, ფინანსური რეს-
ურსების გამოყენების, ეროვნული შემოსავლის რეგულირებული
განაწილებისა და ეკონომიკური სტაბილიზაციის ფუნქციებს.

ბიუჯეტის ფორმირებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა
ენიჭება მის სტრუქტურას, რამაც უნდა უზრუნველყოს ხარჯებისა და
შემოსავლების რაციონალური თანაფარდობა.

საქართველოს ბიუჯეტის სტრუქტურა, მიუხედავად გარკვეული
სრულყოფისა ჯერ კიდევ ვერ პასუხობს წაყენებულ მოთხოვნებს.

ბიუჯეტის გასავლის ნაწილის ფორმირება ხდება ერთდროულად კლასიფიკაციით, პრინციპის გათვალისწინებით: უწყებრივი კლასიფიკაციით, მიზნობრივი კლასიფიკაციითა და საგნობრივი კლასიფიკაციით; კლასიფიკაციის უწყებრივი ნაწილი ფარავს სახელმწიფო ხარჯების ფაქტობრივ განაწილებას, არასწორად ხდება ხარჯების კლასიფიკაცია და ამასთან იგი არც სრულყოფილად გამოიყენება. ხარჯების განაწილება ცალკეული მუხლის მიხედვით არ შეესაბამება მათ ნამდვილ ბუნებას. ხარჯები ძირითადად მიმართულია სახელმწიფოს ეკონომიკური ფუნქციების შესრულებაზე, მაშინ როდესაც, გათვალისწინებული უნდა იყოს სოციალური სფეროც. უკანასკნელ წლებში გაუმართლებელი ხარჯების გაწევამ, რომელიც ძირითადად მარტივი კვლავწარმოების უზრუნველყოფას ხმარდებოდა, მკვეთრად შეამცირა ბიუჯეტური სახსრების როლი სახალხო მეურნეობის პრიორიტეტული დარგების განვითარებაში. ბიუჯეტურმა ასიგნებებმა უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფოს პრიორიტეტული მიმართულებების დაფინანსება. სახელმწიფო ხარჯების განაწილების რეალურ სურათს ვერ იძლევა ხარჯების კლასიფიკაცია, ერთი და იმავე სახის ხარჯები მიმართულია სხვადასხვა მიზნისკენ. მიგვაჩნია, რომ ბიუჯეტის დეფიციტის შემცირება კონკრეტული პროგრამის დამუშავების საფუძველზე უნდა მოხდეს და არა ბიუჯეტის დაბალანსების ხელოვნური ხერხებით. აქედან გამომდინარე, გაუმართლებელია იმის მცდელობა, რომ რაც შეიძლება მოკლე დროში, რაღაც არ უნდა დაგვიჯდეს, მივალწიოთ თანასწორობას ბიუჯეტის შემოსავალსა და გასავალს შორის. ბიუჯეტის დეფიციტის დაძლევის მხოლოდ ეკონომიკური პოტენციალის განმტკიცება უზრუნველყოფს. ამისათვის აუცილებელია ხელისუფლების მართვის ყველა რგოლის შენახვის ხარჯების შემცირება, არ უნდა დავუშვათ ზენორმატიული კრედიტების მოცულობის ზრდა და ხარჯების მოცულობის განსაზღვრა უშუალოდ უნდა იქნას დაკავშირებული შემოსავლებთან.

ბიუჯეტის შედგენის დროს უპირატესობა, შემოსავლებთან შედარებით, უნდა მიეცეს ხარჯებს. მეტად მნიშვნელოვანია ბიუჯეტის ხარჯების და რესურსების ისეთი დონით განსაზღვრა, რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოების წინაშე დასმული ამოცანების შესრულებას.

საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლებში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია საგადასახადო შემოსავლები, რომელიც სახელმწიფოს ფინანსური რესურსების ძირითადი წყაროა. საგადასახადო პოლიტიკის შეფასებისათვის, განსაკუთრებით მისი მარეგულირებელი ფუნქციის თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა აქვს გადასახადების სტრუქტურის სრულყოფას, ვინაიდან კონკრეტული სამეურნეო სუბიექტების აქტივობაზე, უშუალოდ, სწორედ

კონკრეტული გადასახადი მოქმედებს. ეს იმით აიხსნება, რომ გარკვეულ შემთხვევაში და ზოგიერთი გადასახადი, ნეიტრალურია წარმოების მიმართ, ზოგიერთი კი მყისვე მოქმედებს — ზრდის ან ამსუბუქებს საგადასახადო წნეხს, ცვლის მეწარმის მოტივაციასა და ქცევას.

გადასახადების სწორი სტრუქტურის ჩამოყალიბებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს პირდაპირ და არაპირდაპირ გადასახადებს შორის ოპტიმალური თანაფარდობის მიღწევას. დღეს მსოფლიოში არსებობს საკმაოდ განსხვავებული მიდგომები გადასახადების მნიშვნელობისა და როლის შესახებ. მაგალითად: ყველაზე ლიბერალური დამატებული ღირებულების სისტემა გააჩნია ინდონეზიასა და კანადას, სადაც მისი განაკვეთი შესაბამისად 10 და 7 პროცენტს უტოლდება. ხოლო მოგების გადასახადი კი ყველაზე დაბალია ბულგარეთში — 10 პროცენტი, ამავე დროს კანადა და ბელგია გამოირჩევიან მოგების გადასახადის ყველაზე მაღალი განაკვეთით — შესაბამისად 40 და 36,1 პროცენტი. ხოლო დღე-ყველაზე მაღალია დანიაში-25%. საქართველოში, დღეისათვის მოქმედებს 6 სახის გადასახადი, შესაბამისი საპროცენტო განაკვეთებით. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ არსად მსოფლიოში ჯერ არ შექმნილა გადასახადების სრულყოფილი, ჭეშმარიტად რაიმე ობიექტური, სრულიად ეფექტური მართული სისტემა, რომელსაც ნაკლი არ ჰქონდეს.

ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტია საქართველოს მთავრობისათვის. ეკონომიკური რეფორმისა და მთლიანად ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს წარმოადგენს ცვლილებები ფისკალურ სფეროში, ამასთან, საქართველოს მთავრობა გეგმავს, უახლოესი 5 წლის განმავლობაში განახორციელოს სტრატეგიული ცვლილებები ფისკალური პოლიტიკის სრულყოფისა და ქვეყნის ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით, რამაც უნდა უზრუნველყოს მაკროეკონომიკური სტაბილურობა, ხარჯების ზრდა პრიორიტეტულ მიმართულებებზე, საფინანსო წესრიგის გაძლიერება; ამ მიზნით, მომდევნო 5 წლის განმავლობაში ფისკალურ პოლიტიკაში განხორციელდება შემდეგი ღონისძიებები: შემცირდება ბიუჯეტის ხარჯების წილი მშპ-ში 29 %-დან 22 %-მდე; ბიუჯეტი გახდება პროფიციტული და იგი მშპ-ის მინიმუმ 0,5%-ის ტოლი იქნება;

Manana mchedlishvili

Candidate of Economical Science,

Avtandil Lapachi

Candidate of Economical Science.

Abstract

(Internet Version)

In the process of budget formation great importance has its structure, which should provide rational balance between expenses and income.

While forming budget greater priority should be given to expenses than to income. Great attention should be given to definition of budget expenses and resources level which will be able to carry out all tasks of society.

Economical development is one of the most important priorities for country's government. changes in fiscal sphere are the most important part for reforms in economy and wholly for economical politics. Besides, Georgia's government plans strategically changes in nearest 5 years for perfection of fiscal politics and for improvement of financial situation in Georgia. All these will provide macro-economical stability, growth of expenses on prior directions and strengthening of financial discipline.

**სახსნავი მიწების გამოყენების გაუმჯობესების
რეკომენდაციები**

სულიკო ყამარაული
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
ლევან ყამარაული

წარმოადგინა საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსმა ომარ ქეშელაშვილმა.

დასკვნა: სტატია აქტუალურია, შესრულებულია მაღალ მეცნიერულ დონეზე, აკმაყოფილებს ჟურნალის მოთხოვნებს და მიზანშეწონილია მისი გამოქვეყნება.

რეფერატი

(ინტერნეტული ვერსია)

ამ ბოლო წლებში საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების პირობები და სოციალური მდგომარეობა უმნიშვნელოდ უმჯობესდება, რასაც ვერ ვიტყვით სოფლად მცხოვრებლებზე. თუ ქალაქად და განსაკუთრებით თბილისში საბუშაოს შოვნის შედარებით უკეთესი პირობებია, სოფლად საამისო შესაძლებლობა თითქმის არ არსებობს. აქ დასაქმების ერთ-ერთი და ძირითადი სფერო მიწის დამუშავებაა, თუმცა ამ მხრივაც დიდ წინააღმდეგობას აწყდებიან.

საქართველო მცირემიწიანი ქვეყანაა და სულ 798,7 ათასი ჰა სახნავი ფართობი გააჩნია, აქედან 436,3 ათასი ჰა, ანუ 54,6% კერძო საკუთრებაშია. 264,9 ათასი ჰა მრავალწლიანი ნარგავებითაა დაკავებული, საიდანაც 181,4 ათასი ჰა, ანუ 68,5 % პრივატიზებულია. კერძო სექტორში არსებული სახნავი მიწები და მრავალწლიანი ნარგავები მილიონ მესაკუთრეზეა განაწილებული. ირკვევა, რომ ერთ მესაკუთრეზე მოდის 0,436 ჰა სახნავი, 0,2 ჰა ვენახი, 0,1 ჰა ხეხილის ბაღი, 0,2 ჰა ჩაის პლანტაცია, 0,1 ჰა ციტრუსები და სხვა სუბტროპიკული კულტურები.

ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგებიდან დგინდება, რომ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ტექნიკა საკმაოდ მოძველებულია, ხშირად გამოდის მწყობრიდან და საჭიროებს შეკეთებას, რაც დიდ ხარჯებთან არის დაკავშირებული. მათი მწარმოებლურობა დაბალია, ხოლო რაოდენობა კი არასაკმარისი, ამის გამო დროულად ვერ ხერხდება ხვნა, თესვა, დაბალ დონეზე სრულდება სხვა სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოები. ეს ყველაფერი კი უარყოფით ზეგავლენას ახდენს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობაზე.

სახნავი მიწების, სასუქების, ტექნიკისა და მუშახელის ეფექტურად გამოყენების მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია დაიწყოს დაქუცმაცებული მიწების გამსხვილება, კოოპერატივების შექმნის გზით;

კოოპერატივები უნდა შეიქმნას სოფლებში არსებული მასივების მიხედვით, ე.ი. დასახლებულ პუნქტებში ჩამოყალიბდება ერთი ან რამდენიმე კოოპერატივი;

ამ ბოლო წლებში საქართველოს მოსახლეობის ცხოვრების პირობები და სოციალური მდგომარეობა უმნიშვნელოდ უმჯობესდება, რასაც ვერ ვიტყვით სოფლად მცხოვრებლებზე. თუ ქალაქად და განსაკუთრებით თბილისში სამუშაოს შოვნის შედარებით უკეთესი პირობებია (ვაჭრობის, მშენებლობის, კავშირგაბმულობის, ტრანსპორტის და სხვა სფეროში), სოფლად საამისო შესაძლებლობა თითქმის არ არსებობს. აქ დასაქმების ერთ-ერთი და ძირითადი სფერო მიწის დამუშავებაა, თუმცა ამ მხრივაც დიდ წინააღმდეგობას აწყდებიან.

ცნობილია, რომ ადამიანის ცხოვრებისა და საქმიანობისათვის აუცილებელ მატერიალურ პირობებს შორის მიწას, ნიადაგობრივი საფარით, წიაღისეულით, ტყეებითა და წყლებით მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. ეს განსაკუთრებით ითქმის ისეთი მცირემიწიან ქვეყანაზე როგორც საქართველოა. ადამიანის საწარმოო საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში მიწა არაერთგვაროვან როლს ასრულებს. სოფლის მეურნეობაში იგი წარმოგვიდგება არა მარტო როგორც სივრცული ბაზა, არამედ როგორც წარმოების ძირითადი საშუალება, რაც ამ დარგის ერთ-ერთი მთავარი თავისებურებაა. სტატიაში წარმოდგენილია საქართველოში მიწის რესურსების გამოყენების თანამედროვე მდგომარეობა და მისი გაუმჯობესების რეკომენდაციები.

საქართველო მცირემიწიანი ქვეყანაა და სულ 798,7 ათასი ჰა სახნავი ფართობი გააჩნია, აქედან 436,3 ათასი ჰა, ანუ 54,6% კერძო საკუთრებაშია. 264,9 ათასი ჰა მრავალწლიანი ნარგავებითაა დაკავებული, საიდანაც 181,4 ათასი ჰა, ანუ 68,5 % პრივატიზებულია. კერძო სექტორში არსებული სახნავი მიწები და მრავალწლიანი ნარგავები მილიონ მესაკუთრეზეა განაწილებული. ირკვევა, რომ ერთ მესაკუთრეზე მოდის 0,436 ჰა სახნავი, 0,2 ჰა ვენახი, 0,1 ჰა ხეხილის ბაღი, 0,2 ჰა ჩაის პლანტაცია, 0,1 ჰა ციტრუსები და სხვა სუბტროპიკული კულტურები.

მთავორიანობის გამო სოფლებში სახნავი მიწები და მრავალწლიანი ნარგავები ცალ-ცალკე ნაკვეთებადაა განლაგებული. ამ მიზეზით მილიონ მოსახლეზე განაწილებული 436,3 ათასი ჰა სახნავი მიწა 3-4 მილიონ ნაკვეთად არის დანაწევრებული და თითო ნაკვეთი 0,1-0,2 ჰა-ს არ აღემატება. პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ასეთი მცირე რაოდენობის მიწის ფართობებზე შეუძლებელია ახალი ტექნიკისა და ტექნოლოგიის დანერგვა, დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული ხვნა, თესვა, რწყვა, სასუქების შეტანა, მოსავლის აღება და ა.შ. საერთოდ ამ ფართობებზე უმეტესი შრომატევადი სამუშაოები ხელით სრულდება, რის გამოც შრომის ნაყოფიერება ძალზე დაბალია. სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა რიცხვი ქვეყნის შრომისუნარიანი მოსახლეობის 53,4% შეადგენს. ე.ი. საქართველოში

ყოველი მეორე მუშაკი სოფლის მეურნეობაშია დასაქმებული (დანიასა და პოლანდიაში ეს მაჩვენებელი 7-10% არ აღემატება).

როგორც წარმოდგენილი ცხრილიდან ჩანს ზემო აღნიშნული მიზეზების გამო, საქართველოში პრიატიზებული სახნავი მიწებიდან, 2006 წელს დაუმუშავებელი იყო 28,6%, 2007 წელს - 35,9%, იმერეთის რეგიონში დაუმუშავებელმა მიწებმა აღნიშნული წლების მიხედვით შეადგინა 21,2 და 25,4%, კახეთის რეგიონში - 38,7% და 46,3%, შიდა ქართლის რეგიონში - 47,4 და 51,1%, სამცხე ჯავახეთის რეგიონში - 15,4% და 29,7%, აჭარის არ-ში - 2006წელს დაუმუშავებელი მიწები საერთოდ არ ყოფილა, ხოლო 2007 წელს ამ მაჩვენებელმა მხოლოდ 12,5% შეადგინა. როგორც მოტანილი მაჩვენებლებიდან ჩანს იმ რეგიონებში სადაც შედარებით ბევრია სახნავი მიწების დიდი ფართობები, დაუმუშავებელი

ცხრილი 1

სახნავი მიწების გამოყენების მაჩვენებლები რეგიონების მიხედვით

რეგიონები	სახნავი მიწები სულ (ათასი ჰა)		მათ შორის			
			დაუმუშავებელი		დამუშავებელი	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
საქართველო	462	463	132	166	330	297
მათ შორის: აჭარის არ	7	8	0	1	7	7
იმერეთი	66	67	14	17	52	50
სამეგრელო და ზემო სვანეთი	43	44	4	4	39	40
შიდა ქართლი	48	47	23	24	25	23
კახეთი	155	160	60	74	95	86
ქვემო ქართლი	65	66	9	20	56	46
სამცხე ჯავახეთი	39	37	6	11	33	26
დანარჩენი რეგიონები	39	34	16	15	23	19

მიწების წილიც მაღალია და პირიქით იმ რეგიონებში სადაც მიწის დიდი დეფიციტია, იქ დაუშუშავებელი მიწებიც ნაკლები რჩება.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ კერძო სექტორში არსებული სახნავი მიწისა და მრავალწლიანი ნარგავების ფართობების არცთუ მცირე ნაწილი არ მუშავდება, მისი გამოყენების დაბალეფექტურობის გამო. მიწის მცირე ფართობის მოვლა-დამუშავება ძირითადად ხელით სრულდება, რაც ძალიან ძვირი ჯდება და ვერ ანაზღაურებს დანახარჯებს. ამიტომ, მეპატრონე ცდილობს მიწის ნაკვეთების ის ნაწილი დაამუშაოს, რომელიც ხელსაყრელ ადგილზეა განლაგებული და იქ წარმოებული პროდუქცია ოჯახის მოთხოვნი-ლებისათვის გამოიყენოს. მხედველობაში მიიღება ისიც, რომ წარმოებული პროდუქციის გასაღება ძნელია და დიდ ხარჯებთან არის დაკავშირებული.

აღსანიშნავია, რომ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ეფექტური გამოყენებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სასუქებსა და ქიმიზაციის სხვა საშუალებებს. მათი გამოყენება საშუალებას იძლევა გავზარდოთ სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობა და ავამაღლოთ წარმოების დონე.

სამწუხაროდ, საქართველოში სასუქების მეცნიერულად დასაბუთებული ნორმის ნახევარიც არ გამოიყენება, პესტიციდებით სანახევროდაც არ მუშავდება ერთწლიანი და მრავალწლიანი კულტურები. მაგალითად, თუ 2006 წელს საქართველოში 95,9 ათასი ტონა ყველა სახის მინერალური სასუქი იქნა გამოყენებული, 2007 წელს მხოლოდ 51,1 ათასი ტონა ანუ 46,7%-ით ნაკლები გამოიყენეს.

მემცენარეობის განვითარება დიდად არის დამოკიდებული მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის, კერძოდ სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით უზრუნველყოფაზე.

ცხრილი 2

საკუთრებაში არსებული სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით უზრუნველყოფის მაჩვენებლები (ათასი ერთეული)

	სულ		მათ შორის					
	2006	2007	5. წლამდე		5-დან 10-წლამდე		10 წელზე უხნესი	
			2006	2007	2006	2007	2006	2007
ტრაქტორი სულ	30,0	40,0	0,9	1,3	11,8	18,2	17,4	20,5
მათ შორის:								
მინიტრაქტ.	8,0	11,2	0,4	0,8	4,2	6,3	3,4	4,1
ხელის ერთ- ლერძიანი ტრაქტორი	10,1	12,6	0,1	0,4	3,9	5,8	6,2	6,4
კომბაინი	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2
სატვირთო ავტომანქანა	8,1	7,3	0,4	0,0	1,5	1,5	6,3	5,8

ფერმერულ მეურნეობათა მანქანა-ტრაქტორთა გამოყენებაზე გავლენას ახდენს ორგანიზაციული, ტექნიკური და სხვა ფაქტორები. ამასთან, ტექნიკის რაციონალურად გამოყენებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რელიეფს, კლიმატს და სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა მოვლა-მოყვანის თავისებურებებს. როგორც ცნობილია საქართველოში დაბლობებს უკავია მთელი ტერიტორიის 13%, მთისპირა ფერდობებს - 33%, ხოლო მთებს - 51%. ამასთან, აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოში სახნავი მიწების 50% მდებარეობს ზღვის დონიდან 500 მეტრზე, ხოლო 1000 მეტრზე ზევით მხოლოდ 32%. დასაბუთებულია, რომ შიგაწვის ძრავების სიმძლავრე ზღვის დონიდან სიმაღლის მატებასთან ერთად ყოველი 100 მ-ზე კლებულობს 0,8%-ით, რის შედეგადაც სასოფლო-სამეურნეო მანქანა-იარაღების მწარმოებლობა ეცემა და იზრდება საწვავის ხარჯი. თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ბევრ რაიონში სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებისათვის დამახასიათებელია მცირეკულტურიანობა და კონფიგურაციის სირთულე, ტერიტორია კი დანაწევრებულია ხევებით, მდინარეებით, ტაფობებით და ა.შ. მაშინ, აშკარაა რომ ყველა ეს ფაქტორი დიდ გავლენას ახდენს სატრაქტორო აგრეგატების მუშაობის ეფექტიანობასა და ხარისხზე, ანუ ასეთ პირობებში ტექნიკის მწარმოებლობა ეცემა 50% - ით, საწვავის ხარჯი კი იზრდება 27%-ით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ფერმერმა მანქანებისა და ტრაქტორების შეძენისა და გამოყენებისას აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს რეგიონის ტერიტორიის თავისებურებები.

ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგებიდან დგინდება, რომ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ტექნიკა საკმაოდ მოძველებულია, ხშირად გამოდის მწყობრიდან და საჭიროებს შეკეთებას, რაც დიდ ხარჯებთან არის დაკავშირებული. მათი მწარმოებლურობა დაბალია, ხოლო რაოდენობა კი არასაკმარისი, ამის გამო დროულად ვერ ხერხდება ხვნა, თესვა, დაბალ დონეზე სრულდება სხვა სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოები. ეს ყველაფერი კი უარყოფით ზეგავლენას ახდენს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობაზე.

დაქუცმაცებული მიწების გამსხვილების და სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობის ამაღლების მიზნით შეიძლება ჩამოყვანილობით შემდეგი წინადადებები და რეკომენდაციები:

1. სახნავი მიწების, სასუქების, ტექნიკისა და მუშახელის ეფექტურად გამოყენების მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია დაიწყოს დაქუცმაცებული მიწების გამსხვილება, კოოპერატივების შექმნის გზით;
2. კოოპერატივები უნდა შეიქმნას სოფლებში არსებული მასივების მიხედვით, ე.ი. დასახლებულ პუნქტებში ჩამოყალიბდება ერთი ან რამდენიმე კოოპერატივი;

3. კოოპერატივების დაფუძნება უნდა მოხდეს კანონმდებლობის მოთხოვნათა სრული დაცვით;
4. კოოპერატივების შექმნის პროცესს ხელი უნდა შეუწყოს სახელმწიფომ, შემდეგი ღონისძიებების გატარებით:
 - დაფუძნებულ კოოპერატივს უნდა მიეცეს დაბალპროცენტიანი შეღავათიანი კრედიტები;
 - საქმის დაწყების ხელშეწყობის მიზნით სახელმწიფომ კოოპერატივებს გრანტის სახით უნდა გამოუყოს განსაზღვრული თანხა (2000-3000 ლარის ოდენობით);
 - სახელმწიფოს მიერ შემოტანილი ტექნიკა (ტრაქტორები, მანქანები და სხვა), პირველ რიგში უნდა გადაეცეს კოოპერატივებს მათთვის ხელსაყრელ პირობებში;
 - კოოპერატივებისათვის მიწოდებული სარწყავი წყლის ხარჯებიდან, დროებით 2-3 წლის განმავლობაში, სახელმწიფომ უნდა დაფაროს ელექტროენერგიის ღირებულება.

Recommendations for effective use of plough land

Kamarauli S.
Doctor of economic sciences, professor
Kamarauli L.

Abstract (Internet Version)

Life and social conditions of city population of Georgia has insignificantly improved for the last years, but not in villages. The possibility to find work in cities is more (trade, building, transport, communication, service and etc.) than in villages. The main activity of people in village is working on land, producing and selling agricultural products. Plough land area of Georgia is only 798,7thousand hectares. 436,3 thousand hectare from it , which is 54,6% is privatized. 264,9thousand is covered with perennial plants and 181,4 thousand (68,5%) is also privatized. Existing plough land areas and perennial plants are given to the million proprietors. Statistic data shows that one proprietor owns 0,436 ha plough, 0,2 ha vineyard, 0,1 ha fruit garden, 0,2 ha tea plantation, 0,1 ha citrus and other subtropical plants.

Results of our research show that agricultural material technical base does not meet modern requirements. Technique is quite old, often breaks down and needs repairing. It is connected with large expenses. Their productivity is very low, the quantity is not enough and this is the main reason for late land working, plough, crops. The quality of land working is very unsatisfying and And all of these factors are reflected on harvest.

Considering above mentioned reality we can suggest following recommendations:

- 1) In order to use plough land, techniques and human resources effectively we should enlarge existing small lands by making cooperatives.
- 2) Cooperatives should be formed according to existing massive in villages. In other words one populated area should have only one or two cooperatives.
- 3) Cooperatives should be formed on legal base.

Feasibility of application of coarse mulberry leaf gathered in late autumn as fodder for cattle breeding, development of appropriate technologies and economic efficacy

ლაშა ჩიბურდანიძე

საქართველოს სახელმწიფო სასოფლო
სამეურნეო უნივერსიტეტის დოქტორანტი.

წარმოადგინა საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსმა ომარ ქეშელაშვილმა.

დასკვნა: სტატია აქტუალურია, შესრულებულია მაღალ მეცნი-
ერულ დონეზე, აკმაყოფილებს ჟურნალის მოთხოვნებს და
მიზანშეწონილია მისი გამოქვეყნება.

რეფერატი

(ინტერნეტული ვერსია)

ფერმერული მეურნეობების ფუნქციონირების ძირითადი
მოტივაცია მოგების მიღებაა. ამ მიზნით ფერმერმა ყურადღება უნდა
გაამახვილოს ზღვრული ამონაგების ზღვრულ დანახა-რჯებთან
შეწონასწორებაზე.

მაქსიმალური მოგების მიღების მასის გასაანგარიშებლად და
მისი მატების ტემპის გასათვლელად ერთმანეთთან უნდა შეჯერდეს
რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგები და, ცვლადი და მუდმივი
დანახარჯები.

ოპერაციული ბერკეტის ეფექტიანობის განსაზღვრის მთავარ
პრინციპებად მივიჩნით წარმოებული პროდუქციის 100%-იანი
საქონლიანობის დონე; რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგების 100%-
იანი აღიარება; დახარჯული მასალების და შესრულებული
სამუშაოების შეფასება მიმდინარე საბაზრო ფასებით.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში აუცილებელია ფერმერს
გააჩნდეს ფინანსური მდგრაობის მარაგი. ფინანსური მდგრაობის
მარაგი ფერმერისათვის ესაა რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებსა და
რენტაბელობის ზღვარს შორის სხვაობა. თუ ფერმერი
რეალიზაციიდან მიიღებს რენტაბელობის ზღვარზე ნაკლებ თანხას,
მაშინ მისი ფინანსური მდგომარეობა გაუარესდება, შეიქმნება
ლიკვიდური საშუალებების დეფიციტი.

ს

აბაზრო ურთიერთობებმა ძირეულად შეცვალა სოფლის
მეურნეობის სამართლებრივი, ორგანიზაციული და ეკონომიკური
საქმიანობის პირობები. დღეისათვის, ფერმერი-მეწარმე წარმოების
ტექნოლოგიურ საფუძვლებთან ერთად უნდა ფლობდეს მენეჯერული
აზროვნების უნარს. ამ მხრივ ყველაზე მნიშვნელოვანია საფინანსო

სფერო და ფერმერებს ყველაზე მეტი რისკის გაწვევა ამ კუთხით უწევთ.

ფერმერული მეურნეობების ფუნქციონირების ძირითადი მოტივაცია მოგების მიღებაა. ამ მიზნით ფერმერმა ყურადღება უნდა გაამახვილოს ზღვრული ამონაგების ზღვრულ დანახარჯებთან შეწონასწორებაზე.

მაქსიმალური მოგების მიღების ამოცანის გადაწყვეტისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს და ფერმერმა ყურადღება უნდა გაამახვილოს ზღვრული ამონაგების ზღვრულ დანახარჯებთან დაპირისპირებაზე.

მაქსიმალური მოგების მიღების მასის გასაანგარიშებლად და მისი მატების ტემპის გასათვლელად ერთმანეთთან უნდა შევჯერდეს რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგები და, ცვლადი და მუდმივი დანახარჯები.

ფერმერული მეურნეობის საქმიანობის ოპერატიული და სტრატეგიული დაგეგმისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ოპერაციულ ანალიზს. მისი ამოსავალი საფუძველია „დანახარჯები-მოცულობა-მოგება“, რომელიც საშუალებას იძლევა განისაზღვროს ფინანსური შედეგების დამოკიდებულება წარმოების დანახარჯებთან და წარმოებარეალიზაციის მოცულობასთან.

ოპერაციული ანალიზის ძირითადი ელემენტებია: ოპერაციული (საწარმოო, სამეურნეო) ბერკეტი, მომგებიანობის ზღვარი და ფინანსური მდგრადობის მარაგი.

ოპერაციული ანუ სამეურნეო ბერკეტის მოქმედების არსი გამოიხატება იმაში, რომ რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგების ნებისმიერი ცვლილება მოგების სიდიდის უფრო ძლიერ ცვლილებას განაპირობებს.

ოპერაციული ბერკეტის ეფექტის გარკვევის მიზნით განსხვავებული სპეციალიზაციის ფერმერული მეურნეობების მიხედვით ჩატარებული ანალიზის მასალა წარმოდგენილია ცხრილის სახით:

ოპერაციული ბერკეტის ეფექტის მაჩვენებლები ფერმერულ მეურნეობებში: (ლარობით)

№	მაჩვენებლები	წარმოების დანახარჯები (ლარობით)			ფულადი უმოსავალი რეალიზაციიდან	მოგება
		ცვლადი დანახარჯები	მუდმივი დანახარჯები	მოლიანი დანახარჯები		
1.	მარცვლეულის მიმართულების ფერმერული მეურნეობა					
	2005 წ.	7,20	1,85	9,05	12,6	3,55
	2007 წ.	9,42	1,85	11,25	16,5	5,25
	2007 წ.2005 წელთან +-	+ 2,2	-	+2,20	+3,9	+ 1,70
2.	მევენახეობის მიმართულება ფერმერული მეურნეობა					
	2005 წ.	15,36	3,52	18,88	28,70	9,82
	2007 წ.	19,01	3,52	22,53	38,09	15,56
	2007 წ.2005 წელთან +-	+ 3,65	-	3,65	+ 9,39	+5,74
3.	მეკარტოფილეობის მიმართულება ფერმერული მეურნეობა					
	2005 წ.	36,56	2,7	39,26	45,02	+ 5,76
	2007 წ.	44,18	2,7	46,88	55,6	+ 8,72
	2007 წ.2005 წელთან +-	+ 7,62	-	7,62	5,4	+ 2,96

მონაცემები ფერმერულ მეურნეობებზე მოპოვებულია ანკეტური გამოკითხვის საფუძველზე საქართველოს სხვადასხვა რეგიონიდან. მარცვლეულის (ხორბლის) მწარმოებელი ფერმერული მეურნეობა მცხეთა-მთიანეთის რეგიონიდან, სოფ. მუხრანი - 7კა ნათესი ფართობით. მევენახეობის სპეციალიზაციის ფერმერული მეურნეობა კახეთის რეგიონიდან, ყვარლის რაიონი - 8კა სრული მსხმოიარე ვენახის ფართობით. მეკარტოფილეობის სპეციალიზაციის ფერმერული მეურნეობა ქვემო ქართლის რეგიონიდან, მარნეულის რაიონი - 6კა ნათესი ფართობით.

ოპერაციული ბერკეტის ეფექტიანობის განსაზღვრის მთავარ პრინციპებად მივიჩნით წარმოებული პროდუქციის 100%-იანი

საქონლიანობის დონე; რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგების 100%-იანი აღიარება; დახარჯული მასალების და შესრულებული სამუშაოების შეფასება მიმდინარე საბაზრო ფასებით.

ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს, რომ საკვლევ ფერმერულ მეურნეობებში 2007 წელს 2005 წელთან შედარებით მარცვლეულის (ხორბლის) რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგები გაიზარდა 30,9%-ით, ყურძნის რეალიზაციიდან – 32,7%-ით, კარტოფილის რეალიზაციიდან – 10,7%-ით, ამასთან, მოგება ხორბლის რეალიზაციიდან გაიზარდა – 47,8%-ით, ყურძნის რეალიზაციიდან 58,4%-ით, კარტოფილის რეალიზაციიდან კი – 23,5%-ით.

იმისათვის, რომ ფერმერმა მიაღწიოს მოგების მატების მაქსიმალურად შესაძლებელ ტემპს, უნდა დაარეგულიროს არა მარტო ცვლადი, არამედ მუდმივი ხარჯებიც და აქედან გამომდინარე გამოთვალოს რამდენი პროცენტით გაიზრდება მოგება.

ოპერაციული ბერკეტის მოქმედების ძალის განსაზღვრისათვის უნდა გავიანგარიშოთ მთლიანი მარჟის შეფარდება მოგებასთან. მთლიანი მარჟა წარმოადგენს სხვაობას რეალიზაციიდან მიღებულ შემოსავალსა და ცვლად დანახარჯებს შორის. ეკონომიკურ ლიტერატურაში ამ მაჩვენებელს უწოდებენ, როგორც დაფარვის თანხას. ფერმერმა ისე უნდა დაარეგულიროს წარმოების მოცულობა, რომ მთლიანი მარჟა საკმარისი იყოს არამარტო მუდმივი ხარჯების დასაფარავად, არამედ მიიღოს მოგებაც.

ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალა გამოითვლება შემდეგი ფორმულით:

$$\text{ოპერაციული ბერკეტის (1) ზემოქმედების ძალა} = \frac{\text{მთლიანი მარჟა}}{\text{მოგება}}$$

საკვლევ ფერმერულ მეურნეობებში ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალა შეადგენს:

- მარცვლეულის წარმოებაზე –
(12,6 ათასი ლარი – 7,20 ათასი ლარი) : 3,55 ათასი ლარი = 1,52

ეს მიგვითითებს იმაზე, რომ თუ გავზრდით შემოსავალს რეალიზაციიდან 3%-ით, მოგება გაიზრდება, $3 \times 1,52 = 4,56\%$ -ით. რეალიზაციიდან შემოსავლის 10% -ით შემცირებისას მოგება შემცირდება $10 \times 1,52 = 15,2\%$. 2007 წელს 2005 წელთან შედარებით ხორბლის წარმოებიდან მიღებული შემოსავალი გაიზარდა 30,9 % -ით, რამაც მოგება გაზარდა 47,9%-ით;

- ყურძნის წარმოებაზე –

(27 ათასი ლარი – 15,3 ათასი ლარი) : 9,82 ათასი ლარი = 1,36;

• კარტოფილის წარმოებაზე კი –
(45,02 ათასი ლარი – 36,56 ათასი ლარი) : 5,76 ლარი = 1,47

თუ ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალას განვსაზღვრავთ, როგორც მთლიანი მარჟის პროცენტულ ცვლილებას, მოცემული გაყიდვების ფიზიკური მოცულობის პროცენტული ცვლილებისას, ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალის ფორმულა მიიღებს შემდეგ სახეს:

$$(2) \quad \text{ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალა} = \frac{\triangle \text{მთლიანი მარჟა} /}{\triangle K / K}$$

(აქ **K** წარმოადგენს რეალიზაციის ფიზიკურ მოცულობას) ასეთი სახით გათვლილი ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალა გვეხმარება გავცეთ პასუხი თუ რამდენად მგრძობიარეა მთლიანი მარჟა გასაყიდი პროდუქციის ფიზიკური მოცულობის მიმართ.

ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალის განსაზღვრა შესაძლებელია აგრეთვე ერთეული პროდუქციის ფასების ცვლადი დანახარჯებით საქონლის ერთეულზე და მუდმივი ხარჯების მთლიანი თანხის გამოყენებით. ასეთ შემთხვევაში ფორმულა მიიღებს შემდეგ სახეს:

$$(3) \quad \text{ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალა} = \frac{K \times \text{ფასზე} - K \times \text{ცვლადი დანახარჯები}}{K \times \text{ფასზე} - K \times \text{ცვლადი დანახარჯები} - \text{მუდმივი დანახარჯები}}$$

რა მეთოდითაც არ უნდა განისაზღვროს ოპერაციული ბერკეტის ზემოქმედების ძალა, მისი მიზანია ფერმერმა ზუსტად განსაზღვროს გაყიდვების ის მოცულობა, რაც აუცილებელია სასურველი შემოსავლის მისაღებად. ფერმერი უნდა დარწმუნდეს, რომ წარმოების ფონდტევადობის ზრდის პირობებში იზრდება მუდმივი ხარჯები, ეს კი პირდაპირ ზრდის ბერკეტის ზემოქმედების ძალას და ამცირებს მოგებას. ამაზე ისიც მიუთითებს, რომ რაც მაღალია მუდმივი ხარჯების წილი მთლიან მარჟაში, მით უფრო მაღალია ოპერაციული ბერკეტის ძალა.

ყველა ფერმერისათვის აუცილებელია გაარკვიოს ისეთი ცნება, როგორიცაა რენტაბელობის ზღვარი ანუ: მოგების ნულოვანი

წერტილი, კრიტიკული წერტილი, „მკვლარი წერტილი“ თვითმოგების წერტილი, გარღვევის წერტილი.

რენტაბელობის ზღვარი – ესაა რეალიზაციიდან ამონაგების ისეთი დონე, რომლის დროსაც ფერმერს აღარ აქვს ზარალი, მაგრამ არც მოგება აქვს. ასეთ დროს, მთლიანი მარჟა ზუსტად ყოფნის მუდმივი დანახარჯების დაფარვას და მოგება ნულის ტოლია. ე.ი.

მოგება = მთლიანი მარჟა – მუდმივი ხარჯები = 0
(4)

რაც იდენტურია ტოლობისა:

მოგება = რენტაბელობის ზღვარი X მთლიანი მარჟა კოეფიციენტებში ამონაგებთან – დანახარჯი = 0
(5)

ამ ფორმულიდან თუ განვსაზღვრავთ რენტაბელობის ზღვრის მნიშვნელობას, მივიღებთ:

რენტაბელობის ზღვარი = მუდმივი ხარჯები : მთლიანი მარჟა კოეფიციენტებში ამონაგებთან (6)

საკვლევ ფერმერულ მეურნეობებში რენტაბელობის ზღვრის დონემ შეადგინა:

- მარცვლეულის (ხორბლის) წარმოებისათვის:

2005 წელს – 1,85 ათასი ლარი : 0,28 ათასი ლარი = 6,61 ათასი ლარი

2007 წელს – 1,85 ათასი ლარი : 0,21 ათასი ლარი = 8,88 ათასი ლარი

- საღვინე ყურძნის წარმოებისათვის:

2005 წელს – 3,52 ათასი ლარი : 0,22 ათასი ლარი = 16 ათასი ლარი

2007 წელს – 3,52 ათასი ლარი : 0,31 ათასი ლარი = 11,35 ათასი ლარი

- კარტოფილის წარმოებისათვის:

2005 წელს – 2,7 ათასი ლარი : 0,07 ათასი ლარი = 38,57 ათასი ლარი

2007 წელს – 2,7 ათასი ლარი : 0,11 ათასი ლარი = 24,54 ათასი ლარი

მოცემული გაანგარიშებებიდან ზუსტად ირკვევა თუ რა მოცულობის პროდუქცია შეესაბამება რენტაბელობის ზღვარს და რომ პროდუქციის შემდეგი ყოველი რეალიზაცია მოგვცემს მოგებას. ფერმერმა ასეთი ანალიზის საფუძველზე უნდა განსაზღვროს შემდეგი სამი სასარგებლო გარემოების მნიშვნელობა.

– ფერმერი, მოცემული ფასების პირობებში განსაზღვრავს რენტაბელობის ზღვრის შესაბამისი პროდუქციის რაოდენობას და ამით ადგენს წარმოების მოცულობის კრიტიკულ მნიშვნელობას. ამ

ეს მიუთითებს იმაზე, რომ ფერმერებს ფინანსური მდგრადობას საფრთხე არ ემუქრება რეალიზაციიდან ამონაგების შემცირების შემთხვევაშიც კი.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მაღალი რისკის გამო ძალიან ძნელია ფერმერმა ზუსტად გათვალოს წარმოებული პროდუქციის რაოდენობა წარმოების დასაწყისში, მაგრამ წინა წლების გამოცდილება და სწორი პროგნოზირება მას მისცემს საშუალებას დასაბუთებულად გამოიყენოს წარმოების ფინანსური ბერკეტები.

Operative Lever Effect on Small Business Farms

L.Chiburdanidze

Candidate for a Doctoral degree at Georgian State Agriculture University

Abstract (Internet Version)

The main motivation of farms' functioning is getting great profit. That's why attention should be paid to balance of income and expenses.

In order to make accounting on maximal profit and rate it's necessary combination of income got from realization and changing and constant expenses.

The main principle for definition of operative lever efficiency is 100% of production level; 100% of income got from realization, with consideration of prices on spent material and carried out work in market prices.

In the condition of market economy it's necessary for farmers to have financial stability. Financial stability for farmers is difference between income dot from realization and profitability. If a farmer gets from realization less than profit level, in this case his financial situation will be worsened; It will be created deficit on liquidate means.

4. Научные труды ученых Азербайджана

Представил академик академии сельскохозяйственных наук Грузии Омар Кешелашвили

Внешнеэкономические отношения и вопросы защиты продовольственного рынка в Азербайджанской Республике

Мамедова М. А.

диссертант Азербайджанского научно-исследовательского института экономики и организации сельского хозяйства

Реферат (интернетная версия)

Одним из основных условий обеспечения экономической безопасности республики является развитие аграрного сектора. В статье, говорится о деятельности аграрного сектора и территорий охваченных продовольственным рынком, его организации, форм и поставленных перед ними, в разных аспектах, цели. Совокупность экономических отношений между производителями и потребителями сельско-хозяйственной продукции, при формировании спроса и предложения отражается в составлении продовольственного рынка, который является частью внутреннего рынка аграрной экономики.

В статье, говорится также об обеспечении населения продо-вольствием и получении достаточной рентабельности в продо-льственном рынке, который приводит к непосредственным изменениям.

Защита продовольственного рынка, считается важным компонентом аграрной политики Азербайджана, которая реализуется с помощью внутренней и внешней экономической политики.

Азербайджанская Республика, за последние годы, сделала существенные шаги по пути укрепления государственной независимости и международного авторитета. Главной целью развития экономических связей Азербайджана остается интеграция экономики страны в мировое хозяйство, а также налаживание сотрудничества с зарубежными странами в реализации проектов, направленных на развитие республики.

Перемены, происшедшие во внешней торговле Азербайджана, носят радикальный характер. В стране осуществлена демонополизация внешнеэкономической деятельности. Расширяется практика применения

экономических, тарифных методов регулирования, при снижении количественных ограничений экспорта и импорта.

С 1995 года в Азербайджане, в результате успешно начатых экономических реформ, приостановлен углубляющийся экономический кризис, обеспечена экономическая стабильность республики, развивается частнопредпринимательская и внешнеэкономическая деятельность, а также начинается процесс динамичного развития экономики. Торговые отношения установлены более чем со 130-ю странами мира. Самые близкие и надежные связи Азербайджан наладил с Турцией, а также большое внимание было уделено восстановлению и развитию связей с Россией и Грузией. Эти отношения достигли уровня стратегического партнерства. Важным шагом для Азербайджана стало решение о вступлении в СНГ. Взаимовыгодные отношения были связаны с Германией, Францией, США, Италией, Великобританией, Китаем и другими странами. После обретения независимости Азербайджан является полноправным членом ООН, ОБСЕ, а с января 2001 года и Совета Европы. Заключены двусторонние соглашения о научном, техническом и экономическом сотрудничестве в областях сельского хозяйства, ветеринарии и фитосанитарии с Россией, Украиной, Грузией, Узбекистаном, Турцией, Ираном, Египтом и другими странами. Реализация полного перехода республики к рыночной экономике, стало инвестирование экономики из всех финансовых источников. Несмотря на эти меры, от 1994 года до 1999 года внешнеторговый баланс республики имел отрицательное сальдо. И только в 2000 году величина экспорта превысила показатели импорта, и положительное сальдо внешнеторгового баланса составило 310,1 млн. АВШ \$

В связи с этим были приняты Указы Президента Азербайджанской Республики от 10 января 1994 года «О развитии эффективной внешней торговли» и 5 апреля 1994 года «О развитии свободной торговли в Азербайджанской Республике», которые дали особую значимость для расширенного развития внешней торговой деятельности. Указы Президента связаны с ростом эффективности внешней торговли, свободой торговли, ее регулированием, либерализацией, совершенствованием системы государственного контроля и пресечением необоснованного вмешательства. Устранение искусственных барьеров на пути развития предпринимательства, а также нормативно-правовых актов, принятых правительством в связи с внешними инвестициями и регулированием внешней торговли, сыграли важную роль в привлечении инвестиций в республику. Расширение внешнеэкономических связей Азербайджана, а также развитие системы либерального регулирования этой деятельности, опираются на широко применяемые международные принципы, методы и средства.

Одним из глобальных проблем в Азербайджане является продовольственная безопасность и комплекс мероприятий по улучшению качества пищевых продуктов на внутреннем рынке.

Существенные изменения на внутреннем продовольственном рынке привели к экономическому реформированию республики, ее интеграции в мировую хозяйственную систему и либерализации внешнеэкономической деятельности. До 1991 года внешняя торговля сельскохозяйственной продукцией, сырьем и продовольствием осуществлялась в условиях государственной монополии.

Опыт западных стран, развивающихся на основе рыночных отношений, также свидетельствует, что рынок сельскохозяйственной и продовольственной продукции стабильно регулируется государством. Для решения указанных проблем в нашей стране ведутся комплексные мероприятия, которые способствуют повышению качества и обеспечивают безопасности пищевых продуктов. Поэтому для соблюдения стандартизации безопасности и повышению качества пищевых продуктов в Азербайджанской Республике, не нарушая интересов, как производителей, так и потребителей, Законодательными органами были приняты ряд нормативно-юридических актов.

Изданные Азербайджанской Республикой Законы «О защите прав производителей» от 19 декабря 1996 года и «О пищевых продуктах» 18 ноября 1999 года отражают в себе вопросы по контролю безопасности и качеству пищевых продуктов. А также 1 мая 2008 года вышло новое распоряжение Президента Азербайджанской Республики о подготовке «Программы по надежному обеспечению населения продовольственными товарами». На основании вышеуказанных Законов были приняты ряд нормативно-юридических актов, регламентирующих защиту здоровья населения, санитарный и фитосанитарный контроль, определение качества сырья, усиление производства диетических, целебных, экономически чистых видов продукции.

На основании вышеуказанного, от 2 марта 2001 года до 2010 года была принята «Программа о безопасности продовольствия в Азербайджанской Республике», которая будет действовать на протяжении 10 лет. Решение проблемы тормозит также наличие 1 млн. беженцев и 20 % оккупированных территорий Азербайджана. Однако, продовольственная безопасность играет важную роль в обеспечении здоровья населения. Данная программа предусматривает проведение некоторых мероприятий по увеличению качества продукции, товаров и обеспечению продовольственной безопасности.

Азербайджанская Республика, интегрируя в мировое хозяйство, для достижения вышеуказанных целей нуждается в гуманитарной и технической помощи иностранных государств и международных организаций. Непрерывный рост цен на продовольствие, говорит о том, что республика, зависимое государство в продовольственном вопросе. Поэтому, Президентом Азербайджанской Республики И. Алиевым дано распоряжение о состоянии подготовке Государственной Программы по надежному обеспечению населения продовольственными товарами. Правительство от 30 апреля 2008 года приняло Указ об освобождении от

уплаты НДС и таможенных пошлин на импорт риса, муки. Эти льготы предоставляется на 1 год, на хлеб. Но монопольное господство приводит к тому, что неуважение к своему народу - это умышленное повышение цен на продукты первой необходимости.

Госбюджет республики на январь и июнь месяц состоит 12 млрд., а это в 10 раз больше, чем в 2003 году. Денежные доходы населения возросли на 33%, инфляция двузначная-16 %. Республика должна постараться экономическими и административными методами максимально предотвратить подорожание и сделать так, чтобы экономика Азербайджана больше зависела от нефтегазового сектора. Нужно производить такие сельскохозяйственные продукты, которые имеют стратегическое значение для республики и не нуждается покупки этих продуктов из-за рубежа. Поэтому фермерам и сельхозпроизводителям выдаются кредиты, увеличены посеви зерна, но пока их объем не покрывает наших потребностей.

Сельские товаропроизводители сегодня освобождены от всех видов налогов, за исключением налога на землю. Кроме того, топливо и минеральные удобрения реализуются фермерам по льготным ценам, сельхозтехника продается путём лизинга. С каждым годом помощь сельскому хозяйству со стороны государственных структур увеличивается. И поэтому в прошлом году удалось собрать 2004.4 тысяч тонн зерновых и зернобобовых, 1227.3 тысяч тонн овощей, 1037.3 тысяч тонн картофеля, 677.8 тысяч тонн плодовых и 103.4 тысяч тонн винограда и т.д.

Эффективная защита продовольственного рынка и обеспечение социального развития села, является объективной необходимостью в повышении доходов населения и осуществления мер регулирования в нынешних условиях.

В республике, в целях обеспечения защиты национальных интересов действует система экспортного контроля. Существуют технические, ветеринарные, санитарные и экологические стандарты, которые предъявляют требования в отношении ввозимых сельскохозяйственных товаров и контроль за их качеством. Предусматриваются также защитные меры в отношении импорта товаров, наиболее яркое проявление, которых мы видим на внутреннем рынке.

Как известно, в аграрном секторе особое значение имеет защита собственного внутреннего рынка и отечественных товаропроизводителей. Увязывая свою деятельность с преобразованиями в азербайджанской экономике, министерство разрабатывает эффективный механизм защиты внутреннего рынка, содействует формированию доходной части бюджета. Следует отметить, что внешнеэкономическая деятельность помимо товарных поставок и инвестиционных проектов, помогающих решать социально-экономические задачи, содействует развитию предпринимательской инициативы.

Развитие нефтегазового сектора страны, в свою очередь отразилось

и на развитии многих компаний, в том числе «Azersun Holding». Деятельность «Azersun Holding» направлена на вынесение национальных марок Азербайджана на зарубежный рынок. Так, развитие сельскохозяйственного сектора, являющегося приоритетным наряду с пищевой промышленностью, постоянно находится в центре внимания.

Вложенные средства способствовали созданию новых отраслей производства и обслуживания. Так, создание сахарной промышленности страны, не имеющая аналогов в регионе, привела к производству высококачественной национальной продукции. «Azersun Holding» комплексно подходит ко всем областям своей деятельности. А именно, к производству сливочного растительного масла и маргарина, консервов, производству национального чая и т.п.

Таможенная Организация Азербайджана тесно сотрудничает с такими международными структурами, как Международный Банк, Международный Валютный Фонд, Всемирная Таможенная Организация и прочими организациями в направлении стимулирования экономического развития республики. С помощью этих структур, происходит рост экономической активности, динамичного развития системы международных экономических отношений и предпринимательства. В Азербайджане Государственный Таможенный Комитет поддерживает постоянные контакты с крупными иностранными фирмами, действующими в республике и, помогая им в рамках своих полномочий, проводит большую работу по реализации намерений ведущих мировых корпораций и работать в Азербайджане.

Таким образом, для успешного развития аграрного сектора Азербайджанской Республики совершенно необходима свобода предпринимательской деятельности во всех возможных формах собственности и хозяйствования, которая должна сочетаться с такой же свободой внешней торговли, как и другие субъекты внешнеэкономической деятельности, включающие в себя создание совместных предприятий.

Список используемой литературы

1. Амир-Ильясов Э.И. Азербайджан в системе международных экономических отношений. Баку, 2000, 223 с.
2. Дюмулен И.И. Всемирная торговая организация. М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2003.-271 с.
3. Коровкин В.П., Незадоров А.Н. Внешнеэкономическая деятельность в агропромышленном комплексе. Учебное пособие.- М.; «ТД ЭЛИТ-2000», 2003 г., 464 с.
4. Салахов С.В. «Проблемы государственного регулирования в аграрном секторе» Баку «НУРЛАР» Центр издательство и полиграфии, 2004, 504 с.

Foreign economical relations and the problems of defence of the food-stuffs market in Azerbaijan Republic

Mamedova M.A.

Candidate for a degree of Azerbaijan Scientific Research
Institute of Economy and Organization of Agriculture

Abstract (Internet Version)

One of the basic conditions of the providing of the food-stuffs safety of the republic is the development of agrarian area. About activities of the agrarian area and the territories held by food-stuffs market, its organizations, forms and different purposes put in front of them is spoken in this article. Totality of the economical attitudes between consumers and producers of agricultural products appears in the creation of the food-stuffs market.

The problems of suppling of the population with food-stuffs and getting of profitability in food-stuffs market have been investigated in this article too.

So, the defence of the food-stuffs market is one of the important components of agrarian politics of Azerbaijan Government and it is realized with the help of the internal and foreign economical politics.

Алиев Рамин Разим оглы
диссертант Азербайджанского научно-
исследовательского института
экономики и организации сельского хозяйства,

Реферат (интернетная версия)

Исследования показывают, что роль государства в экономических процессах от этапа к этапу качественно менялась и оно выполняло все новые и новые функции. Из истории зарождения рыночной экономики выясняется, что в период появления простейших форм товарообмена, государство практически не играло особенной роли в ее функционировании, и лишь по мере становления рыночной системы, как единственной формы, координации хозяйственной деятельности, государство взяло на себя роль поддержки действия многофункциональных сил рынка.

Следует подчеркнуть, что для становления и нормального функционирования рыночной системы, государство должно действовать также по ликвидации возникших и предотвращению и смягчению недостатков. Оно должно в первую очередь сформировать правовую базу рыночных отношений.

По нашему усмотрению реформаторская деятельность государства направлена:

- а) на трансформацию экономических отношений;
- б) на формирование многоукладной экономики;
- в) на обеспечение приоритета частной собственности;
- г) на обеспечение суверенитета потребителя.

В этой связи следует отметить, что не менее важной функцией государства является образование рыночной инфраструктуры; она обслуживает крайне сложный механизм взаимосвязей между экономическими субъектами и играет важнейшую роль в бесперебойном и эффективном функционировании рыночной системы.

Другой не менее сложной задачей является вопрос об устранении макроэкономического неравновесия.

В условиях рыночной экономики государство всегда участвует в социально-экономическом развитии страны. Относительно роли государства в регулировании экономики, ученые высказывают разные мнения. Одни отводят государству минимально необходимые функции, другие считают, что государство регулирует практически все, оно всем распоряжается.

Сторонники первого направления обосновывают необходимость государственного регулирования самих рыночных механизмов, сторонники

второго направления считают государственное регулирование дополнением к рыночной системе, а, по мнению авторов третьего направления, лучший вариант - государственное управление без использования рыночных отношений. В двадцатом столетии все эти направления в различных странах нашли свое отражение.

Исследования показывают, что роль государства в экономических процессах от этапа к этапу качественно менялась и оно выполняло все новые и новые функции. Из истории зарождения рыночной экономики выясняется, что в период появления простейших форм товарообмена, государство практически не играло особенной роли в ее функционировании, и лишь по мере становления рыночной системы, как единственной формы, координации хозяйственной деятельности, государство взяло на себя роль поддержки действия многофункциональных сил рынка.

Государство в определенных пределах вмешивается в экономические процессы. Сущность его ограниченного вмешательства характеризуется: установлением через законодательные акты владения, пользования и распоряжения собственностью и осуществлением жестокого контроля за их неукоснительным соблюдением; обеспечением внутренней и внешней безопасности страны, эмиссией национальной валюты и поддержанием его курса, а также в организации производства общественных благ; Меры по взаимодействию государственных и рыночных сил на этом этапе позволили последнему раскрыть свои потенциальные возможности и преимущества. Результатом этого является качественное улучшение производственных сил, темпы экономического роста.

Одновременно нарастали объемы производства и ассортимента продукции, кооперированных и интегрированных связей, численность взаимодействующих экономических субъектов.

Вместе с тем, стали наглядными недостатки и противоречия рыночной системы, что выражается в следующем:

- силы конкуренции рынка ослабевали, а монополии развивались;
- из-за углубления дифференциации общества на богатых и бедных увеличилась социальная напряженность;
- рынок не мог обеспечить необходимую макроэкономическую стабильность.

В силу усложнения экономических связей и проявления противоречий саморегулированный механизм рынка не мог эффективно работать. Известный мировой кризис 1929–1933 – х годов требовал пересмотра роли и места государства в необходимости разработки экономической политики, ее цели, методы и инструментарий его реализации. И именно в тот период возникла новая кейнсианская доктрина. Она теоретически обосновывала необходимость активного вмешательства государства в экономику, но только как дополнение к рыночной системе. Это означало переход к смешанной рыночной экономике.

Кейнсианское учение давало возможность странам разрабатывать свою новую экономическую политику, позволяющую стабилизировать экономику, воздействовать на спрос, вести антимонопольную деятельность, воздействовать на распределение ресурсов, производства общественных благ и осуществлять трансфертные платежи с тем, чтобы уменьшить дифференциацию в доходах.

Следует подчеркнуть, что переход от тоталитарной системы к смешанной экономике осуществляется не эволюционным путем—постепенным перерастанием из одного состояния в другое, более качественное состояние. Он,

осуществляется революционными изменениями во всех сферах деятельности человека и общества. Однако, данный процесс порождает большие трудности и сложности, предполагая особый переходный период, поскольку характеризуется сосуществованием старой и новой систем.

Так, объективной необходимостью становится возрастание роли государства, ибо, значительно расширяется и усложняется круг решаемых им задач, включаются в его традиционные функции новые аспекты, формируются специфические функции.

Первым в этом ряду следует отметить его реформаторскую функцию. Она предполагает разработку стратегии и тактики реформирования, определение приоритетных функций государства на разных этапах, участие и контроль за ходом намеченных преобразований.

Следует отметить, что реформирование экономической системы начинается со времени становления и развития политически независимого, самостоятельного государства. И, поскольку государственное регулирование не есть строго централизованное управление и не может осуществляться самотеком, то, на наш взгляд, важное значение приобретает научное обоснование экономической политики государства. Степень действенности данной политики во многом будет зависеть от правильного определения ее целей и задач.

Известно, что экономическую политику разрабатывает и реализует государство и его структуры на местах. Однако, важна также роль негосударственных субъектов (союзы предпринимателей, различные ассоциации, профсоюзы, средства массовой информации, научные центры и т.д.). Считаем целесообразным организовать такой независимый от правительства центр, который разработал бы альтернативные рекомендации по направлениям экономической политики, по реализации их механизмов, оперативные рекомендации по устранению недостатков, изучал бы опыты переходных процессов.

Из отмеченного следует подчеркнуть, что для становления и нормального функционирования рыночной системы, государство должно действовать также по ликвидации возникших и предотвращению и смягчению недостатков. Оно должно в первую очередь сформировать правовую базу рыночных отношений.

По нашему усмотрению реформаторская деятельность государства направлена:

- а) на трансформацию экономических отношений;
- б) на формирование многоукладной экономики;
- в) на обеспечение приоритета частной собственности;
- г) на обеспечение суверенитета потребителя.

В этой связи следует отметить, что не менее важной функцией государства является образование рыночной инфраструктуры; она обслуживает крайне сложный механизм взаимосвязей между экономическими субъектами и играет важнейшую роль в бесперебойном и эффективном функционировании рыночной системы.

Другой не менее сложной позисией является вопрос об устранении макроэкономического неравновесия.

Перечисленные задачи можно решить совокупностью мероприятий: правильной инвестиционной политикой, наличием льготных процентных ставок кредита, низкими темпами инфляции, приемлемыми налоговыми ставками, созданием максимальных и реальных условий для личной заинтересованности работников в конечных результатах своего труда.

Налоговая система основной канал формирования местных и общегосударственных бюджетов. Она в зависимости от правильности ее регулирования государством оказывает непосредственное воздействие на масштабы и темпы становления рыночной экономики, на устойчивость и эффективность ее освоения. Она служит стимулированию развития сферы материального производства, росту производства валового национального продукта и т.д.

Практика западных стран в области управления экономикой также показывает, что и в их развитии есть проблемы, что их эффективное решение фактически невозможно без активного государственного регулирования, как в масштабе всей страны, так и по ее регионам. К таким проблемам, например, относится разумное использование природных, земельно-водных богатств, соблюдение экологического баланса.

При формировании государственной экономической политики следует исходить из того, что в экономике существуют три стадии развития рыночной системы:

- а) переходная экономика, ориентирующая или опирающаяся на рынок;
- б) смещенная экономика, тоже опирающаяся на рынок;
- в) рыночная экономика.

Во всех этапах общая и главная для них задача — это создание необходимых условий для эффективного функционирования рыночной системы.

Изучение целей и функций госрегулирования еще раз подтверждает обоснованность и правильность взятого Азербайджаном курса на развитие рыночной экономики. Рализация экономической политики должна иметь свой методы и механизм. В целом же, экономическая политика осуществляется административными, экономическими и институциональными мерами.

Большой научный интерес представляет и имеет важное практическое значение вопрос о том, как в реальном процессе реформирования экономики реализуется функции государства и как они сочетаются с рыночными отношениями.

Литература

1. Румянцева Е. Приоритеты инвестиционной политики в АПК государств-участников Союзного государства и СНГ. М., ж. АПК: Экономика и управление, № 04, 2002.
2. Лукинов И. Механизмы государственного и рыночного регулирования социально-экономических процессов в Украине. //Общества Экономика, 1999, № 10-11, стр. 131-138
3. Самедзаде З. «Этапы большого пути» Экономика Азербайджана за полвека, ее реалии и

- перспективы Баку, Нурлар, 2004, 936 с.
4. Салахов С.В. Основы государственного регулирования экономики. – Баку – 1998. 83 стр. (на азерб. языке)
 5. Серова Е. Особенности государственной поддержки аграрного сектора в России. Вопросы экономики. 1997.– № 8. – стр. 88-100

Priority Directions of State Regulations of Economy

Aliev R.R.

Candidate for a degree of Azerbaijan
Scientific Research
Institute of Economy and Organization of
Agriculture

Abstract (Internet Version)

Researches Show that the importance of state in Economic processes has gradually changed and carried out new functions. From the history of market economy it is obvious that, in the early period of the simplest forms of barter, state did not play main role and only later when market economy was formed as the only form of economic activity, state began to support multi functionality of market.

It must be underlined that for a good working of market system the state ought to reveal and remove disadvantages. In the first instance legal base for market relations must be formed.

In our opinion state's reforming activity is directed to:

- a) Transform economic relations
- b) Form multi-structure economy
- c) Protect private property
- d) Provide sovereignty of consumer

Another important function of state is to create market infrastructure, which itself, serves a quite complicated mechanism of economical characters and plays the main role in effective functionality of market system.

Another important matter is to eliminate macroeconomic misbalance.

Роль транспортного сектора в обеспечении социально-экономического развития Азербайджанской республики

Алиева Матанат Летиф кызы

диссертант Азербайджанского научно-исследовательского института экономики и организации сельского хозяйства, инженер строительного института Азербайджанской республики

Реферат

(интернетная версия)

В статье показана роль транспортного сектора в обеспечении социально-экономического развития Азербайджанской республики. отмечено, что транспорт служит грузовым делам в областях производства. Связанный с этим, был исследован уровень развития транспортного сектора в течение прошлых лет. С этой точки зрения обоснованы предложения для развития транспортного сектора.

Транспорт, как составная часть производственной инфраструктуры, выполняет функции перевозки грузов. В связи с ускорением социально-экономического развития страны, расширением международных связей, реализацией транснациональных проектов, а также развитием транспортного коридора Европа-Кавказ-Азия, за последние 10 лет транспортная сфера Азербайджана стабильно развивается.

Стабильное развитие транспортного сектора начиная с 1996 года продолжался до 2005 года. За последний год юридическими и физическими лицами, осуществляющими деятельность в этой области, было перевезено 128,3 миллионов тонн или по сравнению с предыдущим годом — на 9,4 % больше груза. За 1996-2005 годы сравнительный среднегодовой рост по грузоперевозке в транспортном секторе составил 13,4%. В 2005 году 54,2% перевезенных грузов было перевезено посредством автомобильного, 14,4%-трубопроводного, 20,7%-железнодорожного, 10,7%- морского транспорта.

В результате последовательного осуществления приватизационных программ, работа юридических и физических лиц, действующих в частом секторе стала довольно активной. Если в 1995 году 3,3% грузоперевозки и 5,6% перевозки пассажиров приходились на долю частного сектора, то в 2005 году грузоперевозка посредством частного сектора возросла до 56,4%, а перевозка пассажиров до 84,5%. В 2005 году 62,8%

грузоперевозки и 6,0% перевозки пассажиров посредством авиационного транспорта, 99,9% грузоперевозки и перевозки пассажиров автомобильным транспортом, 24,9% грузоперевозки нефтяным трубопроводом (исключая транспортировку нефти, осуществляемой АМОО) было осуществлено юридическими и физическими лицами, действующими в негосударственном секторе. По сравнению с 2004 годом грузоперевозка в негосударственном секторе возросла до 6,5%, а в государственном секторе - до 13,4%.

В 2005 году количество перевезенных пассажиров по сравнению с предыдущим годом возросло до 4,8%, а по сравнению с 1996 годом до 38,7%. Вследствие приватизации предприятий автомобильного транспорта, находящихся в собственности государства, значительного увеличения числа частных автомобилей, находящихся в собственности граждан, а также создание плодородных условий для их деятельности, в настоящее время 55,7% перевозки пассажиров осуществляется непосредственно физическими лицами.

Транспортный коридор Европа-Кавказ-Азия в рамках программы ТРАСЕКА, являющейся одной из самых крупных осуществленных экономических проектов XX века занимает значительное положение в развитии экономики страны, а также транспортного сектора.

В 2005 году грузоперевозки в части Азербайджана транспортного коридора Европа-Кавказ-Азия, по сравнению с предыдущим годом увеличившись до 14,6%, составила 46,7 миллионов тонн, что составило 36,5% всех грузов, перевезенных в транспортном секторе страны.

52,8% грузов было перевезено посредством железнодорожного, 29,0% - автомобильного, а 18,2% - морского транспорта.

Грузоперевозки автомобильным транспортом, имеющие большой удельный вес в грузоперевозке и перевозке пассажиров по стране составили 54,2% грузов, перевезенных всеми видами транспорта и по сравнению с предыдущим годом, возросли на 6,6%.

В прошлом году по сравнению с предыдущими годами значительно увеличилось число средств автомобильного транспорта. В 2005 году количество автомобилей в стране, составив 612,1 тысяч штук, по сравнению с предыдущим годом увеличилось на 10,5% или на 58,0 тысяч. 14,8% от всего автомобилей составили грузовые автомобили, 4,4% - пассажирские автобусы, 78,3% - пассажирские легковые автомобили, а также 75,0% - частные легковые автомобили, а оставшуюся часть - автомобили других видов. 84,9% или 519,8 тысяч всех автомобилей находятся в собственности граждан, из них 458,8 тысяч частные легковые автомобили. В среднем 57 человек из 1000

жителей страны, или 26 семей из 100 имеют частный легковой автомобиль.

На 01.01.2006 года протяженность автомобильных дорог имеющихся в республике составила 18,8 тысяч км. 24,7% дорог составили дороги республиканского значения. 98,9% автомобильных дорог составляют дороги с твердым покрытием, а 1,1% - дороги с почвенным покровом. 35,3% дорог с твердым покрытием составляют асфальтобетонные дороги, 17,4% дороги с черным покрытием, 47,3 гравийные дороги, а оставшуюся часть цементобетонные дороги.

К началу текущего года в стране имелось 1328 мостов, с общей длиной 39,9 км. Капиталовложение, направленное на строительство, переустройство или моделирование автомобильных дорог, находящихся во всеобщем использовании, вместе с учетом проведенных расходов для поддержания дорог, в 2005 году составило 27,4 миллионов манат, также за этот год было отремонтировано протяженностью 963,6 км или по сравнению с прошлым годом в 2,9 раза больше автомобильных дорог. 317,4 км. или 32,9% отремонтированных автомобильных дорог имеют республиканское значение.

Железнодорожный транспорт является одним из видов транспорта, играющего главную роль в развитии экономики страны, формировании инфраструктуры транспортного комплекса, регулировании экономических отношений в пределах страны и между странами. Грузоперевозки в железнодорожном транспорте по сравнению с предыдущим годом увеличившись на 28,3% и составили 26,5 миллионов тонн. 73,6% отправленных грузов составили нефть и нефтяные грузы, 19,5% строительные грузы, а оставшуюся часть цемент, сода, руды цветных металлов и прочие грузы.

Морским транспортом было осуществлено 10,7% грузоперевозок всеми транспортными средствами и 28,3% грузооборота. По сравнению с предыдущим годом объем грузоперевозки морским транспортом увеличившись на 3,6% и составили 13,7 миллионов тонн. В 2005 году для транспортного флота судоходства был куплен новый корабль для жидких грузов, и тем самым общая грузоподъемная способность флота достигла 371,5 тонн. На 01.01.2006 года имелось 73 парома, а также 28 паромов, перевозящих сухой груз, 38 паромов, перевозящих жидкий груз, 7 пассажирских паромов, их общая балансовая стоимость составила 330,8 миллионов манат.

По сравнению с предыдущим годом, в 2005 году перевозка пассажиров предприятиями воздушного транспорта увеличилась на 11,5% и достигла 1219,3 тысяч человек, из них 6,0% было осуществлено негосударственным сектором. В течение года воздушными кораблями было выполнено 17,8 тысяч полетов, 82,3% из них было осуществлено в соответствии с графиком постоянно.

Срок полета самолетов был 53,8 тысяч часов и по сравнению с предыдущим годом увеличился на 60,3%.

По сравнению с предыдущим годом, в 2005 году транспортировка нефти и нефтепродуктов предприятиями магистральных нефтепроводов (исключая транспортировку нефти, осуществляемой АМОО) увеличилась на 0,9% и составила 11,7 миллионов тонн. В 2005 году АМОО была осуществлена транспортировка нефти в 11,1 миллионов тонн, которая составила по сравнению с предыдущим годом на 23,5% больше.

По сравнению с предыдущим годом транспортировка газа, магистральными газопроводами увеличившись на 4,4% и составила 9,5 млрд. м³. 4,5 млрд. м³ или 47,8% транспортированного газа было осуществлено за счет импортированного газа. По сравнению с предыдущим годом грузоперевозка за последний год, выполненная магистральными газопроводами уменьшилась на 12,6%.

За последние 10 лет серьезные изменения, наблюдаемые в развитии всех отраслей экономики страны проявились и в транспортной сфере (см. таблицы)

Перевозка грузов всеми видами транспорта во всех отраслях экономики. (тыс. тонн)

Таблица 1

Годы	1990	1995	2005	2006
Всего	565611	115282	92993	104562
В том числе:				
1. Транспортные предприятия и автомобиль	277721	42020	67735	80180
Всего со стороны физ. лиц, осуществляющих деятельность в транспортных отраслях:				
1. Предприятия (юридические лица) - всего	277721	40643	43527	48680
В том числе: Железная дорога	80285	9038	14163	15876
Море	17842	5713	7382	8779
Авиация	21	29	48	37
Трубопровод	26462	13238	13979	15054
Газопровод	10782	4228	3142	3280
Нефтепровод	15680	9010	10837	11774
Автомобиль	153111	12625	7955	8934

2 Физические лица - всего	—	1377	24208	31500
П. Нетранспортное предприятие. Всего:	287890	73262	25258	24382
Автомобильным транспортом	227649	61842	12435	12000
Посредством нефтепровода	—	~	5381	5382
По железной дороге	60241	11420	7442	7000

Источник: Сведения ГКС, Баку – 2007

Структура грузовых перевозок в транспортном секторе по Азербайджанской Республике (в процентах)

Таблица 2.

	1990	1995	2005	2006
2006 Всего:	100	100	100	100
В том числе:	28,9	21,5	20,6	19,5
железная дорога				
Море	6,4	13,6	10,7	10,8
Авиация	0,01	0,10	0,10	0,05
Трубопровод	9,5	31,5	22,0	20,0
Автомобиль	55,2	33,3	46,6	49,6

Источник: Сведения ГКС, Баку - 2007

Как видно, в 1990 году более половины перевозимых по республике грузов, то есть 55,2 % приходилось на автомобильный транспорт, 28,9 % - на железнодорожный, 6,4 % - на морской, 9,5 % - на трубопроводный, 0,01 % - на авиационный транспорт.

В 1995 году, общий вес железнодорожного транспорта уменьшился до 21,5 %, а автомобильного транспорта - до 33,3 %, специальный вес трубопроводного транспорта достиг 31,5 %, морского транспорта - 13,6 %, авиационного транспорта - 0,1 %. Развитие транспортно-коммуникационных систем, относящихся к производственной инфраструктуре, является одной из основных условий, обеспечивающих постоянное экономическое развитие.

Поэтому современный этап развития транспортной инфраструктуры оценивается как одно из стратегических направлений социально-экономической политики стран.

Начиная с 1996 года в результате экономического роста в различных отраслях экономики страны в транспортном секторе начал прослеживаться прогресс. За последние годы, в результате реализации крупных экономических проектов произошла

интенсификация, как транзитного грузового потока, так и перевозки местных грузов.

С целью роста грузовых перевозок в транспортном секторе необходимо осуществить некоторые мероприятия. Например, несмотря на рост грузовых перевозок в железнодорожном секторе, международные транзитные грузовые перевозки, осуществляемые по Каспийскому морю, стали ослабевать по сравнению с другими прибрежными странами. Поэтому, для того, чтобы наша республика не потеряла позиции в данном виде транспорта, необходимо уделять особое внимание привлечению инвестиций в этот сектор, совершенствованию перевозочных тарифов по некоторым видам грузов, созданию совместного с иностранными компаниями холдинговых предприятий и так далее.

Принимая всё это во внимание, необходимо подготовить законы, ограничивающие деятельность иностранных транспортных компаний в стране и стимулировать развитие местных предпринимательских субъектов, оказывающих транспортные услуги.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Велиев Т.С. Инфраструктуры: сущность, классификация и значимость. Баку: Наука, 2000, 169 с. (на азербайджанском языке).
2. Василев Н.М. К вопросу оценки деятельности производственной инфраструктуры (на пример автомобильного транспорта и дорожного хозяйства) // Проблемы развития производственной инфраструктуры: Тез.докл. первого Всесоюзного семинара. М.: 1981. 33-35 с.
3. Васина В.А. Исследования взаимосвязей региональной производственной инфраструктуры. Проблемы функционирования и развития инфраструктуры народного хозяйства. М.: ВНИИСИ, 1986, 173 с.
4. Господин Великий Новгород // Автомобильный транспорт. 1998. №7. 29-35 с.

Importance of Transport Sphere in Social Economic Development In Azerbaijan Republic

Alieva M.L.

Candidate for a degree of Azerbaijan Scientific Research
Institute of Economy and Organization of Agriculture,
Engineer of Construction Institute of Azerbaijan Republic

Abstract (Internet Version)

The article shows the importance of transport sphere in social economic development of Azerbaijan Republic. Transport serves as a means of conveyance in production. In connection with this matter the author reviews standards of transport sector development in the recent years and suggests recommendations to develop abovementioned sector.

Варианты использования зарубежного опыта в сфере кредитования в Азербайджане

Бабаев Мехрадж Юсиф оглы
докторант Нахичеванского Государственного
Университета Азербайджанской Республики,
сотрудник Азербайджанского научно-исследовательского
института экономики и организации сельского хозяйства

Реферат (интернетная версия)

В статье освещены проблемы использования иностранного опыта в сфере кредита. Дан механизм деятельности финансовых институтов страны, подобно США, Германии, Франции, Японий, изложены соответствующие позиции.

Имеющиеся статистические данные показывают, что кредитные ресурсы составляют важный источник финансирования деятельности предпринимательских структур. При этом особое значение в устойчивости кредитования, как методе привлечения денежных ресурсов в хозяйственную деятельность, играют развитость институциональной базы этого процесса, повышение надежности национальных кредитных систем путем совершенствования законодательства, сочетание надзорной контрольной и регулирующей деятельности государства с эффективным страхованием депозитов.

Азербайджанская Республика, проводя свою кредитную политику, ориентируется на опыт развитых стран. Экономика Азербайджана, как и многих других стран, зависит от общего состояния на мировом рынке. Несомненно, все события, происходящие в мировой экономике, также определенным образом отражаются на экономике страны.

Мировой экономикой накоплен огромный опыт функционирования денежно-кредитных и финансовых институтов, позволяющий оценить их роль в общем денежном регулировании экономики, поддержания ликвидности рынка, эффективном осуществлении платежей, переливе сбережений в инвестиции.

Высокий уровень современной кредитно-финансовой системы в развитых странах, ее способность максимально полно аккумулировать имеющиеся в обществе свободные денежные ресурсы и эффективно размещать их в производственные

инвестиции различного рода является результатом эволюционного развития кредитных и финансовых отношений и основой формирования инновационно-кредитного потенциала развития национальной экономики. В зависимости от особенностей социально-экономического развития различных стран эта деятельность в настоящее время приняла характер преимущественного использования банковских услуг (кредитов) или акцента на мобилизацию финансовых ресурсов, путем выпуска ценных бумаг. Считается, что первый способ более характерен для европейского стиля привлечения финансовых ресурсов, в особенности для Германии. Второй же способ получил наибольшее развитие в США.

В современной мировой экономике одной из качественных характеристик в различии национальных подходов к организации кредитно-финансовой системы является высокий уровень надежности кредитно-финансовых систем, достигнутый благодаря четко налаженному государственному регулированию кредитной и финансовой сферы в развитых странах.

В настоящее время оно включает развитую систему страхования депозитов, четкие нормативы и предписания, действенный механизм контроля и аудита, эффективное взаимодействие частных кредитно-финансовых учреждений с центральными банка-ми, министерствами финансов и другими государственными органами управления и контроля. При этом, система государственного регулирования не устраняет экономических причин неопределенности и риска в кредитно-финансовой деятельности, хотя и существенно смягчает их действие.

Главные особенности банковских услуг во Франции состоят в разделении банковской системы на узкую группу крупнейших банков и большое множество мелких коммерческих кредитных учреждений, которые осуществляют большой объем текущих расчетов и финансирование деятельности множества структур мелкого бизнеса и обслуживание населения. Французские банки в значительной степени вовлечены в операции, которые в других странах считаются привилегией государственных органов, например, сбор деклараций и взимание налогов. Для французских коммерческих банков характерно участие в кредитовании проектов в таких отраслях, как строительство и сделки с недвижимостью, потребительский кредит, включение в финансовые операции и т.п. Помимо этого, они стали более активно вкладывать капитал в крупные промышленные

предприятия, чем раньше занимались только универсальные банки или финансовые компании.

Положение с привлечением кредитных ресурсов в Германии и деятельность немецких банков во многом сходны с положением во Франции и с работой французских банков. На протяжении длительного периода немецкие банки практикуют универсальный характер деятельности: они предоставляют долгосрочные кредиты предприятиям, а также вкладывают в капитал этих предприятий собственные средства. В Германии считается, что долевое участие отечественных банков в капитале предприятий приводит к появлению существенных преимуществ как для предприятий, так и банков. Банки получают более эффективный контроль за деятельностью предприятий, а предприятия - устойчивый источник финансовой поддержки и снижение стоимости кредитов.

Особенности эволюции экономики и финансового рынка США нашли отражение в снижении значения банков в этой области и возрастании роли рынка ценных бумаг. В составе учреждений, действующих на финансовом рынке США, в последнее время все большее значение приобретают так называемые институциональные инвесторы: частные пенсионные фонды, страховые компании и так называемые институты коллективного инвестирования, которые в США известны под названием взаимных фондов. Этим учреждениям принадлежит преобладающая роль на рынке ценных бумаг¹ - они аккумулируют более двух третей денежных средств, проходящих через рынок ценных бумаг, и направляют эти средства в инвестиции в акции наиболее устойчивых и надежных компаний в промышленности, сфере услуг и других секторах экономики США.

Имеющиеся статистические данные показывают, что кредитные ресурсы составляют важный источник финансирования деятельности предпринимательских структур. При этом особое значение в устойчивости кредитования, как методе привлечения денежных ресурсов в хозяйственную деятельность, играют развитость институциональной базы этого процесса, повышение надежности национальных кредитных систем путем совершенствования законодательства, сочетание надзорной контрольной и регулирующей деятельности государства с эффективным страхованием депозитов.

В течение нескольких лет со стороны Банка Японии проводилась политика дешевых денег, которая предполагает, что кредиты в экономику даются в больших количествах и под низкий процент. Действия японского Центробанка можно было

назвать «политикой бесплатных денег». В 2001 году он начал вбрасывать в частные банки средства в объемах, во много раз превосходящих нужный им для кредитования клиентов и проведения платежей. Например, в 2006 году предельный уровень «накачивания» деньгами был установлен на отметке 30-35 трлн. Иен (255-300 млрд. долл.), что в пять-шесть раз больше суммы, необходимой для резервирования.

К таким действиям Банк Японии побудило плохое состояние экономики - бизнес почти не делал инвестиций. Для этого были две глобальные причины. Первая - массированный крах строительного сектора, в который была направлена почти половина банковских кредитов. После того как инвестиции в возведение небоскребов оказались безвозвратными, финансовые учреждения получили рекордный объем «плохих» активов. В результате они свернули активность по выдаче новых займов.

Вторая причина упадка в инвестиционной сфере - действия самого государства. В 1985 году власти страны поддались на уговоры МВФ и США и резко укрепили иену по отношению к доллару. Японское экономическое чудо мгновенно закончилось. Товары, произведенные в стране, из-за курсового перепада стали стоить дороже в долларах и потеряли конкурентоспособность. В стране наступила дефляция, которая часто сопровождается тупиковые состояния экономики, когда продукт, произведенный в стране, не пользуется спросом, из-за чего приходится урезать производство и снижать цены.

Поэтому, Банк Японии в 2001 году начал заливать банки деньгами в огромных объемах. Лишь через некоторое время такая политика начала давать позитивный результат. Прирост ВВП в последние месяцы 2005-го превысил 5%, и теперь на передний план вышла угроза роста цен.

Для борьбы с этим Банк Японии перешел на проведение политики дорогих денег. Так называется ситуация, в которой денег для кредитования становится меньше, а процентная ставка по займам высока. К этой политике уже прибегли американские, европейские и британские центробанки, начав повышать базовые ставки еще в 2003-2004 годах. Периодически они увеличивают ставку на 0,25% годовых, постепенно наращивая стоимость денег во всем мире. Последней из развитых стран стала Япония, которая решила ограничивать объем денег в обращении, чтобы эффективно противодействовать инфляции.

Иногда политика дорогих денег предполагает, что достаточно или повысить ставки, или сжать денежную массу.

Например, проценты по кредитам остаются сравнительно невысокими, но количество средств, которые могут быть выданы экономике, невелико. На данном этапе Банк Японии стремится как раз к этому состоянию.

Кризис в сфере ипотечного кредитования в США отразился на экономике большинства стран мира. В первой половине 2003 года в Соединенных Штатах оказалось много свободных денег. Процентная ставка Федеральной резервной службы (ФРС) впервые после обвала фондового рынка 2000 года составляла 1 % годовых. Банки готовы были предоставлять огромные суммы денег с минимальными требованиями всем желающим. В группе желающих получить кредиты попали заемщики с низким уровнем дохода. Когда ставка начала повышаться, многие заемщики стали задерживать выплаты по процентам и основному долгу. Инвесторы западных фондов, вкладывавших средства в кредитный рынок США, стали в массовом порядке выводить их, что в свою очередь вызвало обвал на мировых биржевых площадках. После развития кризиса в Америке об убытках и возможных банкротствах заявили некоторые хеджфонды, причем не только американские, но и европейские, и даже австралийские. Вслед за этим появились признаки снижения ликвидности - обозначился дефицит валюты на мировых рынках.

Каждое европейское государство реагирует на угрозу роста курса евро, исходя из собственного экономического потенциала. Представители Министерства финансов Германии считают, что текущий курс евро пока не несет в себе угрозы экономике этого государства. Действительно, укрепление общеевропейской валюты позволяет странам нести меньшие потери на импорте сырья, которое дорожает относительно доллара США. А европейский Центробанк оставил свою ключевую процентную ставку без изменения на отметке 4,0% на фоне роста волнений на финансовых рынках и высокого уровня инфляции.

В экономически развитых странах конечной целью денежно-кредитной политики определяется ценовая стабильность или незначительный прирост цен, который не берется экономическими агентами в расчет при принятии решений. На практике стабильность цен означает не столько нулевое, сколько небольшое положительное значение прироста индекса цен до 3,5% в течение длительного периода. Такая политика в основном касается стран, где центральные банки таргетируют инфляцию. Первыми ценовой стабильностью озаботились в начале 90-х гг. прошлого столетия власти Новой

Зеландии (1990 г.) и Канады (1991 г.). Потом к ним постепенно стали присоединяться и другие развитые государства. Сегодня в европейской системе центральных банков денежные власти всех стран обозначили первичной целью своей политики ценовую стабильность. В Японии в 1998 г. Законодательство о центральном банке было пересмотрено, в результате чего ценовая стабильность была определена как принцип валютного и денежно-кредитного регулирования.

Риск изменения процентных ставок приобретает особую остроту в связи с усилением влияния изменений на финансовых рынках на деятельность банков. В условиях сильной диверсификации и быстрых изменений позиций банка по отдельным видам активов и пассивов для преодоления отрицательных последствий изменения процентных ставок в банковской деятельности стран Запада за последние годы широкое распространение получила практика активного использования «разрыва». Аналитические службы банка отслеживают «разрыв» между чувствительными к проценту активами и пассивами с учетом перспектив изменения рыночных ставок. При положительном «разрыве» (превышении чувствительных активов над пассивами) банку выгодно повышение процентных ставок и невыгодно их снижение, а при отрицательном – наоборот. На основе аналитических данных и данных об изменениях конъюнктуры денежного рынка проводится корректировка кредитного портфеля банка с целью максимизации маржи и минимизации опасности ее снижения.

Рассмотрев мировой опыт в сфере кредитования, можно дать определенные направления совершенствования кредитной политики и механизма ценообразования в нашей стране.

Список использованной литературы:

1. Есипов В.Е. «Цены и ценообразование» Москва, 2004.
2. Караев И. «Теория цены и ценообразование» Баку, 2001.
3. «Определение доходности основных финансовых операций коммерческого банка с учетом банковского риска» Э.М.Мамедов.

Utilization of Credit Experience of Foreign Countries in Azerbaijan

Babaev M.U.

Candidate for a doctor degree of
Nakhichevan State University
of Azerbaijan Republic, research officer of
Azerbaijan Scientific
Research Institute of Economy and
Organization of Agriculture

Abstract (Internet Version)

The article highlights problems regarding to utilization of credit experience of foreign countries. Experience of world's leading countries such as United States of America, Germany, France and Japan is shown and discussed. Existing statistic data show that credit resources are the most important sources for financing activity of enterprise. In the stability of giving credit very important fact is to develop institutional base. Another important matter is to increase reliability of national credit system via improving legal base, combined with state control and regulation of effective insurance of deposits

Роль маркетинговых исследований в формировании оптовых рынков сельскохозяйственных продуктов и продовольствия

Кулиев Эльдар Аллахяр оглы
диссертант Азербайджанского научно-исследовательского института экономики и организации сельского хозяйства

Реферат (интернетная версия)

В статье рассмотрены актуальные вопросы совершенствования и оптимизации структуры оптовых рынков сельскохозяйственных продуктов и продовольствия.

Раскрыта роль маркетинговых исследований и научных разработок в максимальном насыщении региональных оптовых рынков, надежном обеспечении продовольственной безопасности страны.

Исследования показывают, что маркетинговая деятельность на рынке сельскохозяйственных и продовольственных товаров, как правило, воплощает в себе обеспечение непрерывности производства, повышение качества товаров и услуг, устранение возникающих проблем у потребителей, при использовании готовой продукции. Естественно, при этом основной обязанностью маркетинговой службы является осуществление различных форм и методов по организации реализации, определение места и времени реализации и доставки ее потребителю вкпе с другими приемами из арсенала маркетинговой услуг.

Надо отметить, что эффективность маркетинговой деятельности в первую очередь характеризуется соотношением причинно – следственных связей. Естественно, что при этом за основу берется соотношение полученного дохода ко всем затратам. При формировании цен на рынке основная цель заключается в рациональном размещений финансовых ресурсов. Высокие цены в условиях конкуренции, как правило, создают благоприятные условия для роста прибыли, увеличения объема производства, усиления сезонных стимулов, что в целом способствует наращиванию объемов реализуемой продукции.

Опыт развитых стран показывает, что маркетинговая деятельность осуществляемая на рынках, имеет существенное значение в деле координации интересов производителей и потребителей, а также страховании разного рода конъюнктурных отклонений. С этой точки зрения, организация маркетинговой службы оптовых рынков сельскохозяйственных и продовольственных продуктов отличается своими особенностями.

Достаточно высокий уровень производства и потребления продуктов земледелия и животноводства в известной мере определяет стабильность общества, создает условия для его динамического и всестороннего развития.

Если на микро уровне проблема больше всего проявляется на ценовых взаимоотношениях между товаропроизводителями сельхозпродуктов и потребителями по согласованию их обоюдных интересов, то на макроуровне как отмечено выше, защита стратегических интересов страны, обеспечение продовольственной безопасности населения выходят на первый план.

При этом, надо учитывать и то обстоятельство, что при осуществлении маркетинговой деятельности в аграрной сфере часто в той или иной мере наблюдается несоответствие интересов поставщиков и покупателей. Обычно потребители стараются приобрести высококачественную продукцию по более низкой цене, в то время как производители сельхозпродукции естественно преследуют цель извлечения максимальной выручки от продаж. Посредник по маркетингу тоже будет стараться получить как можно больше прибыли.

В этих условиях, первоочередной задачей реализации системы мер маркетинга в аграрной сфере, является обеспечение её стабильной деятельности.

Маркетинговая деятельность на продовольственных рынках осуществляется как важнейшее средство организации предпринимательства и способствует в основном решению следующих экономических задач:

- какую продукцию производить;
- в каком количестве производить;
- как наладить ритмичность производства и организовать реализацию готовой продукции;
- как осуществить распределение товаров по оптовым каналам.

С точки зрения маркетинга рынку присущи нижеперечисленные характерные особенности:

- территориальное расположение рынка;
- ассортимент реализуемого на рынке товара (на пример, рынок зернопродуктов, рынок мясопродуктов и т.д.);
- период проведения операций купли-продажи (процессы сезонной и послесезонной распродажи сельхозпродуктов);
- формирование степени соперничества на рынке сельскохозяйственных товаров (оптовые рынки сельхозпродуктов).

Исследования показывают, что маркетинговая деятельность на рынке сельскохозяйственных и продовольственных товаров, как правила, воплощает в себе обеспечение непрерывности производства, повышение качества товаров и услуг, устранение возникающих проблем у потребителей, при использовании готовой продукции. Естественно, при этом основной обязанностью маркетинговой службы является осуществление различных форм и методов по организации реализации, определение места и времени реализации и доставки ее потребителю вкупе с другими приемами из арсенала маркетинговых услуг.

В конечном счете, маркетинговая деятельность включает в себя совокупность мер и процессов, сопровождающих ту или иную продукцию (услугу, работу) от производителя до потребителя. Формы и методы этой деятельности могут быть самыми различными, но на первый план обычно выдвигаются процессы эффективной реализации продукции и услуг, от которых и производители намерены получить наибольшую выгоду. При этом бесперебойное и целенаправленное доведение сельскохозяйственных продуктов до потребителей характеризуется как основное условие. В процессе осуществления маркетинговой деятельности факторы, влияющие на конъюнктуру рынка, классифицируются следующим образом:

- Постоянные факторы, к которым в основном относятся меры, связанные с государственным регулированием реальных экономик, а также институциональный уровень рынков сельхозпродуктов и продовольствия, технологические инновации, территориальная централизация производства и капитала, инфляция, сезонность производства и реализации сельхозпродуктов.

- Временные (чрезвычайные) факторы. Это социальные, этнические и военные конфликты и войны в отдельных регионах мира, природные стихии и бедствия, чрезвычайные ситуации и т.д.

- Циклические факторы, которые проявляются в виде сезонных расхождений спроса и предложения, цикличности товарооборота, изменений в структуре расширенного воспроизводства востребованных товаров, отклонений в инвестиционной активности, корректировок в экономической политике страны.

- Нециклические факторы, связанные в основном со специфическими особенностями производства и реализации сельскохозяйственной продукции в регионе.

Вышеуказанные факторы оказывают как стимулирующее, так и сдерживающее влияние на конъюнктуру рынка сельскохозяйственных продуктов. Исследования показывают, что основной характерной чертой в конъюнктуре регионального рынка

сельскохозяйственных и продовольственных товаров является обеспечение степени сбалансированности спроса и предложения. В свою очередь обеспечение сбалансированности спроса и предложения на рынке сельхозпродуктов непосредственно зависит от адекватности институциональной среды процессу рационального расширенного воспроизводства и его эффективности. Правильная оценка же в конечном счете дает основание для определения верхнего и нижнего пределов состояния конъюнктуры рынка сельскохозяйственных и продовольственных товаров.

Следует отметить, что изучение рынка сельхозпродуктов и продовольствия, в особенности оптовых рынков и продовольствия, в особенности оптовых рынков имеет исключительно важное значение. Как правило, процесс изучения конъюнктуры на определенный отрезок времени (текущий год, предстоящие годы, ближайшая пятилетка и т.д.) включает в себя в первую очередь систематизацию и анализ количественных и качественных показателей маркетинговых информации, характеризующих развитие оптовых рынков сельскохозяйственных и продовольственных товаров. Опыт развитых стран указывает на то, что развитие инструментов маркетинга непосредственно связано с рациональным управлением оптовых рынков сельскохозяйственных и продовольственных товаров, с доведением до минимума издержек товарообмена и товарообращения. Научные разработки свидетельствуют, что своевременное использование новейшей информации при принятии управленческих решений имеет основополагающее значение и играет важное значение в укреплении рыночных институтов, регулировании информации на рынке сельскохозяйственных и продовольственных товаров является оказание услуг по совершенствованию процесса принятия управленческих агентов-участников аграрных рынков. Сельскохозяйственные товаропроизводители, как правило, всесторонне используют маркетинговую информацию для упорядочения своей деятельности в рамках маркетинговой стратегии.

Маркетинговая информация играет важную роль и в выборе целевых рынков, привнося конкретику в вопросы определения стратегии производства, ценообразования, движения той или иной продукции, выбора мест ее реализации.

Каждый оператор рынка в рамках этой стратегии разрабатывает оптимальный объем реализуемой продукции. Не менее важную роль играет маркетинговая деятельность и в реализации внешнеэкономических связей, с целью получения максимально возможных выгод.

При этом решаются следующие комплексные задачи:

- определение недостатков конкурентоспособности того

или иного региона;

- изучение географических возможностей региона;
- анализ издержек потребителя при производстве и реализации той или иной продукции, состоянии бизнес – среды;
- изучение влияния внутренних и внешних факторов на формирование бизнес – среды региона, сбор информации с этой целью.

Надо отметить, что эффективность маркетинговой деятельности в первую очередь характеризуется соотношением причинно – следственных связей. Естественно, что при этом за основу берется соотношение полученного дохода ко всем затратам. При формировании цен на рынке основная цель заключается в рациональном размещении финансовых ресурсов. Высокие цены в условиях конкуренции, как правило, создают благоприятные условия для роста прибыли, увеличения объема производства, усиления сезонных стимулов, что в целом способствует наращиванию объемов реализуемой продукции.

Но названные факторы могут одновременно и импульсировать покупателей на осуществление мер, нацеленных на ограничение потребления. Низкие и падающие цены же могут привести к зарождению противоречивых ситуаций на оптовых рынках сельхозпродуктов.

Как известно, колебания цен на оптовых рынках сельхозпродуктов служат выполнению следующих основных задач:

- принятие управленческих решений по расширению производства и регулированию производственных процессов;
- реализация мер, непосредственно связанных с потребителем и маркетингом сельхозпродуктов;
- региональная организация в регионе эффективных институциональных структур.

Анализ показывает, что маркетинговые методы оказывают значительное воздействие на конъюктуру рынка сельскохозяйственных продуктов. Рынок сельхозпродуктов, как составная часть общего рынка, формируется и развивается на основе общепризнанных закономерностей.

Но наравне с этим, рынку сельхозпродуктов присущи свои специфические особенности, к которым можно отнести следующие:

- зависимость производственных процессов от природных факторов. Это в свою очередь ограничивает возможности эффективного контроля в целом за процессами расширенного воспроизводства;
- нестабильный характер конъюктуры рынка. Это обуславливает возможные сбои и перерывы в производственном цикле в течение года;

– непрерывность спроса.

Будучи в целом сложной динамической системой, рынок сельхозпродуктов в сущности отражает в себе такие факторы как предложение товаров, платежеспособный спрос, уровень и структура цен, инфраструктура, конкуренция и др. В конечном счете, эффективная деятельность рынка сельхозпродуктов в значительной степени зависит от сбалансированной обеспеченности спроса и предложения и надежности таких ситуаций. Спрос на рынке сельхозпродуктов одновременно бывает напрямую связан с текущим состоянием потребления, т.е. удовлетворением потребности населения в той или иной продукции. При этом, к факторам, валяющим на спрос, можно отнести численность потребителей, их доходы, соотношение городского и сельского населения, уровень цен, а также развитие нерыночных источников обеспечения спроса на сельхозпродукты, активность предпринимательства, система и методы реализации товаров.

Следует отметить, что на процессе, охватывающий весь цикл от производства до потребления сельхозпродуктов, значительное влияние оказывает реальный спрос, ассортимент продукции и его качество. Поэтому при изучении спроса региона в той или иной продукции за основу берутся информации, дающие возможность прогнозировать емкость и структуру оптовых рынков сельхозпродуктов. А это, в конечном счете, зависит от структурных изменений регионального производства, а также от объема потребления сельскохозяйственной продукции.

Литература

1. Попов Н.А. Основы рыночной агроэкономики и сельского предпринимательства. Москва, 2001, 352 с.
2. Маценович И.Л., Ходачек А.М. Продовольственная безопасность и продовольственная политика. Курсы лекций для студентов экономических специальностей. Санкт-Петербург, 2004, 75 с.
3. Щукюров Т.Ш. Маркетинговые исследования. Баку, 2003, 230 с. (на азерб. языке).

Importance of Marketing Researches to Form Wholesale Markets of Agricultural Products and Foodstuffs

Kuliev E.A.

Candidate for a degree of Azerbaijan
Scientific Research
Institute of Economy and Organization
of Agriculture

Abstract (Internet Version)

The article shows topical questions how to improve and optimize structure of wholesale markets of agricultural products and foodstuffs.

Importance of marketing researches is considered as a main factor to provide foodstuffs security of country.

Research shows that, as a rule, marketing activity in agricultural and foodstuffs market is the embodiment of constant production, producing more high quality goods and service to eliminate consumers' problems. It is natural that the main duty of marketing service is to organize place and time of realization of goods and deliver to consumer.

It must be remarked that effectiveness of marketing activity is characterized by cause and effect connexion. The base is definite as revenue all expenses ratio. While forming prices in the market the main target is to place rationally financial resources. As a rule, in terms of competition, high prices create favorable conditions to increase revenue, volume of production, strengthen seasonal stimulus, which entirely helps to increase volume of realized production.

Мурадов Ровшан Атеш оглы

аспирант Азербайджанского научно-исследовательского
института агрономеханики

Реферат

(интернетная версия)

Лизинг, как экономико-правовая категория, представляет собой особый вид предпринимательской деятельности, направленной на инвестирование временно свободных или привлеченных финансовых средств, когда по договору финансовой аренды (лизинга) арендодатель (лизингодатель) обязуется приобрести в собственность обусловленное договором имущество у определенного продавца и предоставить это имущество арендатору (лизингополучателю) за плату во временное пользование для предпринимательских целей. Финансирование приобретения лизингового имущества осуществляется лизингодателями (лизинговыми компаниями) за счет собственных или заемных средств, включая средства государственного бюджета. Лизинг имеет сходство с кредитом, предоставленным на покупку оборудования. Действительно, исходя из приведенного определения, лизинг можно рассматривать как имущественные отношения на основе предоставления кредита лизинговой компанией лизингополучателю, на условиях срочности, возвратности и платности. Однако это только одна из характеристик лизинга.

Другая основная характеристика базируется на отношениях собственности. При лизинге собственность, на предмет аренды сохраняется за лизингодателем, а лизингополучатель приобретает его лишь во временное пользование, т.е. право пользования имуществом отделяется от права владения им.

Лизинг можно рассматривать как особый вид предпринимательской деятельности, включающий три формы организационно-экономических отношений: арендные, кредитные и торговые, содержание каждого из которых в отдельности полностью не исчерпывает сущности таких специфических имущественно-финансовых операций.

В первой половине 90-х годов XX века в результате рыночных преобразований многие финансовые инструменты, которые раньше отсутствовали в нашей экономике, стали использоваться банками, кредитными учреждениями, хозяйствующими субъектами. Одним из таких инструментов, который широко используется за рубежом и служит важным источником новых инвестиций, является финансовая аренда, или лизинг. Действия правительства, связанные с развитием лизинговых отношений в республике, касаются финансового и оперативного лизинга. Первые нормативные акты, регулирующие

данный вид предпринимательской деятельности, появились в 1994-1995 гг. Процесс лизинга выражает комплекс имущественных отношений, складывающихся в связи с движением имущества между участниками лизинговой операции.

Лизинг, как экономико-правовая категория, представляет собой особый вид предпринимательской деятельности, направленной на инвестирование временно свободных или привлеченных финансовых средств, когда по договору финансовой аренды (лизинга) арендодатель (лизингодатель) обязуется приобрести в собственность обусловленное договором имущество у определенного продавца и предоставить это имущество арендатору (лизингополучателю) за плату во временное пользование для предпринимательских целей. Финансирование приобретения лизингового имущества осуществляется лизингодателями (лизинговыми компаниями) за счет собственных или заемных средств, включая средства государственного бюджета. Лизинг имеет сходство с кредитом, предоставленным на покупку оборудования. Действительно, исходя из приведенного определения, лизинг можно рассматривать как имущественные отношения на основе предоставления кредита лизинговой компанией лизингополучателю, на условиях срочности, возвратности и платности. Однако это только одна из характеристик лизинга.

Другая основная характеристика базируется на отношениях собственности. При лизинге собственность, на предмет аренды сохраняется за лизингодателем, а лизингополучатель приобретает его лишь во временное пользование, т.е. право пользования имуществом отделяется от права владения им. За обладание этим правом лизингополучатель платит лизинговой компании соответствующие суммы, - лизинговые платежи, размер, вид и график перечисления, которых определяется условиями двустороннего лизингового договора. По истечении срока лизингового договора лизингополучатель может в зависимости от того, как договорятся стороны, приобрести объект сделки по согласованной цене (остаточной стоимости: имущество), речь идет о финансовом виде лизинга; продлить лизинговый договор на прежних или скорректированных условиях; вернуть оборудование владельцу (оперативный вид лизинга). Для реализации договора лизинга у лизингодателя должно быть достаточно собственных свободных или заемных финансовых средств.

В условиях Азербайджанской Республики такими объектами могут быть банки и другие кредитные учреждения или дочерние лизинговые компании, созданные с участием финансовых структур.

Первый опыт создания и функционирования лизинговых компаний в Азербайджане подтверждает сделанное предположение, и большинство лизинговых компаний создаются при банках. Объектом лизинга может быть любое движимое и недвижимое имущество, относящееся в соответствии с действующей классификацией к основным

средствам, кроме имущества, запрещенного к свободному обращению на рынке.

В классической, лизинговой сделке взаимоотношения между субъектами лизинга строятся по следующей схеме: потенциальный (будущий) лизингополучатель, заинтересованный в получении конкретных и определенных видов имущества (оборудования, техники и т.п.), самостоятельно, на основе имеющейся у него информации, опыта, рекомендаций, результатов предварительно достигнутых соглашений, подбирает располагающего этим имуществом поставщика.

В силу недостаточности собственных средств и ограниченного доступа к кредитным ресурсам для приобретения имущества в собственность или отсутствия необходимости в обязательной покупке имущества он (лизингополучатель) обращается к потенциальному (будущему) лизингодателю, имеющему необходимые средства, с просьбой об участии его в сделке. Это участие лизингодателя выражается в следующем: - лизинговая компания проверяет соответствие цены, которую согласовал лизингополучатель, текущему рыночному уровню; - покупает необходимое лизингополучателю имущество у поставщика или производителя на основе договора купли-продажи в собственность лизинговой компании; передает купленное имущество лизингополучателю во временное пользование на оговоренных в договоре лизинга условиях.

В соответствии с зарубежным законодательством предусмотрены следующие особенности лизинговых операций: право выбора объекта лизинга и продавца лизингового имущества принадлежит лизингополучателю, если иное не предусмотрено договором; лизинговое имущество используется лизингополучателем только в предпринимательских целях; лизинговое имущество приобретается лизингодателем у продавца лизингового имущества только при условии передачи его в лизинг лизингополучателю; сумма лизинговых платежей за весь период лизинга должна включать полную (или близкую к ней) стоимость лизингового имущества в ценах на момент заключения сделки; лизинг может быть как внутренним, когда все субъекты лизинга являются резидентами государств, так и международным, когда один или несколько субъектов лизинга являются нерезидентами согласно законодательству; имущество, переданное в лизинг, в течение всего срока действия договора лизинга является собственностью лизингодателя, за исключением имущества, приобретаемого лизинговой компанией за счет бюджетных средств; в договоре лизинга может быть предусмотрено право выкупа лизингового имущества; лизингополучателем по истечению или до истечения срока договора; по соглашению сторон в договоре лизинга может предусматриваться; ускоренная, амортизация лизингового имущества в соответствии с законодательством с последующим уведомлением об этом налоговых органов.

Необходимо отметить, что узкоспециализированные лизинговые компании обычно имеют дело с одним видом товара (легковые автомобили, контейнеры) ил и с товарами одной группы стандартных видов (строительное оборудование, оборудование для текстильных предприятий). Эти фирмы, как правило, располагают собственным парком машин или запасом оборудования и предоставляют их лизингополучателю по заявке клиента. При этом, лизингодатели, как отмечает Р.Г. Ольхова, сами осуществляют техническое обслуживание и следят за поддержанием товара в нормальном эксплуатационном состоянии. Универсальные лизинговые фирмы передают в аренду (лизинг) разнообразные виды машин и оборудования. Они предоставляют лизингополучателю право выбора поставщика необходимого ему оборудования, размещения заказа и приема, объекта сделки. Техническое обслуживание и ремонт осуществляют поставщик либо сам лизингополучатель. При этом лизингодатель на правах владельца имеет право осмотреть имущество и проверить комплектность. После ввода объекта в эксплуатацию лизингодатель обязан подписать протокол приемки объекта. Если, протокол приемки содержит перечень недостатков, обнаруженных при приемке, лизингодатель должен поручить поставщику устранение их в течение определенного срока. Лизингодатель имеет право систематически проверять состояние сдаваемого внаем оборудования и правильность его эксплуатации.

Лизинг относится к предпринимательской деятельности более высокого уровня по сравнению с арендной, банковской или коммерческой, так как он предполагает и требует широкого диапазона знаний и финансового бизнеса, и положения дел в производстве, на рынках оборудования и недвижимости, а также изменяющихся потребностей клиентов и особенностей аренды.

Следовательно, лизинг можно рассматривать как особый вид предпринимательской деятельности, включающий три формы организационно-экономических отношений: арендные, кредитные и торговые, содержание каждого из которых в отдельности полностью не исчерпывает сущности таких специфических имущественно-финансовых операций.

Наиболее полно экономическое содержание лизинга характеризуют его функции. Лизинг как сложное социально-экономическое явление выполняет важнейшие функции по формированию многоукладной экономики и активизации производственной деятельности.

Из многочисленных функций лизинга рассмотрим четыре: финансовую, производственную, снабженческую и использования налоговых льгот.

Финансовая функция выражается в освобождении товаропроизводителя от единовременной оплаты полной стоимости

необходимых средств производства и как бы в предоставлении ему долгосрочного кредита.

Производственная функция лизинга заключается в оперативном решении производственных задач путем временного использования, а не покупки дорогостоящих и морально стареющих машин. Это эффективный способ материально-технического снабжения производства и доступа к новейшей технике, к результатам научно-технического прогресса. При полном лизинге передача имущества может сопровождаться разнообразным сервисом: техническое обслуживание, страхование, обеспечение сырьем, рабочей силой и т.д.

Сбытовая функция-это расширение круга потребителей и освоение новых рынков сбыта, вовлечение в сферу лизинга тех, кто не может сразу купить то или иное имущество.

Функция использования, налоговых и амортизационных льгот имеет некоторые особенности: а) взятое по лизингу имущество отражается на балансе пользователя или лизингодателя по согласованию между ними; б) арендная плата относится на себестоимость производимой продукции (услуг) и соответственно уменьшает налогооблагаемую прибыль; в) применение ускоренной амортизации, которая исчисляется исходя из срока контракта, что уменьшает облагаемую прибыль и ускоряет обновление материально-технической базы.

В результате, лизинг способствует диверсификации предложений, вовлекая новые объекты в свою сферу; развивает и диверсифицирует рынок средств производства, сокращает циклооборачивание новых поколений техники.

Лизинг обладает прямым многофакторным и опосредованным воздействием на все стороны производства, жизни и быта широких слоев населения.

В экономическом смысле это комплекс имущественных отношений, обеспечивающий техническое перевооружение предприятий и способствующий ускорению научно-технического прогресса.

В социальном - это надежный способ преодоления отчуждения начинающих предпринимателей от средств производства, приватизации, государственной собственности, стимулирования трудовой активности людей и мобилизации их творческих возможностей.

В политическом - это действенное средство демократизации хозяйственной жизни и формирования среднего слоя общества.

Кроме того, ни один из видов деятельности не найдет широкого применения, если он не будет приносить выгод всем участникам договорных отношений.

Привлекательными для всех участников сделки делают лизинг следующие преимущества: Инвестирование в форме имущества в отличие от денежного кредита снижает риск невозврата средств, т.к. за лизингодателем сохраняется право собственности на переданное

имущество, которое в отличие от денег выступает в качестве залога. Лизинг предполагает 100-процентное кредитование и не требует немедленного начала платежей, что позволяет без резкого финансового напряжения обновлять производственные фонды, приобретать дорогостоящее имущество.

При использовании обычного кредита предприятие должно часть стоимости покупки оплатить за счет собственных средств.

1. Очень часто предприятию проще получить имущество по лизингу, чем ссуду на его приобретение, т.к. лизинговое имущество выступает в качестве залога. За рубежом некоторые лизинговые компании не требуют от лизингополучателя никаких дополнительных гарантий.

2. Лизинговое соглашение более гибко, чем ссуда, т.к. предоставляет возможность обеим сторонам выработать удобную схему выплат. По взаимной договоренности сторон лизинговые платежи могут осуществляться после получения выручки от реализации товаров, произведенных на взятом в лизинг оборудовании. Ставки платежей могут быть фиксированными и плавающими.

3. Для лизингополучателя уменьшается риск морального и физического износа и устаревания имущества, т.к. оно не приобретает в собственность, а берется во временное использование.

4. Лизинговое имущество не числится на балансе у лизингополучателя, что не увеличивает его активы и освобождает от уплаты налога на это имущество.

5. Лизинговые платежи относятся на издержки производства и обращения (себестоимость) лизингополучателя и соответственно снижают налогооблагаемую прибыль.

6. Наличие амортизационных и налоговых льгот для лизингодателя, которыми он может «поделиться» с лизингополучателем путем уменьшения размеров лизинговых платежей.

7. Производитель имущества получает дополнительные возможности сбыта своей продукции.

8. С народнохозяйственной точки зрения лизинг служит средством реализации продукции, развития производства, внедрения научно-технического прогресса, создания новых рабочих мест, поэтому государство заинтересовано в поощрении и расширении лизинговых операций.

Для объективности изложения следует отметить ряд недостатков, присущих лизингу. В частности, на лизингодателя ложится риск морального старения имущества и получения лизинговых платежей, а для лизингополучателя стоимость лизинга оказывается больше, чем цена покупки или банковского кредита. Однако положительных моментов, присущих лизингу, намного больше, чем отрицательных, а исторический опыт развития лизинга во многих странах подтверждает его важную роль в обновлении производства, расширении сбыта продукции и

активизации инвестиционной деятельности. Особенно привлекательным лизинг становится с введением налоговых и амортизационных льгот.

Между лизинговыми и арендными отношениями имеются много общих свойств, однако существуют определенные различия, которые, состоят в следующем.

1. Лизинговые отношения наряду с лизингодателем и лизингополучателем включают ополнительную фигуру - продавца лизингового имущества, который отсутствует при аренде:

2. При лизинге активная роль отводится лизингополучателю, что не свойственно арендным отношениям: Преимущественное право выбора имущества и его изготовителя (продавца) принадлежит пользователю. Кроме этого, лизингодатель обязан поставить в известность продавца имущества, что оно приобретается специально для сдачи его в лизинг. При аренде продавец имущества самостоятельной роли не имеет или он попросту отсутствует.

3. В отличие от арендных отношений при лизинге лизингополучатель наделяется правами и обязанностями, свойственными покупателю. Это выражается в следующем. Имущество продавцом непосредственно передается лизингополучателю по месту его нахождения или в другом месте, указанном в договоре, минуя его фактического собственника, и принимается в эксплуатацию пользователем: За лизингодателем остается только обязанность оплатить имущество и право расторгнуть договор купли-продажи с продавцом.

4. По-разному распределяются риски в договорах аренды и лизинга, связанные с недостатками, обнаруженными в имуществе. По договору аренды арендодатель отвечает перед арендатором за все недостатки, препятствующие пользованию имуществом:

5. По договору лизинга лизингодатель не отвечает перед пользователем за недостатки переданного имущества, равно как и за вред, причиненный* жизни, здоровью граждан в процессе использования объекта лизинга, а также имуществу пользователя и третьих лиц. Ответственность в размере причиненного лизингополучателю ущерба наступает лишь в случае, когда выбор поставщика осуществлялся самим лизингодателем, либо он вмешался в выбор имущества, его характеристик или поставщика.

Такое ограничение ответственности лизингодателя исходит из того, что лизингополучатель сам выбирал, поставщика и не должен перекладывать результаты своего ошибочного выбора на лизинговую компанию, дело которой оплатить сделку. Лизингодатель также полностью свободен от выполнения гарантийных обязательств, связанных с выявлением дефектов в объекте лизинговой сделки. Данная обязанность возлагается на изготовителя, (поставщика) имущества, и лизингополучатель непосредственно обращается к ним с требованием об устранении недостатков.

6. Несмотря на то, что лизингодатель в течение всего срока договора остается собственником-объекта лизинговой сделки, лизингополучатель принимает на себя обязанности, связанные с правом собственности (риск случайной гибели, техническое обслуживание). Поскольку риск случайной гибели имущества возлагается здесь на пользователя, он обязан выполнить полностью денежные обязательства перед лизингодателем. Поэтому, если объект сделки будет случайно (не по вине сторон), уничтожен, лизингополучатель, в отличие от арендатора, обязан продолжать внос лизинговых платежей или погасить их общую сумму, предусмотренную договором. Такое распределение рисков в лизинговой сделке в отличие от арендной является вполне обоснованным, т.к. лизингодатель приобретает имущество по просьбе и в интересах лизингополучателя. При аренде все риски остаются за арендодателем, поэтому, если имущество окажется в негодном состоянии по причинам, не зависящим от арендатора, последний может требовать досрочного расторжения договора. Соответственно по прекращении обязательства отпадает обязанность платить арендную плату.

7. При расторжении договора лизинга до истечения его срока по требованию лизингодателя, если пользователь имущества нарушил условия договора, или по желанию лизингополучателя, последний также обязан продолжать внос лизинговых платежей или погасить их общую сумму, предусмотренную договором, а в некоторых случаях и заплатить неустойку. Приведенные выше наиболее характерные общие черты и различия между лизингом и долгосрочной арендой, на наш взгляд, также обогащают экономическую сущность данного вида предпринимательской деятельности. Изучение значительного числа монографических источников, существующей практики и действующего законодательства позволило нам выявить и обобщить сущностные характеристики лизинга и даже в некоторой степени расширить понятийный аппарат.

Договор лизинга характеризуется определенными условиями, использования, арендованного имущества. По существу, это нечто среднее между договором аренды и договором о предоставлении кредита; в общем виде он имеет и те и другие признаки. По договору лизинга арендатор, получая в долгосрочную аренду определенное имущество, обязуется (как правило) на этом имуществе или с его помощью выполнять работы по поручению арендодателя и, например, не выполнять каких-либо иных работ, кроме специально оговоренных в условиях договора.

Таким образом, под лизингом следует понимать весь комплекс возникающих имущественных отношений, связанных с передачей имущества во временное пользование на основе его приобретения и последующей сдачи в аренду. Чистота данного понятия как экономической категории у ряда авторов развивается в процессе изложения текста. Ряд авторов относят это понятие к чисто

экономическим, другие считают, что это чисто хозяйственные операции. Так, профессор А.В. Зырянов в книге «Коммерческо-посредническая деятельность на товарном рынке» пишет: «Лизинг - это специфическая форма приобретения оборудования, техники и других товаров (заводы, машины, станки, транспортные средства, потребительские товары длительного пользования и т.п.) при посредничестве специализированной финансовой (лизинговой) компании, которая приобретает для третьего лица право собственности на имущество и отдает ему имущество в аренду (лизинг)».

Конечная цель лизинговых взаимоотношений-получение экономического эффекта от внедрения новой техники и прогрессивных технологий, использования движимого и недвижимого имущества.

Список используемой литературы

1. Ахмедов И.В. Управление сельского хозяйства (на азербайджанском языке). Баку. Озан, 2006, 880 с
2. Вилкова Н.Н. Международный финансовый лизинг // Экономика и жизнь, 1996, №20, с.42-48
3. Драгайцев В.И. Эффективна ли зарубежная техника? //Сельский механизатор, 1998, №6, с.20-21
4. Коммерческо-посредническая деятельность на товарном рынке /Под редакцией А.В.Зырянова. Екатеринбург: КОМБИ, 2001, 453 с.
5. Лимарев В.Я., Ерохин М.Н., Пучин Е.А. Материально-техническое обеспечение агропромышленного комплекса. Москва: Известия, 2002, 464 с.

Modern Understanding of Economic Content of Leasing

Muradov R.A.

Postgraduate student of Azerbaijan
Scientific Research Institute of Agro mechanics

Abstract (Internet version)

Leasing, as an economic-legal category, is a specific aspect of economic activity which is directed to investment of temporary free or attracted financial resources. According to the agreement of leasing leaser is obliged to purchase property from one definite seller and give it to lessee as a pay for temporary usage.

Finance to acquire leasing property is implemented by leasing companies at the expense of their own capital or loan, including state budget. Leasing somehow is like to credit and indeed, leasing can be considered as a property

relationship when credit is given to leasing company. However, it is one of many functions of leasing.

Another main characteristic is based on property relations. In the case of leasing rights on rented product is owned by leaser and lessee acquires product only while using. Thus rights to use property is separated from property rights.

Leasing can be considered as a specific kind of economic activity, which includes three forms of organization-economic relations: rental, credit and trading. Each form separately does not completely conclude the essence of property-financial operations.

ВАЖНЕЙШИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Ахмедова Акима Амир кызы
диссертант Азербайджанского научно-исследовательского института экономики и организации сельского хозяйства,

Реферат (интернетная версия)

В статье исследуются теоретические и практические вопросы развития международной торговли в аграрном секторе и показаны пути её дальнейшего развития. Обосновываются необходимость расширения торговли и её роль в эффективном формировании аграрного сектора экономики Азербайджанской республики.

Чтобы торговать на зарубежных рынках, республиканские предприятия должны производить сельскохозяйственную продукцию привлекательную для иностранных покупателей и, что не менее важно, товары должны поставляться в срок. В большинстве случаев это требует структурной перестройки фирм. Сотрудничество с зарубежными партнёрами было бы особо плодотворным в данном случае, так как его результатом стало бы обеспечение республиканских предприятий ноу-хау в область менеджмента, технологий и информации о зарубежных рынках. Тем не менее, прямое иностранное инвестирование в производственную деятельность остаётся существенно ограниченным.

Азербайджан имеет давние традиции внешней торговли в аграрной сфере. Централизованная плановая экономика в советское время игнорировала её сравнительные преимущества, инвестиции были направлены без учёта относительных цен на мировом рынке.

Со времён восстановления независимости, в 1991 г. Азербайджан постепенно перестраивал структуру внешнеэкономических связей. Республика быстро превращается в крупный центр между Востоком и Западом, центр торговой активности, стимулом которого является её внешнеэкономическая торговая активность, либеральная торговая политика и высококвалифицированная, но низкооплачиваемая рабочая сила, также благоприятные почвенно-климатические условия для развития многопрофильного сельскохозяйственного производства и пищевой промышленности.

Межэкономическому регулированию торговли в немалой степени способствовала макроэкономическая среда. При конвертируемости национальной валюты появилось чувство

уверенности, улучшился деловой климат, а заниженный курс валюты на начальном этапе обеспечил временную единообразную защиту, что позволило избежать лоббистских действий в пользу принятия протекции мер, зачастую сопутствующих использованию тарифов.

Развитию экспорта продукции способствовали благоприятные условия доступа, созданные важнейшими рынками Европейских, Азиатских стран и США. Азербайджан, с 1993г. имеет соглашение о свободной торговле с 30 странами мира, членами Европейской ассоциации свободной торговли (ЕАСЕ) – странами СНГ, Азиатскими странами и США, что позволило им без ограничений торговать продукцией на обих рынках.

Переход Азербайджанской экономики на рыночную основу дала стране возможность экономической независимости, проведения торговой, ценовой и налоговой реформ и реформы заработной платы. Азербайджан либерализовал внешнюю торговлю; реформа сопровождалась жёсткой финансовой и денежной политикой. Торговля, экономический рост и инфляция благоприятно отразились на новой политике. Однако комплементарные структурные реформы, такие как приватизация, осуществлялись низкими темпами.

По мере стабилизации и ужесточения кредитно-денежной и финансовой политики, необходимость в реструктурировании предприятия и приватизации становилась всё более очевидной. В 1993г. благодаря процедурным формам риватизация начала набирать темпы. К началу 1995г. более 30 мелких предприятий были приватизированы.

Проблемы в финансовом секторе и явное нежелание банков выдавать кредиты в обстановке повышения риска не способствуют процессам адаптации и экономическому росту. Повышенный риск вызван неопределённым будущим многих предприятий, кроме того неурегулированность земельного права приводит к недостатку кредитного обеспечения.

Главными инструментами адаптации и переориентации торговли явились её либеральный торговый режим, конвертируемость и изначально заниженный обменный курс валюты, которая стимулировала экспорт в зонах твёрдой валюты. Защита внутреннего производителя от внешних конкурентов, создание одинаковых побудительных методов стали мотивы для производителей и способствовали выживанию жизнеспособных отраслей.

Установление открытого режима торговли, с характерными для него ясными рыночными ориентациями, обращенными к производителю, способствовало и политике отказа от протекционизма. Свободный доступ зарубежных производителей

ных ресурсов по мировым ценам и иностранной валюте способствовали развитию экспорта. Такая модель, оказалась эффективной системой, построенной на возвратных пошлинах. Простота экономической политики, в сочетании с отсутствием торговых пошлин, благоприятствует и развитию субподрядной активности, которая в полной мере использует такое преимущество экономики республики, как наличие высококвалифицированной и низкооплачиваемой рабочей силы. Субподрядная деятельность часто является первым шагом к развитию экспорта и иностранных капиталовложений, где условия для иностранных инвестиций более благоприятны, чем в индустриально развитых странах.

Ход развития торговли ясно демонстрирует правильность такой экономической политики. В 2006г. Стоимость экспорта составляла, в пересчёте на душу населения, 7468 долларов, по сравнению с 3610 долларов в 2000г, то есть в 2,7 раза больше. В 2006 экспорт и импорт увеличился приблизительно в 4,5 и 3,6 раза, по сравнению с аналогичным периодом 2000г. В области экспорта это явилось результатом увеличения физических объёмов поставок, хотя условия торговли изменились не в пользу республики. Оценки же в области импорта, более неопределимы, поскольку существенная часть импортных поставок официально не регистрируется как следствие деятельности так называемых челноков, ввозящих в сторону продукты питания и потребительские товары.

В торговом балансе республики, продолжает сохранять активное сальдо, объём привлечённых иностранных инвестиций на душу населения.

В настоящее время доля производимой продукции в аграрном секторе составляет не более 9,8 процентов. Многие отрасли и хозяйства данного сектора нуждаются в капитальном переоснащении. Для движения в направлении создания более адекватной экономической структуры и обеспечения возможности экономического роста, необходимо дальнейшее сокращение объёмов производства менее рентабельных культур мало способствующих эффективному использованию сельскохозяйственных угодий.

Как центральные, так и местные структуры управления предоставили предприятиям целевые кредиты для продолжения их производственной деятельности и обеспечения работы социальных служб, что отделяло реструктуризацию. Предприятия также предоставляли друг другу значительные кредиты – либо добровольно, либо принудительно, путём накопления задолженности.

В настоящее время, оздоровлению производства мешает ряд обстоятельств: чрезмерно высокий уровень регулирующего

воздействия на деловую активность со стороны местных органов власти; избыточная концентрация на рынках производственных ресурсов и рынках сбыта; неадекватная инфраструктура; слишком частые изменения в налоговой политике. Недостаточно развитые рынки недвижимости также представляют собой определённую проблему, хотя ситуация здесь улучшается.

Местные органы власти часто вводят многочисленные лицензионные ограничения в отношении деловых структур, находящихся в их юрисдикции. Это касается условий охраны здоровья и техники безопасности, надзора за службами природоохранных требований, зональных ограничений и т.д., Число официальных организаций, имеющих право вводить и контролировать соблюдение лицензионных нормативов и определённых стандартов, часто бывает чрезмерным. Во многих случаях, лицензирование просто является своего рода способом налогообложения предприятий. Местные органы власти часто предоставляют значительные льготы уже существующим фирмам, что усугубляет трудности новичков в соответствующей области деловой активности.

Такого рода льготами могут быть прямые субсидии, кредиты под не высокий процент, налоговые скидки, невысокая плата или особый режим доступа к определённого рода услугам, а также не применение лицензионных или связанных с ними нормативов.

Ещё одной помехой является неадекватное развитие инфраструктуры, особенно это касается услуг, размещения, транспорта, связи, складирования, реализации. Общественные службы неэффективны в целом, а предлагаемые ими услуги – не высокого качества. Однако, они в значительной степени влияют на рынок, пользуясь большой свободой в определении цен. Транспортная проблема ещё одно узкое место, препятствующая новым инвестициям. Дорожная сеть часто находится вблизи железнодорожных коммуникаций, что снижает их эффективность. Хранение, складирование, службы реализации часто невысокого качества и неэффективны, что приводит к высоким уровням непроизводительных затрат.

Чтобы торговать на зарубежных рынках, республиканские предприятия должны производить сельскохозяйственную продукцию привлекательную для иностранных покупателей и, что не менее важно, товары должны поставляться в срок. В большинстве случаев это требует структурной перестройки фирм. Сотрудничество с зарубежными партнёрами было бы особо плодотворным в данном случае, так как его результатом стало бы обеспечение республиканских предприятий ноу-хау в области менеджмента, технологий и информации о зарубежных рынках. Тем не менее, прямое иностранное инвестирование в

производственную деятельность остаётся существенно ограниченным.

ЛИТЕРАТУРА

1. Шакаралиев А.С. «международные экономические отношения и международный рынок» Баку 1996г.
2. Аббасов Ч.М. « Основные направления формирования внешнеэкономической политики Азербайджана.» Баку 1994г.
3. Бабаев Ф.Ф. внешнеэкономические связи и его условия фактуры Баку 2005г.
4. Семенов К.А. «Международные экономические отношения» Москва 1998г.

Main Directions of International Trade Development in Agrarian Sector of Azerbaijan Republic

Akhmedova A.A.

Candidate for a degree of Azerbaijan
Scientific Research
Institute of Economy and Organization
of Agriculture

Abstract (Internet Version)

The article researches theoretical and practical matters of international trade development in agrarian sector and shows possibility for its further development. Necessity of widening trade and its role to form agrarian sector of Azerbaijan economy is proved.

In order to trade in foreign markets domestic enterprises have to produce high quality agricultural products, which will attract foreign consumers. And what is also very important goods have to be delivered in time. In most cases it needs structural reform of enterprises. Collaboration with foreign partners would be very useful as it would help to provide republic enterprises with know-how, information about new technology in foreign markets. Nevertheless, direct foreign investment in production is still very limited.

Факторы, влияющие на уровень потребительской корзины в Азербайджанской Республике

Годжаева Э.М.

диссертант Азербайджанского научно-исследовательского института экономики и организации сельского хозяйства

Реферат

(интернетная версия)

В условиях перехода к рыночной экономике законодательное установление размеров прожиточного минимума только в денежной форме не является надежным средством социальной защиты населения. Социальная защищенность реально увеличивается лишь тогда, когда у малообеспеченных семей появляются экономические гарантии свободного приобретения на денежный прожиточный минимум соответствующий их возможностям «корзины» товаров и услуг.

В статье указывается, что Азербайджанское Правительство в дальнейшем при подготовке основного документа о минимально прожиточном бюджете и потребительской корзине, а также уровня бедности, будет исходить из соответствующих глубоко дифференцированных расчетов. Мы предполагаем, что это будет такая черта прожиточного минимума, при которой экономика республики сможет предоставить каждому гражданину на ближайшие 4-5 лет достойную жизнь.

После обретения независимости Азербайджанской Республикой, в 1991 году, был принят Закон от 14 октября 1992 года за №329 «О минимальном потребительском бюджете» (МПБ), в который были включены количественный и качественный наборы продуктов питания и других непродовольственных товаров, составляющих основу прожиточного минимума. Кабинетом Министров от 23 июня 2005 года за №118 были внесены и принят новый состав потребительской корзины. Конфедерация Профсоюзов Азербайджана, исходя из действующего вышеуказанного Закона, продолжает такие исследования, на основе которых Госкомстат рассчитал минимальную прожиточную корзину.

С 1 января 2007 года прожиточный минимум составил 64 манат (70 долларов), для трудоспособного населения до 70 манат (80 долларов), пенсионерам – 49,7 манат, для детей 52,4 манат. Кабинет министров определил с 1 января 2007 года предел потребности в 40 долларов, а также установил, что ежемесячный минимум должен составлять 80-85 манат, а в последнее время 90 манат. Эксперты Экономического Центра Исследования установили и рассчитали, что он должен составлять 92 маната.

Таким образом, установление прожиточного минимума дает основание для установления уровня бедности. В целом, опыт зарубежных стран показывает, что регулирование доходов населения

взаимосвязано с прожиточным минимумом. Поэтому Правительством разработана новая Государственная Программа борьбы с бедностью и обеспечения устойчивого развития, нацеленная на уменьшение к 2015 году числа бедных в стране в 2 раза. Для смягчения последствий повышения платы за коммунальные услуги для малоимущих слоев населения Правительством вводится сейчас система оказания адресной социальной помощи (данная система стала применяться в порядке эксперимента с июля 2006 года)

Надо отметить, что в странах с переходной экономикой в практике принятия управленческих решений национальной линии бедности используются в основном для адресной социальной помощи с целью определения тех, кто имеет право на такую поддержку. Что касается основных социальных трансфертов (минимальных пенсий, детских пособий и прочих социальных выплат), то их размер намного ниже прожиточного минимума. Несмотря на принятые законы о прожиточном минимуме, в большинстве стран для программ адресной социальной помощи используются жесткие правила допуска граждан к ресурсам социальных программ.

В основном в нашей республике применяются два ужесточающих критерия:

- к программам адресной социальной помощи (с помощью данной программы к ней допускаются только отдельные категории населения или домохозяйств);

- доходная линия бедности, которую составляют только некоторая доля от прожиточного минимума.

В соответствии с Законом «О прожиточном минимуме в Азербайджанской Республике» социальную помощь оказывают гражданам (семьям), имеющим доход ниже бюджета прожиточного минимума. Однако, реализация этого положения закона на практике не стыкуется с финансовыми возможностями государства. В силу этого, для получения адресной социальной помощи, государство определяет уровень дохода на уровне, ниже черты бедности. Этот порог может пересматриваться в зависимости от изменений в сфере экономики, динамике доходов и бедности и может быть зависим от результатов мониторинга предоставлений адресной социальной помощи.

Постановлением Милли Меджлиса Азербайджанской Республики с 1 января 2006 года был принят Закон «О мерах по социальной защите малообеспеченных граждан» и установлено, что критерием определения нуждаемости в первоочередной социальной помощи является невозможность (по объективным причинам) получения среднедушевого дохода выше утвержденного бюджета прожиточного минимума гражданами (семьями) из числа:

- на рождение ребенка;

AZERBAIJAN REPUBLIC
AZERBAIJAN REPUBLIC

- многодетных и неполных семей и семьям, имеющим детей (в программе детских пособий учитывают семьи с доходами ниже прожиточного минимума);

- трудоспособных граждан, осуществляющих уход за инвалидами 1-ой группы либо лицами, достигшими 80-летнего возраста, нуждающимися по заключению медико-реабилитационных экспертных комиссий;

- инвалидов 1-ой и 2-ой групп и одиноко проживающих пенсионеров;

- безработных граждан, состоящих на учете в государственной службе занятости и соблюдающих обязанности безработных;

- жилищных пособий и материальной помощи безработным (жилищные субсидии выплачиваются тем, чьи доходы превышают некоторый нормативный уровень (долю) расходов на оплату жилья и коммунальных платежей).

Правила входа в систему адресных пособий для бедных различны в разрезе регионов, однако практически все регионы используют линии бедности, отличные от прожиточного минимума: на уровень 50% от стоимости прожиточного минимума; на уровень стоимости минимальной продуктовой корзины и т.д.

Международный опыт показывает, что потребительская корзина является одним из основных показателей социального положения и жизненного уровня населения. Прожиточный минимум необходим для нижеследующих целей:

- прогнозирования и оценки жизненного уровня населения;

- внедрения и формирования системы адресной социальной помощи для малообеспеченных слоев населения;

- разработки и подготовки Госпрограммы, направленной на повышение уровня малообеспеченного слоя населения, а также формирования тарифов и регулирования цен в госбюджете.

В целом, прожиточный минимум рассчитывается ежегодно и применяется законодательно за три года один раз, учитывая при этом среднерыночные цены, необходимые для проживания социально-демографических групп населения и устанавливается в госбюджете.

Исходя из вышесказанного, для бедных слоев населения характерен низкий уровень жизни, низкие доходы и расходы в условиях определенного предложения товаров и услуг определенного уровня цен. Поэтому понятия высокий, средний, низкий уровень обозначает качественные характеристики, на основе которых важно выявить количественные показатели.

В настоящее время аналогичный подход используется в качестве минимально прожиточного минимума, который и характеризует черту бедности. В январе 2004 года в Азербайджанской Республике по данным Госкомстата было выявлено, что уровень бедности составлял 40,2% населения, в 2005 году это соотношение составило 29,3%, в 2006 году

20,8%, а в 2007 году 16,2%. Но данный подход достаточно активно критикуется в настоящее время учеными – экономистами. Так для 33 стран с учетом паритета покупательной способности (ППС)–1,08 \$ США в день (нижняя черта бедности) и 2,0\$ США – верхняя черта бедности. Кроме того, нижеприведенные показатели характеризуют уровень жизни населения и могут дать ответ на выдвинутые гипотезы:

1. доля населения, проживающая ниже прожиточного минимума (как указано выше это составляет 16,2%);
2. доля населения, имеющая среднесуточный среднедушевой денежный доход ниже 1,15\$ в день;
3. численность работников, перед которыми предприятия имеют просроченную задолженность по заработной плате;
4. среднедушевая калорийность рациона (2500-3500 ккал. в сутки);
5. доля населения со средним потреблением калорий ниже нормы (1500-2500 ккал. / день / чел.).

Таким образом, необходимо перейти к достойному уровню прожиточного минимума, который предполагает учет в составе потребительской корзины не только набора продуктов питания и товаров первой необходимости, но и затрат на образование, медицинское обслуживание, оплату коммунальных услуг и транспорта. Так, в Азербайджане в 1999 году рассчитан предельный уровень отношений реального дохода к размеру потребительской корзины. Он составлял 91 доллар (на одного человека в месяц). Примерно 70 долларов – это доход, составляющие всего лишь 16% размера потребительской корзины. В 2007 году он составил 100 долларов на одного человека в месяц, а в 2008 году 134 доллара США.

В потребительскую корзину для нормальной жизнедеятельности человека входят товары и услуги для поддержания его энергетической потребности. В зарубежных странах учитывают три уровня продовольственной безопасности:

- оптимальный уровень – 2500-3500 ккал. в сутки;
- неудовлетворительный уровень – 1500-2500 ккал. в сутки;
- критический уровень- 1100-1500 ккал. в сутки.

Для нормальной жизнедеятельности человека служит суточное употребление в среднем 2500-3500 ккал. А суточное употребление 1100-1500 ккал. приводит к снижению нормальной жизнедеятельности человека. Норма килокалорий в день для физических лиц в Азербайджане составляет 4500 ккал. (в городе- 2483,3, на селе – 2502,1 ккал. в день)

Таким образом, мера социальной защищенности населения непосредственно связана с законодательным установлением бюджета минимальной обеспеченности (прожиточный минимум). Надо отметить, что для определения прожиточного минимума Правительство Азербайджана рекомендует различные денежные суммы, при расчете

которого не всегда достаточно полно учитывается несбалансированности потребительского рынка в стране.

Исходя из этого, надо отметить, что Президент Азербайджанской Республики И.Алиев своим Указом утвердил закон о «Прожиточном минимуме и пределе критерия потребности на 2007 год в Азербайджане». С 1 января 2007 года прожиточный минимум повысился в среднем до 64 манат (70 долларов).

Прожиточный минимум, который утвержден в Госпрограмме по сокращению бедности и экономическому развитию, является очень низким – 70 манат в месяц (2,5 маната в день). По данным оценки ООН, уровень жизни ниже одного доллара в день считается бедным. А по данным МОТ 1-2 доллара в день – это черта бедности. Глубину бедности определяют как разницу между среднедушевым доходом и величиной прожиточного минимума. Величина прожиточного минимума представляет собой стоимостную оценку потребительской корзины, где насчитывается 51 наименование энергетической ценности продуктовой корзины, которая была определена из расчета 2480 ккал. в сутки.

Надо отметить, что материальную основу системы социальной защищенности в различных странах составляют их экономический потенциал. Поэтому, необходимо подчеркнуть, что без комплексной программы социальных гарантий невозможно создать условия для стабильного экономического роста и научно-технического прогресса. Это позволяет, в свою очередь, поставить вопрос об актуальности создания в Азербайджане комплекса макроэкономических условий, необходимых для обеспечения материальной самозащиты населения. Постановка этого вопроса позволяет поднять проблему социальной защищенности на качественно иной уровень, позволяя разграничить меры, касающиеся всех членов общества, и меры, адресованные отдельным социальным группам.

Следовательно, в социально-экономическом развитии Азербайджан не может взять за основу черты бедности МПБ. Поэтому, мировые эксперты и наше правительство считают, что наиболее правильным использовать опыт многих стран переходной экономики, в которых при определении черт бедности рекомендуется метод формирования минимальной прожиточной корзины по возрастным и половым группам, в который включают, по минимальным нормам, самые необходимые для нормальной жизнедеятельности человека продовольственные товары (из расчета 2500-3000 ккал. в сутки) плюс коммунально-бытовые, транспортные расходы и минимальные расходы на непродовольственные товары.

С таким подходом согласны эксперты МВФ, Всемирного Банка, Азиатского Банка Развития, а также местные ученые и специалисты, неправительственные и общественные организации. В настоящее время, по использованию этого метода ведутся исследовательские работы

соответствующими организациями, управлениями, медицинскими и научными учреждениями.

Азербайджанское Правительство в дальнейшем при подготовке основного документа о минимально прожиточном бюджете и потребительской корзины, а также уровня бедности, будет исходить из соответствующих глубоко дифференцированных расчетов. Мы предполагаем, что это будет такая черта прожиточного минимума, при которой экономика нашей республики сможет предоставить каждому гражданину на ближайшие 4-5 лет достойную жизнь.

Список использованной литературы:

1. Мамедов Х. и др. Экспертный Центр потребительских товаров. Основные направления оценки качества пищевых продуктов. Баку, Нурлан, 2005, стр 36)
2. Джабиев Р.М. "Социально-экономическое развитие Азербайджанской Республики за годы независимости", Типография изд. "Зия +", Баку, 2005, стр. 283
3. Алирзаев А.Г. "Проблемы социально-экономического развития Азербайджана в условиях реформ и ускоренной стратегии: опыт, аспекты и перспективное направление", издательство "Адилъоглу", Баку-2005, стр.537

factors influencing to the level of consumer's basket in the Azerbaijan Republic

Godzhaeva E.M.

Dissertator of Azerbaijan Scientific Research Institute
of Economy and Organization of Agriculture

Abstract (Internet Version)

In conditions of transition to market economy the legislative establishment of the sizes of a living wage only in the monetary form is not reliable means of social protection of the population. Social security really increases only when needy families have economic guarantees of free purchase on a monetary living wage of "basket" of the goods corresponding to their opportunities and services. Thus, in article is underlined, that in the future Azerbaijan government during preparation of the basic document on minimally living budget and a consumer's basket, and also a level of poverty, will officially define the corresponding deeply differentiated calculations. We assume that it will be such feature of a living wage at which the economy of our republic can give to each citizen the nearest 4-5 years a worthy life.

Внедрение новой техники и прогрессивной технологии - важнейший фактор повышения эффективности основных фондов

Садыгов Джафар Али оглы
диссертант Азербайджанского научно-
исследовательского института
экономики и организации сельского хозяйства

Реферат (интернетная версия)

В статье рассматриваются вопросы формирования и развития материального и технического потенциала сельского хозяйства, в условиях рыночной экономики.

Проанализирован существующий уровень поставки материальных и технических ресурсов; выдвигаются предложения по улучшению поставки и рациональному использованию материальных и технических ресурсов в сельском хозяйстве Азербайджана.

На современном этапе техническая политика направлена на повышение надежности, увеличение рабочего ресурса машин до первого капитального ремонта, за счет чего можно несколько снизить потребность в технике, уменьшить затраты на ремонт, сократить трудовые затраты по эксплуатации оборудования.

Развитие обеспеченности и повышение эффективности использования технических средств сельского хозяйства в условиях рыночной экономики требует четкого определения оптимального сочетания всех совокупных факторов, воздействующих на рост сельскохозяйственного производства. Каждый фактор, являющийся составной частью технического обеспечения сельского хозяйства, воздействует на развитие производства в определенном направлении, и поэтому без должного определения всех факторов нельзя обеспечить максимальную эффективность технической обеспеченности сельского хозяйства.

Характерной особенностью развития и налаживания эффективности аграрного производства, в условиях рыночных отношений, является широкое использование интенсивных факторов, в основе которых лежат научно-технический прогресс и прогрессивная технология.

Следует отметить, что в условиях рыночных отношений происходят глубокие качественные изменения на уровне развития и использования производственного потенциала, овеществленного в средствах труда, а экономические темпы роста под влиянием научно-технического прогресса и прогрессивной технологии обеспечиваются только за счет интенсивных факторов,

обеспечивающих рост производительности труда производственных мощностей.

Достижение качественно нового уровня развития аграрной экономики возможно на основе развития вещественных элементов производительных сил, принципиально новых технологий, механизации и автоматизации производственных процессов и создания прочной энергетической базы, способствующих коренному совершенствованию технической стороны развития гармонизации отраслевой структуры и оптимальных пропорций, между структурными подразделениями, которые обеспечат максимальное и эффективное использование производственного потенциала.

Для обеспечения более высокого уровня технической оснащенности внедрения комплексной механизации и автоматизации производственных процессов потребуется повышение технического уровня мобильной энергетики. В земледелии это должно быть достигнуто за счет создания новых и совершенствования существующих тракторов, комбайнов, сельхозмашин и других орудий труда, обеспечивающих механизированное возделывание всех сельскохозяйственных культур, на высоком агротехническом уровне и при минимальных затратах труда. При этом необходимо создать шлейф почвообрабатывающих и других машин, обеспечивающих выполнение всех рабочих и вспомогательных процессов на основе передовой техники и прогрессивной технологии. На данном этапе работники и средства производства выполняют качественно новые функции нового производственного процесса, что определяет рост уровня затрат овеществленного и сокращение живого труда.

Таким образом, общим проявлением содержания технического перевооружения является живой и овеществленный труд на единицу продукции. При этом, количественным выражением проявления технического перевооружения становятся опережающие темпы прироста и производительности труда, относительно низких темпов роста фондовооруженности, при условиях дополнительного вовлечения и ускоренного обновления основных фондов.

Опыт показывает, что повышение производительности труда можно достичь, прежде всего за счет увеличения мощности тракторов, увеличения ширины захвата, скорости и универсальности. При замене самого распространенного пахотного трактора ДТ-75 хотя бы на 150 лошадиных сил сильнее, общее количество тракторов можно было бы сократить примерно на одну треть, сэкономить работающих с ними машин, уменьшить одновременные капиталовложения на приобретение техники и на

40% -потребность в механизаторах, запасных частях, горючих и смазочных материалах и т.д.

На данном этапе не удовлетворяют рыночным требованиям выпускаемые "Ростсельмаш"ем и Таганрогским заводом зерноуборочные комбайны, производительность которых обеспечивает уборку хлебов с урожайности только до 20-25 центнера с гектара. Требуется обеспечить все формы хозяйствования более производительными машинами для возделывания и уборки картофеля, овощей, сахарной свеклы, винограда, внесения минеральных и органических удобрений, проведение мелиорации земель, механизации и автоматизации производственных процессов в отрасли животноводства.

Высока еще трудоемкость ремонта и технического обслуживания многих машин. Комбайн СК-4, например, имеет 200 точек смазки, из них необходимо смазывать ежедневно 55. "Беларусь", ДТ-75, Т-74 в течение года требует 41-510 человеко-часов, или около 25 % времени, затрачиваемого на основные работы. Это намного снижает их производительность. Хозяйства пока еще неудовлетворительно обеспечиваются запасными частями. Все это сдерживает эффективность использования основных фондов и темпы роста сельскохозяйственного производства.

Развитие и обеспечение всех форм хозяйств материально-техническими средствами требует разработки научно-обоснованную систему для комплексной механизации производственных процессов всех отраслей сельского хозяйства, применительно к условиям каждой природно-экономической зоны республики.

Внедрение новой системы машин будет способствовать значительному повышению производительности труда, осуществлению комплексной механизации и использованию средств автоматизации, превращению сельскохозяйственного труда в разновидность индустриального.

В системе машин необходимо предусмотреть комбинированные агрегаты для совмещения нескольких операций, например, основной и предпосевной обработки почвы с одновременным выравниванием, рыхлением и приготовлением посева зерновых культур, а также внесением минеральных удобрений и гербицидов.

Опыт показывает, что поточная обработка продовольственного зерна на пунктах и заводах с применением полного комплекса машин позволяет сократить затраты труда в 5-10 раз по сравнению с применением отдельных машин, обычно используемых в хозяйствах при обработке урожая на токах.

В перспективе должны применяться комбинированные почвообрабатывающие машины с активными и пассивными

рабочими органами, а также вибрирующие рабочие органы, позволяющие уменьшить тяговое сопротивление в 1,2-1,5 раз. Производительность почвообрабатывающих машин повысится за счет увеличения скорости в 1,2 раза, ширины захвата в 1,3-1,5 раз, коэффициента совмещения операций в 1,1-1,2 раза.

Горные и предгорные экономические районы республики должны быть подготовлены к условиям контурного земледелия. Для выполнения работ по планировке полей должны применяться широко захватные выравнители.

В дальнейшем требуется применять мобильные почасовые комбайны, готовящие, за один поход, почву для сева озимых культур и для повторного сева. Необходимо дальнейшее развитие технологических процессов и технических средств для выравнивания рельефа и конфигурации полей, как объектов, на которых можно применять промышленные способы возделывания сельскохозяйственных культур.

В настоящее время обработка почвы полностью механизирована и успешно решаются задачи уничтожения сорняков в грядках пропашенных культур, противозерозийной обработки почвы и подготовки полей на склонах при культурном земледелии. Вопросы улучшения качества подготовки плантаций и повышения производительности труда механизаторов-операторов все еще являются актуальными.

Решение этих задач будет осуществляться с одной стороны, изысканием новых способов деформации и перемещения почвы, совершенствованием существующих и созданием новых технических средств для ее подготовки под культуры, с другой — подготовкой полей к индустриальному способу производства продуктов растениеводства.

В сельском хозяйстве республики основные фонды животноводства и птицеводства составляют почти 50 % всех фондов. Однако удельный вес затрат ручного труда выше, следствием чего является высокая занятость работников. Численность работников животноводства составляет 30 % всех работников, занятых в сельскохозяйственных предприятиях. Из них занято механизированным трудом менее 20 %. В целом по отрасли затрачивается 48 % рабочего времени сельскохозяйственного производства. Поэтому радикальное сокращение затрат ручного труда в животноводстве неразрывно с разработкой индустриальных технологий и комплексов новой техники, с переходом от создания и выпуска разрозненных машин для механизации основных производственных процессов к поточным технологическим линиям. При разрозненной механизации основных и наиболее трудоемких процессов в молочном животноводстве высвобождаются 30,8 % всего обслуживающего персонала, в то

время как при комплексной механизации нормы обслуживания животных возрастают более чем на 35-40 %.

Медленное освоение промышленности новой техникой, как необходимой для комплексной механизации производственного механизма, приводит к тому, что строительство и реконструкция животноводческих ферм осуществляются на базе устаревших технических средств и технологий, а это не обеспечивает значительного повышения производительности труда в животноводстве. В низкокачественных и малоэффективных машинах происходит процесс номинального повышения и технической оснащенности данной отрасли без существенного сокращения ручного труда и издержек на обслуживание животных.

В данное время выпускаемые машины позволяют механизировать только 50-55 % операций по обслуживанию животных в молочном скотоводстве, 42 % в свиноводстве, 20 % в овцеводстве. Преобладает ручной труд на производстве по наращиванию молодняка маточного поголовья свиней, а в родильных молочных фермах и телятниках удельный вес ручных работ достигает 80 %.

В новых условиях хозяйствования проблема комплексной механизации животноводческих ферм содержит три основных сдерживающих фактора:

- сокращение большего количества нетиповых помещений, непригодных к использованию серийной техники;
- отсутствие большего количества техники, необходимой для выполнения не только основных, но и вспомогательных операций;
- неготовность экономического механизма хозяйствования к производству техники в необходимом объеме и ассортименте по прямым договорам заводов-изготовителей всех форм хозяйствования.

Наиболее низким уровнем механизации животноводческих ферм является раздача, приготовление и скармливание кормов. Низкая техническая оснащенность основного технического процесса в отрасли ведет не только к увеличению трудоемкости обслуживания животных, но и к огромным потерям кормов, средний коэффициент эффективности кормления в республике составляет примерно 0,75, т.е. 22-25 % составляют потери непосредственно в процессе кормления. Уровень кормления на скотоводческих фермах республики составляет 22%. Недостаточный объем производства технологического оборудования для приготовления и раздачи кормов объясняется сложностью применяемой технологией кормления, многокомпонентностью рационов, требованиями к дозированию отдельных компонентов рациона, которые затрудняют создание

эффективной техники и приводит к росту затрат труда и средств в кормлении животных.

Неудовлетворение спроса на технику, приготовляющую корм, как и в целом на машины и оборудования для комплексной механизации и автоматизации производственных процессов в животноводстве, в первую очередь, объясняется ее низким качеством.

В данное время действующими нормами амортизационных отчислений срок службы машин и оборудования в зависимости от условий эксплуатации составляет от 4 до 7 лет. Однако фактическая продолжительность их использования в 2,3 раза ниже, при этом значительные средства ежегодно расходуются на ремонт и замену различных быстро изнашивающихся механизмов. С повышением качества выпускаемых машин, увеличением их долговечности до 9-10 лет и при соответствующем уменьшении нормы амортизационных отчислений до 8-10% возможно резкое уменьшение затрат на их содержание и обслуживание. В новых условиях хозяйствования применение новых машин и поточных линий должны вести к изменению и совершенствованию технологии производства, к снижению затрат энергии и топлива. Например, в молочном скотоводстве поточная технология производства особенно хорошо внедряется при беспривязном содержании коров, где персонал специализируется на выполнении отдельных операций технологического процесса ее группировкой по физиологическому составлению и уровню продуктивности, что позволяет осуществлять дозировку кормления групп животных, существенно сократить затраты труда (в 1,7-2 раза по сравнению с привязанным содержанием), а также снизить затраты на капиталоемкость одного скота-места. Переход к доению на доильных площадках с доильными установками УДА-8, УДА-16 и УДА-100 позволяет значительно уменьшить производственный персонал.

В дальнейшем необходимы разработки серийного освоения блочно-модульной системы машин, в которой в зависимости от размеров ферм и их технологической специализации, можно заменять, добавлять и убирать блок модули технологического оборудования. Реализация системы машин нового поколения с гибкой объемно-конструкторской структурой позволяет дополнительно реконструировать и сделать высокоэффективными предприятиями большую часть существующих ферм в различных формах хозяйствования республики.

Важнейшее значение для улучшения использования техники и прогрессивной технологии имеет совершенствование технологической группы оборудования, поскольку в настоящее время она нерациональна на большинстве предпринимательских

хозяйств. Решение данной задачи сопряжено с большой работой по внедрению принципиально новых технологических методов производства.

Обновление основных фондов тесно связано с процессами капитального ремонта и модернизации оборудования, которые по различным причинам в настоящее время не оцениваются. Между тем, обновление определенной части машин и оборудования экономически оправдано. Обновление, в частности, при сравнительно небольших затратах позволяет в значительной степени повысить технико-экономические показатели и тем самым улучшить использование действующих основных фондов.

Обновление выступает как внесение в действующие машины и оборудования современных достижений науки и техники, что обуславливает прогрессивные сдвиги в структуре технической базы сельского хозяйства и на этой основе интенсификацию производства. Размеры выбытия устаревшего и малопроизводительных машин и оборудования пока не значительно в среднем 1,5-2 % в год, в то же время как оптимальная величина этого показателя должна быть в 3-4 раза выше. Происходит, к сожалению, медленное списание устаревших машин и оборудования, накопившихся на предприятиях.

Рациональное и эффективное использование основных фондов обуславливает необходимость совершенствования норм амортизационных отчислений, соответствующих нормативов, эффективного использования фондов амортизации в создании фонда возмещения средств труда на новой технической основе, прогнозирования выбытия и возмещения основных фондов. Это должно обеспечивать ускорение оборота фондов, повышение фондоотдачи, рост прибыли.

Качественный уровень обновления взаимосвязан с величиной амортизационного срока службы оборудования. Если, например, поступающие на обновления действующей техники новые машины эффективнее старых менее чем на 30 %, то не возникает необходимости существенного сокращения срока службы техники и оборудования. Следует отметить, что нет необходимости модернизировать всю морально устаревшую технику и оборудование. Модернизация оправдана в тех случаях, когда стоимость ее не превышает 50-60 % стоимости новых машин и оборудования, а срок эксплуатации составляет не более 10 лет.

Повышение уровня ремонтного производства, а, следовательно, и качества капитального ремонта обуславливает то, что сроки службы производственных фондов будут определяться не физическим, а моральным износом. Более того, экономичность проведения ремонта по сравнению с полным обновлением технической базы обуславливает возможности за счет ремонта

сконцентрировать источники обновления на ключевых направлениях.

На современном этапе техническая политика направлена на повышение надежности, увеличение рабочего ресурса машин до первого капитального ремонта, за счет чего можно несколько снизить потребность в технике, уменьшить затраты на ремонт, сократить трудовые затраты по эксплуатации оборудования.

Для развития основных видов сельскохозяйственной техники и повышения технического уровня сельскохозяйственных машин необходимо активное использование возрастающей энергонасыщенности тракторов и других энергетических средств, выделяемых в сельскохозяйственное производство. Создание и применение активных рабочих органов и новых сельскохозяйственных машин, входящих в комплексы и наборы, обеспечивающие полную механизацию технологических процессов основных сельскохозяйственных культур очень актуальная задача.

Среди направлений научно-технического прогресса, играющих особую роль, следует отметить широкое применение средств автоматизации, что дает возможность свести до минимума роль оператора в функциях управления и контроля за технологическим процессом.

В создании новых и совершенствовании существующих конструкций и технологических параметров посевных машин основополагающими должны быть следующие тенденции:

- увеличение производительности сеялок и посевных агрегатов;
- увеличение качества посева и улучшение условий труда механизаторов;
- повышение долговечности, надежности и снижение металлоемкости узлов, деталей и основных рабочих органов сеялок и агрегатов;
- унификация и универсализация деталей и узлов посевных машин;
- возрастание проходимости и тягово-цепных свойств новых конструкций посевных машин;
- улучшение эстетического и товарного вида машин.

В условиях рыночной экономики особо важное значение имеет научное обоснование путей повышения эффективности определения главных направлений внедрения достижений научного прогресса в сельское хозяйство и наиболее эффективное использование всех производственных ресурсов.

Развитие обеспеченности и повышение эффективности использования технических средств сельского хозяйства в условиях рыночной экономики требует четкого определения оптимального сочетания всех совокупных факторов, воздействующих на рост

сельскохозяйственного производства. Каждый фактор, являющийся составной частью технического обеспечения сельского хозяйства, воздействует на развитие производства в определенном направлении, и поэтому без должного определения всех факторов нельзя обеспечить максимальную эффективность технической обеспеченности сельского хозяйства.

В системе мероприятий по обеспечению и перевооружению сельского хозяйства техническими средствами на оптимальной основе одним из главных направлений является обеспечение комплексной механизации всех процессов производства и сфере обслуживания.

Для обеспечения органического соединения достижений научно-технического прогресса, данной отрасли требуется решение многих научно-технических и технологических проблем. В настоящее время остаются еще не решенными задачи по конструированию и применению в производство необходимого комплекса рабочих и силовых машин для комплексной механизации и автоматизации всех процессов производства в данной отрасли.

Крупные резервы роста научно-технического прогресса в техническом обеспечении заложены в создании развития производства специализированных технических средств, способствующих механизации и автоматизации нужных работ в соответствии с отраслевой системой машин и высокоэффективной технологией грузопереработки.

В техническом обеспечении, где погрузочно-разгрузочные и транспортно-складские работы составляют основу движения и распределения товаров, повышение уровня их механизации является основным источником снижения издержек обращения, обеспечения оперативности поставки технических средств потребителям.

Основную массу имеющихся технических средств составляют тарно-штучные грузы. При этом большая часть перегрузочных операций с этими грузами выполняются еще вручную и за того, что они слабо поддаются механизации. Это обуславливает необходимость развития стеллажного способа хранения (складирования) продукции на поддонах и технической таре, новых стеллажных и мостовых кранов-штабелеров с основными техническими характеристиками на уровне показателей достигнутых в мировой практике.

Литература

1. Григорьев А.П. Рынок материально-технических ресурсов. Москва 1997.
2. Леонов Г.Д. Организация материально-технического обеспечения сельского хозяйства и важнейшие направления ее развития. Саратов 1999.

-
3. Сулейманов М.И. Проблемы повышения эффективности использования материально-технических средств в сельском хозяйстве. Баку 2002.
 4. Совершенствование МТС агропромышленного комплекса на основе ускорения научно-технического прогресса. Минск 1989.

New Technique and Progressive Technology Introduction – The Most Important factors to Increase effectiveness of Basic Production

Sadigov J.A

Candidate for a degree of Azerbaijan
Scientific Research
Institute of Economy and
Organization of Agriculture

Abstract

(Internet Version)

The article reviews matters regarding to forming and developing material technical potential of agriculture in market economy. Existed terms of delivery of material technical resources in Azerbaijan are discussed and better model is suggested.

Nowadays technical policy is directed to increase reliability, working capacity of machines and at the expense of this to reduce requirement for techniques, shorten repairing and labor expenses.

In order to increase effectiveness of technical facilities of agriculture in market economy, all influencing factors must be well defined. Each factor influences on production development in definite direction. Without precise definition of all factors it is impossible to provide maximum effectiveness.

Мамедов Шамхал Искендер оглы
аспирант Азербайджанского научно-
исследовательского института
экономики и организации сельского хозяйства

Реферат (интернетная версия)

Рынок молочной продукции выступает как сфера обращения, обеспечивающая реализацию продукции сельскохозяйственных товаропроизводителей и приобретение материально-технических ресурсов и услуг, отстаивающая их интересы в обеспечении ценового паритета и эквивалентности обмена между сельским хозяйством и другими отраслями народного хозяйства

Исследование данной проблемы показывает, что в специфических условиях Азербайджана насыщение рынка молоком вызывает немало трудностей. Это вытекает из экономического курса правительства с его однобоким акцентом на финансовую стабилизацию, пренебрежением сферы материального производства, крайне упрощенным и политизированным подходом к проблемам становления рынка и в целом довольно примитивным представлением о роли и функциях государства в рыночной экономике.

На рынок молочной продукции сильно воздействуют внешние факторы, которые присущи производственной обменной сфере рынка. К ним, на наш взгляд, относятся государственное регулирование социально-экономических процессов, эффективность производства, стабильность цен, устойчивая платежеспособность населения, государственные дотации, а также диспаритет цен.

Немаловажную роль играют внутренние факторы. Они связаны с производством и сбытовой политикой предприятий. При этом, между внутренними и внешними факторами существует связь, которая вытекает из политики государственного регулирования и развития рыночного механизма. От умения государства сбалансировать данные факты зависит обеспечение население продуктами питания.

Рынок молочной продукции является одной из важнейших частей интегрированного сельского хозяйства. От состояния и уровня развития отрасли зависит снабжение населения продуктами питания и экономическое положение граждан.

Экономический или потребительский аспект значения молочного скотоводства, как отрасли, является ведущим. С организационно-хозяйственной точки зрения экономическое значение молочного скотоводства заключается в том, что оно является одним из важнейших источников доходов сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. Эффективное функционирование и развитие молочного

комплекса оказывает непосредственное влияние на состояние земледелия, следовательно, всего сельскохозяйственного производства.

В этой связи, рынок молочной продукции-это часть производственного рынка, представляющая собой систему производства молока, переработки, хранения и потребления молочной продукции, посредством создания гармоничного взаимодействия спроса и предложения, ориентированного на конечного потребителя.

Рынок молочной продукции выступает как сфера обращения, обеспечивающая реализацию продукции сельскохозяйственных товаропроизводителей и приобретение материально-технических ресурсов и услуг, отстаивающая их интересы в обеспечении ценового паритета и эквивалентности обмена между сельским хозяйством и другими отраслями народного хозяйства (к сожалению, в последние годы, ценовой паритет и эквивалентность обмена существенным образом нарушены не в пользу сельскохозяйственных товаропроизводителей). Характеризуя инфраструктуру рынка, В.А. Ключац утверждает, что инфраструктура аграрного рынка есть совокупность потребительского рынка, рынка средств производства, рынка труда, финансово-кредитного рынка, а также инновационной и информационной структур [4]. Из этого также четко прослеживается сущность рынка молочной продукции. Можно предположить, что основные функции, которые должен выполнять данный рынок - это обеспечение воспроизводства в сельском хозяйстве; обеспечение населения страны продуктами питания и социальной защитой; обеспечение гармоничного взаимодействия между спросом и предложением при работе рынка молочной продукции на потребителя.

Рынок молочной продукции представляет собой систему, состоящую из следующих структурных элементов:
 субъектов (производителей молока, перерабатывающих предприятий, предприятий сбыта и торговли и т.д.);
 действующего законодательства по регулированию рынка;
 институциональных структур-государственных, муниципальных, общественных организаций, связанных с регулированием рынка.

Большая часть перечисленных элементов рыночной инфраструктуры была создана после 1993 года. Как правило, она не отвечает современным требованиям рыночной инфраструктуры, обеспечивающей эффективное продвижение молока и молочных продуктов от сельскохозяйственного производителя до конечного потребителя.

При этом основной задачей инфраструктуры рынка молочной продукции является содействие в достижении высоких результатов при выполнении основных технологических операций по эффективной и разумной реализации продукции, ее сохранности, транспортировке, хранению, осуществлению необходимых банковских, страховых и других операций при прохождении молока и продуктов его переработки до потребителя.

Исходя из вышеизложенного, современную инфраструктуру рынка молочной продукции сегодня можно рассматривать как определенную систему, состоящую из товарной и обслуживающей инфраструктуры. Причем, к первой, по нашему мнению, относятся биржи, аукционы, ярмарки, агрофирменные сбытовые структуры, а также оптово-продовольственные рынки. Ко второй структуре относятся коммерческие банки, страховые и транспортные компании, инвестиционные институты, финансовые корпорации, фонды, аудиторские фирмы, базы хранения, складские помещения, службы маркетинга, консультационные агентства и центры [6].

В Азербайджане инфраструктура рынка молочной продукции еще не развита полностью. Она не функционирует в том объеме, в котором планировалось.

Не создана система оптовых продовольственных рынков; не работают биржи и аукционы, которые прогрессировали в первые годы реформ, практически остановилась; нет требуемых условий для хранения и складирования продукции, неоправданны затраты на ее транспортировку; ярмарки и местные рынки контролируются в основном криминальными структурами; минимально информационное и правовое обеспечение субъектов рынка; основным каналом реализации остается продажа по ранее налаженным связям через заготовительные организации. Альтернативные рыночные каналы развиваются медленно.

В виду неэффективной инфраструктуры рынка, между закупочными и розничными ценами на молочные продукты существует большой разрыв. Такая разница между розничными и закупочными ценами оборачивается для сельских товаропроизводителей безденежем, нерентабельностью производства.

Таким образом, путь отечественных продуктов питания к потребителю затруднен. Прежде чем дойти до него, продукты проходят через многочисленные руки посредников, которые, как уже было сказано, взвинчивают цены. К тому же, в связи с катаклизмами в экономике, резко снизилась покупательская способность населения, что породило большое ограничение спроса на внутреннем рынке.

Размеры и структура затрат на реализацию продукции находятся в прямой зависимости от уровня организации торговли и механизма управления процессом реализации - другими словами от уровня инфраструктуры рынка. Сегодня завоевание рынка и удержание его служит одним из важнейших методов конкурентной борьбы. Время стихийных, неорганизованных рынков прошло. Сегодня главенствующую роль играют высокоорганизованные, обеспеченные высоким уровнем технологий и доступа информации, управляемые посредством маркетинга рынки [1].

При этом, маркетинг рассматривается как процесс, заключающийся в прогнозировании потребностей и в удовлетворении

этих потребностей путем предложения соответствующих товаров. Получается, что главной идеей является ориентация на потребителя. Вместе с тем задача агромаркетинга - не только увеличивать спрос, но и пытаться на него воздействовать так, чтобы он соответствовал предложению.

Рассматривая структуру рынка молочной продукции, мы выявили, что она имеет ряд особенностей, которые определяются особенностями сельского хозяйства: зависимостью результатов от природных условий, ролью и значением товара, разнообразием форм собственности, несовпадением рабочего периода и периода производства, сезонностью получения продуктов.

При слиянии природных и экономических процессов в агробизнесе образуются особые условия для производства и организации сбыта продукции:

1. товар первой жизненной необходимости, поэтому на рынок он должен поступать в необходимом количестве и ассортименте и в нужное время (при этом учитывается возраст, пол, национальные традиции) для удовлетворения нужды и потребности потребителей;

2. производство сельскохозяйственных продуктов определяется землей, которая является одновременно основным средством и предметом производства.

Самой главной особенностью рынка молочной продукции является непрерывность спроса на молоко и продуктов его переработки, а так же предельные границы потребления этих продуктов.

Анализируя ситуацию на рынке молочной продукции, мы пришли к выводу, что существует два пути ее поступления. Первый - производство и переработка молока на предприятиях. Второй путь - поступление импортного продовольствия.

Финансово-экономический кризис в Азербайджане после 1990 года сделал менее выгодным ввоз готовой молочной продукции, импортеры нашли еще один путь насыщения рынка своей продукцией. Он заключается в размещении на территории страны иностранных фирм («Эрман» (ФРГ), «Данон» Франция и т.д.). Данные компании на отечественном рынке молока имеют большие преимущества перед отечественными товаропроизводителями, из-за высокой конкурентоспособности производимой продукции, а значит, более выгодные каналы сбыта. Это, на наш взгляд, отодвигает производителей молока и перерабатывающие предприятия на второй план, что не позволяет им эффективно развиваться.

На рынке молочной продукции не происходит сбалансированности спроса и предложения, при этом, негативные тенденции усиливаются инфляционными процессами, происходящими в стране.

На современном этапе развития рыночных отношений возрастает конкурентная борьба между отечественными перерабатывающими

молоко предприятиями за обладание сырьевой базой. Данный факт обусловлен постоянным уменьшением поставок молока от сельскохозяйственных товаропроизводителей на рынок, высокими затратами а закупку и транспортировку сырьевых продуктов молока за пределами своих регионов.

В настоящее время обосновано использование маркетинговой политики в сельском хозяйстве вообще, и в частности на рынке молочной продукции. Актуальность использования маркетинга (как одной из систем функционирования и управления механизма рынка) рассматривают в своих работах многие русские ученые: Абрамова Г.П., Жигалин В.Г., Божук С.Г., Маслова Т.Д., Клюкач В.А. и др [2, 4, 5]. Основная идея данных работ заключается в том, что маркетинговая политика в сельском хозяйстве, должна помочь отечественным производителям сельскохозяйственной продукции занять прочные позиции на рынке и получать максимальные прибыли.

В результате маркетинговой деятельности должно быть найдено наилучшее сочетание элементов комплекса маркетинга, позволяющее производителю занять прочные рыночные позиции. При этом изучаются и рассматриваются: товар, цена, методы стимулирования, методы распределения. На рынке молочных продуктов данные элементы должны рассматриваться следующим образом.

Исследование данной проблемы показывает, что в специфических условиях Азербайджана насыщение рынка молоком вызывает немало трудностей. Это вытекает из экономического курса правительства с его односторонним акцентом на финансовую стабилизацию, пренебрежением сферы материального производства, крайне упрощенным и политизированным подходом к проблемам становления рынка и в целом довольно примитивным представлением о роли и функциях государства в рыночной экономике.

Цена - одна из главных величин предпринимательства, поскольку она служит количественным выражением тех затрат, которые несет потребитель ради того, чтобы получить то или иное благо в виде товара или услуги. «Цена с давних пор занимает ключевое место в теоретических построениях, в ценовой теории значение цен рассматривается с точки зрения спроса, при этом игнорируется роль стоимости, так как все строится на допущении, что все продукты имеют одинаковую стоимость».

В то же время существует положение, что цена, денежное выражение стоимости товара - экономическая категория, служащая для косвенного измерения величины затраченного на производство товаров общественно - необходимого рабочего времени. Цена устанавливается на товар определенных потребительских свойств, и модификация этих свойств вызывает ее изменения [3]. «Так как товар покупается покупателями... потому, что он есть «потребительная стоимость" и употребляется для определенных целей, то само собой разумеется :

-что потребительные стоимости «оцениваются», т.е. исследуется их качество (точно так же, как количество их измеряется, взвешивается и т.п.);

-что, когда различные сорта товаров могут заменять друг друга для тех же целей потребления, по тому или иному сорту отдается предпочтение и т.д. В основе уровней соотношений цен, их изменения во времени лежит закон стоимости, определяющий закономерность движения цены вокруг стоимости товара.

Но движение цен вокруг стоимости возможно лишь в условиях действительной конкуренции, предполагающей наличие свободных (резервных) производственных мощностей для увеличения выпуска товаров и услуг, на которые спрос в данный момент превышает предложение. При плановой системе цены устанавливались централизованно и далеко не всегда соответствовали закону стоимости, действие которого при социализме длительное время отрицалось в принципе.

Место - методы распределения (продвижение товара на рынок) - деятельность предприятия, позволяющая сделать товар доступным для потребителя. Предприятие должно решить, каким образом организовать сбыт продукции: вести продажу через посредников или продавать непосредственно покупателям, чтобы обеспечить эффективную реализацию товара. «Товары иногда проходят путь от рынка к потребителю по так называемым каналам, цепям распределения. И оно в бизнесе должно выступить в качестве переменной величины. Маркетологи должны выбирать, как поставить товары на рынок, а не просто использовать текущие методы». В молочном комплексе, в современных условиях, наиболее эффективными каналами являются либо сбыт молока перерабатывающим предприятиям, либо создание сбытовых кооперативов.

Методы стимулирования - деятельность предприятия, цель которой убедить потребителя приобретать производимый товар. Она осуществляется с помощью разнообразных инструментов и стимулирования сбыта. Метод стимулирования (или как иногда говорят маркетинговые коммуникации) включает следующие компоненты:

- рекламу;
- стимулирование сбыта;
- пропаганду;
- личную продажу.

Перечисленные методы стимулирования, на данный момент, способны применять только крупные перерабатывающие предприятия, сельскохозяйственные товаропроизводители не имеют для этого денежных средств.

На рынок молочной продукции сильно воздействуют внешние факторы, которые присущи производственной обменной сфере рынка. К ним, на наш взгляд, относятся государственное регулирование

социально-экономических процессов, эффективность производства, стабильность цен, устойчивая платежеспособность населения, государственные дотации, а также диспаритет цен.

Немаловажную роль играют внутренние факторы. Они связаны с производством и сбытовой политикой предприятий. При этом, между внутренними и внешними факторами существует связь, которая вытекает из политики государственного регулирования и развития рыночного механизма. От умения государства сбалансировать данные факты зависит обеспечение населения продуктами питания.

Список используемой литературы

1. Абрамова Г.П. Рынок, маркетинг и формирование рыночных отношений в АПК// Экономика сельскохозяйственных перерабатывающих предприятий. 1992, № 7, с.31-36
2. Божук С.Г., Маслова Т.Д. Маркетинговая деятельность. СПб: ГИЭА, 1997
3. Карлоф Бонг. Деловая стратегия. Уфа-Москва, 1993, 270 с
4. Клюкач В.А. Маркетинг сельскохозяйственной продукции сырья и продовольствия.-М.: 1998
5. Маркетинг в АПК /Под ред. Г.П.Абрамовой, М.: Колос, 1997
6. Самородский В.А. Организационно-экономические проблемы: скотоводства (теория, методология и практика). Смоленск, «Смядынь». 2000

Theoretical Base for Dairy Products Market and its Regulation System

Mamedov Sh.I.

Postgraduate Student of Azerbaijan
Scientific Research
Institute of Economy and
Organization of Agriculture

Abstract (Internet Version)

Dairy products market is considered as a sphere for realization of agricultural products and for gaining material-technical resources and service based on interests of price parity and equivalency of exchanges between agricultural and other specific conditions in Azerbaijan.

Research of this problem shows that in specific conditions of Azerbaijan Republic excess of dairy products in the market causes a lot of troubles. It comes out from economic direction of Azerbaijan government, which makes the accent only on financial stability, neglects fields of material production and underestimates state's importance in market economy.

A number of external factors strongly influence on dairy product market, such as state regulation of social economic processes, effectiveness of

production, price stability, stable ability of population to pay, state subsidy and also price disparity.

Internal factors also strongly influence on market. They are connected with production and business policy of enterprise. It should be mentioned that there are strong links between internal and external factors, which themselves are the results of state regulation policy and development of market system. Providing population with food products depends on the knowledge of the state to balance all the facts.

Особенности развития предпринимательской деятельности в аграрном секторе

Рустамов Рузбек Надир оглы
диссертант университета Тафаккур
Азербайджанской республики

Реферат (интернетная версия)

Опыт развитых стран показывает, что формирование и развитие рациональной экономики может дать ожидаемый результат только в среде свободного предпринимательства. Предпринимательская деятельность являлась формой проявления предприимчивой способности людей и считается самым выгодным методом предприимчивости в условиях рыночных отношений.

Анализируя научно-теоретические основы предпринимательской деятельности с практической точки зрения, возможно, определить четыре направления. Первая из них – это период первоначального капитального накопления, который составляет преимущество предпринимательских рисков в сфере деятельности.

Второе направление характеризуется выдвиганием инновационного фактора предпринимательской деятельности на передний план.

Третье важное направление – это активация его регулирующих функций в экономической системе.

Четвертое направление, основами которого являются аспекты управления, его экономические, социологические, психологические и юридические методы, начало свое формирование в современных условиях.

Предпринимательская среда выражает не только деятельность его взаимно зависимых сторон, но и определенные условия, разрешающие реализовать показатели функциональных связей, свойственных предпринимательству в хозяйстве.

Предпринимательская деятельность в сельском хозяйстве классифицируется по разным признакам, а это в свою очередь определяет форму собственности, число собственников, а также вид их деятельности и организационно-экономические формы. Осуществление предпринимательской деятельности в сельском хозяйстве в первую очередь была начата с приватизации имущества и подтверждении специального имущества в порядке законодательства.

Опыт развитых стран показывает, что формирование и развитие рациональной экономики может дать ожидаемый результат только в среде свободного предпринимательства. Предпринимательская деятельность являлась формой проявления предприимчивой способности людей и считается самым выгодным методом предприимчивости в условиях рыночных отношений. В отличие от других хозяйственных форм в предпринимательских учреждениях больше всего используются все элементы производственного потенциала, трудовые ресурсы, земля, средства производства и материальные ресурсы, и в следствии этого повышаются возможности получения прибыли сельскохозяйственных субъектов.

Предпринимательская деятельность определяет принципы предпринимательства, права и обязанности субъектов предпринимательской деятельности, методы обороны с государственной стороны и взаимоотношения предпринимателя с государственными органами.

Создание условий для экономической предприимчивости и широкого проявления деятельности на основе осуществления принципов равенства всех форм собственности, самостоятельного выбора поля деятельности и принятия экономических постановлений является одним из основных сторон, характеризующих предпринимательскую деятельность.

Предпринимательская деятельность является деятельностью независимой предприимчивости, осуществленной в форме производства продукции, услуг и продаж во всех областях, не запрещенных законодательством относительно ответственности за недвижимость и личной ответственности, с целью приобретения собственного дохода и прибыли физических и юридических лиц, а также их объединений.

Согласно мнению профессора В.М.Нифтуллаева, права предпринимателей защищаются государством, независимо от имущественных и организационно-юридических форм. Ущерб, нанесенный предпринимателю, вследствие неудовлетворительного выполнения обязанностей должностных лиц государственных органов, возмещают эти же должностные лица или органы, которым они служат, в порядке, указанному в законодательстве об имуществе. Если, согласно законодательству, имущество предпринимателя заимствуется для государственных потребностей, то ему выдается определенная компенсация. (В.М.Нифтуллаев «Основы предпринимательства», Баку 2002, с.618)

Исследования показывают, что подготовка экономической теории предпринимательской деятельности отражает в себе долгосрочный исторический процесс. Понятие предпринимательство впервые было введено в начале XVIII века французским экономистом шотландского происхождения Ричардом Катиленом.

Затем, Дж.Кейнс, И.Кипенер, Ф.Найт, Дж.Сей, И.Тюнен, И.Шумпетер, сыграли важнейшую роль в формировании и развитии научной теории предпринимательской деятельности.

Анализируя научно-теоретические основы предпринимательской деятельности с практической точки зрения, возможно, определить четыре направления. Первая из них – это период первоначального капитального накопления, который составляет преимущество предпринимательских рисков в сфере деятельности. Фундаменты этого направления создал Р.Континен, а последователями были Ф.Найт и И.Тюнен.

Второе направление характеризуется выдвиганием инновационного фактора предпринимательской деятельности на передний план. Основа этого направления в научной теории была поставлена И.Шумпетером. По его мнению инновационный фактор предпринимательской деятельности отражает в себе применение научно-технических достижений в сфере производства, что отражает в себе отдаление предпринимательской деятельности от своей классической стороны, и носит наиболее современный и интенсивный характер производственного процесса. (И.Шумпетер «Теория экономического развития», Москва 1982, 322 с., с.25.)

Третье важное направление в развитии предпринимательской деятельности – это активация его регулирующих функций в экономической системе. Основоположниками этого направления являются представители школы экономического анализа Новой Австрии.

Анализ показывает, что выше упомянутые два направления предпринимательской деятельности характеризуют его как систему с одной функцией. А третье направление опирается на многофункциональную модель предпринимательской деятельности.

Четвертое направление предпринимательской деятельности, основами которого являются аспекты управления, его экономические, социологические, психологические и юридические методы, начало свое формирование в современных условиях.

По мнению Шлехт Оттона, аспекты управления отражают в себе не только механизмы, связанные с формированием управления и производственного процесса, но и улучшение социального благосостояния общественных лиц. Урегулирование социальных отношений в современном мире тесно связано с осуществлением выгодной деятельности управления предпринимательских субъектов. (Шлехт Отто «Благосостояние для всей Европы», Москва 1996, 298 с., с.38).

В общем, основной двигательной силой рыночной экономики являются предприниматели и деловые люди. Другими словами, предпринимательство есть локомотив рыночной экономики, а предприниматели – управляющие этим локомотивом. В 59-ой

статье Конституции Азербайджанской республики говорится: «Каждый, согласно правилам закона, используя без ограничений свои возможности, может самостоятельно или совместно с другими свободно заниматься предпринимательской деятельностью или же другим видом экономической деятельности». (Конституция Азербайджанской Республики. Баку, 1995)

Предпринимательская деятельность является исторической категорией, порожденной от частной собственности. И именно поэтому, специальная собственность выступает как экономическая основа свободной предпринимательской деятельности, а предпринимательская деятельность, в определенном смысле, как форма реализации частной собственности. Естественно, что такая взаимосвязь и свойство взаимного дополнения не теряет свою важность и в нынешнее время.

Предпринимательская среда выражает не только деятельность его взаимно зависимых сторон, но и определенные условия, разрешающие реализовать показатели функциональных связей, свойственных предпринимательству в хозяйстве. Совокупность факторов, воздействующая на формирование, развитие и возможности, предпринимательских функций, составляет предпринимательскую среду.

В конце XVIII в начале XIX веков известный французский экономист Дж.Сей в своем произведении «Трактаты политической экономии» охарактеризовал предпринимательскую деятельность объединением трех факторов производства – земли, капитала и труда. В сущности, была выявлена активная роль предпринимательства, как основной тезис, в производстве продукции. Согласно заключениям Дж.Сея, доходом предпринимателя является заработок, полученный вследствие его труда и организационной способности. По его мнению, предприниматель является той личностью, который рискует своим капиталом и организационной способностью для производства продукции.

С сожалением надо отметить, что глубь этой проблемы далеко не интересовала классиков экономической науки. И поэтому, предпринимательская деятельность, можно сказать, что превратилась предмет научного анализа. Английские ученые-экономисты А.Смит и Д.Риккардо рассматривали экономику как саморегулирующий механизм. Но в этом механизме не выделялось значительное место для созидательного предпринимателя. Согласно заключениям А.Смита, предприниматель как собственник нового капитала идет на риск для реализации коммерческих идей и приобретения прибыли. И в это время прибыль, приобретенная от предпринимательства, является компенсацией за риск собственника. Предприниматель сам планирует и организует производство, а так же

реализует производственную деятельность и распоряжается результатами. (А.Смит. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва 1985)

А Д.Рикардо принимает капитализм как самый естественный и обязательный метод производства, а деятельность предпринимательства считает принудительным элементом хозяйствования.

С экономической точки зрения независимость является важным и определяющим показателем предпринимательской среды. Для предпринимателя экономическая независимость является не только занятием тем или иным видом деятельности, но и возможностью приобретения равномерного выхода на рынок. Предпринимательская среда является однородной. Некоторые из его мер зарождаются совершенно независимо от предпринимательской деятельности. Одновременно, ряд параметров достаточно чувствителен влияниям предпринимательской деятельности. Таким образом, предпринимательская среда в основном состоит из двух больших отраслей. Параметры одного из них не подвергаются влияниям предпринимателей, и здесь он может приспособиться только к создавшимся условиям.

В системе факторов развития и формирования предпринимательской деятельности входят природно-демографические факторы (климат, разновидность земель, состояние базы сырья, число населения), социально-культурные факторы (уровень образования, религиозные взгляды, морально-нравственные нормы), экономические факторы (уровень развития рыночных отношений, уровень конкуренции и т.д.), технологические факторы (уровень развития науки и техники, уровень индустриального развития страны и т.д.), институциональные факторы (формирование правовой базы предпринимательства) и политические факторы (существование политических институтов и т.д.).

В республиках, переживающих процесс трансформации, преобразования, осуществленные в связи с переходом на рыночную экономику, во всех отраслях экономики были начаты с формирования и развития предпринимательской деятельности. С этой точки зрения, развитие предпринимательства в сельском хозяйстве, в одном из очень важных и стратегически значительных отраслей экономики, играет существенную роль в удовлетворении потребности населения на продукты питания.

Предпринимательская деятельность в сельском хозяйстве классифицируется по разным признакам, а это в свою очередь определяет форму собственности, число собственников, а также вид их деятельности и организационно-экономические формы. Осуществление предпринимательской деятельности в сельском

хозяйстве в первую очередь была начата с приватизации имущества и подтверждении специального имущества в порядке законодательства.

В данный момент, среди сельскохозяйственных субъектов различной организационно-юридической формы существует 40 государственных сельскохозяйственных предприятий. А остальные охватывают частные учреждения. Государственные предприятия, действующие в сельском хозяйстве, в основном осуществляют деятельность семеноводства и животноводства. А другие сельскохозяйственные предприятия служат увеличению местного производства в продовольственном рынке, посредством осуществления производства и продажи продукции. Государственные предприятия, действующие в сельском хозяйстве, можно охарактеризовать как и государственное предпринимательство в аграрном секторе. В практике развитых стран государственное предпринимательство отражает в себе деятельность муниципальных предприятий, присущих сельскохозяйственным и местным управляющим органам. Обычно в западных странах имущество государственных предпринимательских субъектов, составляя государственную и муниципальную недвижимость, носят унитарный характер. В общем, предприятия такого типа действуют для обеспечения необходимых, государственно стратегически важных нужд. Их число, как правило, носит ограниченный характер.

Частное предпринимательство в сельском хозяйстве было существенной формой проявления экономической активности в условиях рыночных отношений и связана с производством и продажей продукции, широким перепроизводством и реализацией предпринимательства в той или иной сфере.

Частное предпринимательство, основываясь на частную собственность, отражает в себе право свободно давать указания за результаты производства, более рационально пользуясь всеми элементами производственного процесса. Частное предпринимательство в сельском хозяйстве отражает в себе сельскохозяйственную деятельность, осуществленную собственниками, которые имеют специальный земельный паек, финансовые ресурсы и средства производства.

В практике развитых стран в зависимости от сферы участия, производственные, коммерческие, финансовые и консалтинговые направления предпринимательской деятельности отличаются друг от друга. По нашему мнению, это отличие в основном связано с разновидностью широкого процесса перепроизводства. По мнению Ф.Шамхалова, в практике промышленных стран с точки зрения деятельного масштаба, существуют малые, средние и крупные

типы предпринимательской деятельности. Их деятельность регулируются положением законодательства об имуществе.

Исследования показывают, что в следствии проведенных в последние годы аграрных преобразований у сельского населения повысилось чувство собственности на землю и имущество, а также было восстановлено возвращение людей к земле. Одновременно началось формирование психологии нового предпринимательства, был усилен интерес людей к предприимчивости и независимой деятельности. Таким образом, началось развитие предпринимательской деятельности соответственно специфическим особенностям аграрного сектора и природно-экономическим условиям регионов страны. Особенно, в момент учтения специфических сторон на основе новых принципов соответственно требованиям рынка была создана более доступная обстановка. Наравне с этим, уклоны индивидуального предпринимательства у сельского населения все еще сильны.

Литература

1. Крылатых Э.Н., Строкова О.Г. Аграрные аспекты в уступления стран СНГ в ВТО.М: Энциклопедия Российских деревень, 2002, 165 с.
2. Крылатых Э.Н. социально-экономические секторы и риски развития сельской месности. (Методологические аспекты) Никиновские чтение. М.: 2001
3. Петриков А.В. Ситуация в аграрном секторе и проблемы продовольственной политики. //Экономист, 2001 №7

Specification of Entrepreneurship development in Agrarian Sector

Rustamov.R.N.

Candidate for a degree of Taphakkur
University of Azerbaijan Republic

Absrtact (Internet Version)

Experience of leading countries shows that formation and development of rational economy can give expectable results only in the case of free enterprise. Entrepreneur activity revealed business talented persons and it is the most advantageous way in market relations.

Analyzing scientific-theoretical base of entrepreneurship we can definite four directions.

The first is the early period of capital accumulation, which contains business risks in the field of activity.

The second direction moves toward innovative factors of undertaking.

The third important direction is activation of its regulation function.

The forth direction's basic factors are aspects of management, its economic, social, psychologic and legal methods. And it began to form in modern conditions.

Entrepreneurship in agriculture is classified, which, in its turn, determines forms of property, number of owners and also field of activity. Realization of economic activity in agriculture has been started from privatization of property and its legal confirmation.

Современное состояние аудита в Азербайджанской республике

Магсудова Гульдаста Билал гызы
диссертант Азербайджанского Государственного
экономического Университета

Реферат (интернетная версия)

В статье рассматриваются вопросы формирования и развития аудиторской службы в Азербайджанской республике.

К настоящему времени аудиторской палатой было регламентировано 28 национальных аудиторских стандартов, подготовлено и выполнено свыше 30 нормативно-юридических документаций.

Для занятия аудиторской деятельностью за 1996-2008 гг. аудиторской палатой выдана лицензия 169-ти физическим лицам, на 29 мест и 6-ти зарубежным аудиторским организациям.

В настоящее время «Аудит - Азербайджанское общественное объединение» состоит из 146 членов-аудиторов. «Аудит- Азербайджанское общественное объединение» с 2004 года является членом Европейского внутреннего аудиторского института. С 2007 года он поступил в ассоциацию и конфедерацию Азиатского объединения внутренних аудиторских институтов.

Надо отметить, что в 2007 году, по сравнению с 2006 годом, заключенные договора, увеличились на 26,4%, средняя сумма же увеличена от 3063,8 до 3767,9 манат, или же на 23,0 %.

После завоевания независимости, в Азербайджанской республике началось развитие аудиторской службы. В этой связи, с 1994 года формируются разнообразные нормативно-юридической структуры.

С 1996 года, началось развитие и регулирование аудиторских услуг. К настоящему времени аудиторской палатой было регламентировано 28 национальных аудиторских стандартов, подготовлено и выполнено свыше 30 нормативно-юридических документаций.

Для занятия аудиторской деятельностью за 1996-2008 гг. аудиторской палатой выдана лицензия 169-ти физическим лицам, на 29 мест и 6-ти зарубежным аудиторским организациям.

Таким образом, к началу 2000 года, в стране была создана юридическая обстановка для высшего государственного финансового контроля.

Подготовка аудиторских стандартов и норм, его усовершенствование и обеспечение независимости аудиторской

должности, а также защита его прав, создала необходимость повышения квалификации вышеназванной должности. С этой целью, Указом от 26 июня 1999 года, Аудиторская Палата обратилась к Совету Управления в Международном Внутреннем Аудиторском Институте США. После полученного от них положительного ответа в республике, на пространстве СНГ, впервые был создан отдел «Аудит- Азербайджан».

Особую роль в Азербайджане играет развитие внутреннего аудита «Аудит- Азербайджан» общественное объединение.

В настоящее время «Аудит - Азербайджанское общественное объединение» состоит из 146 членов-аудиторов. «Аудит-Азербайджанское общественное объединение» с 2004 года является членом Европейского внутреннего аудиторского института. С 2007 года он поступил в ассоциацию и конфедерацию Азиатского объединения внутренних аудиторских институтов.

Все вышесказанное, показывает, что в течение 12 лет деятельность аудиторской палаты достигла высоких результатов

Надо отметить, что в 2007 году, по сравнению с 2006 годом, заключенные договора, увеличились на 26,4%, средняя сумма же увеличена от 3063,8 до 3767,9 манат, или же на 23,0 %.

Основываясь на данных отчета зарубежных филиалов аудиторских организаций сумма заключенных договоров была увеличена с 201 до 216, что больше на 7,6 %.

Заключенные договора между зарубежными инвестиционными организациями были снижены с 279 до 240, или же на 13,8%, но снижение численности договоров не мешало работать аудитором доходно. В денежном выражении стоимость услуг была увеличена с 2972601,9 до 3367140,3 маната, или же 13,3.

Основываясь на данных аудиторской палаты Азербайджанской Республики, показатели местных аудиторских организаций приводятся ниже: численность договоров была увеличена с 1971 до 2161, т.е. на 9,6%, сумма была увеличена с 2275617,8 до 3577089,9 манат, т.е. на 57,2%.

Договора, заключенные между свободными аудиторами, снижены с 1625 до 1565, или же на 3,8%. меньше, сумма была увеличена с 1225681,0 до 1319515,3 манат, или же на 7,7 %.

Таким образом, наблюдается повышение удельного веса оказываемой аудиторской услуги филиалами зарубежных аудиторских организаций с 4,9% до 5,2%, а по зарубежным инвестиционным аудиторским организациям наблюдалось снижение с 6,7% до 5,7%. Этот же показатель местными аудиторскими организациями был повышен с 48,4% до 51,7%. Независимые аудиторы не могут быть удовлетворены этим показателем, т.к. в их работе было наблюденно снижение с 39,9% до 37,4%. С точки зрения филиалов зарубежных аудиторских организаций объем был снижен 48,1% до 47,6%, зарубежных инвестиционных аудиторских организаций с 23,8% до 21,4%, а по местным аудиторским

организациям наблюдалось повышение с 18,2% до 22,6%, по независимым аудиторам наблюдалось уменьшение с 9,8% до 8,4%

По собственному желанию, использующие аудиторскую услугу, составляет 925 договора или 21,1%, а по принуждению было использовано на местах 3257 договора или же 77,9%. Таким образом, в 2007 году, по принуждению использования аудита 13257 объектов прошло 26098 объекта, а по договору 2990 объекта (таблица 1).

Таблица 1

Объекты, прошедшие аудит по принуждению
(количество)

№	Юридическая форма объединения	Численность объектов	Численность хозяйственных субъектов, прошедших аудит по принуждению	Прошедшие аудит, %	Удельный вес в республике, %	Численность договоров по принуждению аудита
1	Акционерные общества	1398	334	23,89	11,17	331
2	Филиалы и представители	803	223	27,77	7,46	240
3	Зарубежные инвестиционные предприятия	680	92	13,53	3,08	92
4	Другие предприятия и учреждения	6612	198	2,99	6,62	201
5	Застрахованные объединения	46	35	76,09	1,17	37
6	Совместные предприятия	232	61	26,29	2,04	65
7	Муниципалитеты	2701	1415	52,39	47,32	1606
8	Банк и кредитные организации	155	120	77,42	4,01	142
9	Итого	26098	2998	1146	100,0	3257

Исходя из 929 заключенных договоров, по желанию использования аудиторской услуги можно сгруппировать следующим образом:

- оценка недвижимости аудитом;
- аудит Уставного Фонда;
- услуга бухгалтерского и налогового учета;
- консультационная услуга по бухгалтерскому учету и налогообложению;
- аудит финансово-налогового отчета.

Основываясь на отчете аудиторской палаты в Азербайджанской республике, на основе 591 договора, было выполнено на сумму

12110280,1 манат, в том числе по зарубежным филиалам аудиторских организаций на сумму 10699030,0 манат, зарубежными инвестиционными аудиторскими организациями на сумму 27730,0 манат, местными аудиторскими организациями на сумму 1088349,2 манат, а по независимым аудиторам на сумму 295171,0 манат.

На конец отчетного периода общий дебиторский долг составил 6203375,7 манат, кредиторский долг 5317444,2 маната. Зарубежным филиалам аудиторских организаций и зарубежным инвестиционным организациям было заплачено дебиторского долга на сумму 5348235,5 манат, а кредиторского долга на 4970297,1 манат. Остальная часть падает на местные аудиторские организации и на независимых аудиторов (855140,2 манат дебиторского долга и 347147,2 манат кредиторского долга).

В 2007 году, в республике, в связи с аудиторской услугой доходы составили 17100452,8 манат, чистая прибыль 3247291,8 манат. По сравнению с 2006 годом, в 2007 году доход составил 5000517,0 манат (41,3 %), прибыль увеличена на сумму 1397514,0 манат, или же на 75,0%, а это в свою очередь, говорит об увеличении прибыли зарубежных филиалов аудиторской организации от 6016448,2 до 9025533,8 манат. По зарубежным инвестиционным аудиторским организациям наблюдается увеличение дохода от 2950598,6 до 33844240,2 маната, т.е. на 14,7%, а прибыль снижена от 716106,9 до 620263,3 маната, или же на 15,5%. По местным аудиторским организациям этот показатель можно рассмотреть по ниже следующим данным: доход увеличен от 1997473,8 до 3433385,5 манат, т.е. на 71,9%, прибыль увеличена от 266214,5 до 624233,5 манат т.е. на 74,4%. Этот показатель для независимых аудиторов был показан снижением доходов- доход снижен от 1135415,1 до 1257293,3 маната, т.е. на 10,7% , а прибыль снижена от 230838,6 до 180056,6 маната, т.е. на 28,2%.

Исходя из данных аудиторской палаты в Азербайджанской республике видно, что за последние годы быстрыми темпами развивались национальные и зарубежные аудиторские организации (объединения).

С уверенностью можно сказать, что аудиторская палата в Азербайджанской республике со дня ее основания до сегодняшнего времени свою работу построила на высшем уровне, к стати, качество аудиторской услуги и аудиторская квалификация достигла также высоких результатов.

Список используемой литературы

1. Адамс Р. Основы аудита М. «ЮНИТИ» 1995г.
2. Андреев В.Д. Практический аудит. Справочное пособие, М. Экономика, 1994г.
3. Аудит под редакцией Новрузова В., Баку, 2001 г.
4. Гаджиев Р.Ш, Сабзалиев С.М. «Основы Аудита», Баку 2003

5. Глушков И.Е. «Практический Аудит на современном предприятии» 1997;
6. Закон Азербайджанской Республики «О Аудиторской Услуге», Баку, 1994
7. Конституция Азербайджанской Республики, Баку, 1995.
8. Положение «Об Аудиторской Палате, 19 сентября 1995 г.
9. www.audit.gov.az материалы сайта Аудиторской Палаты

State of Audit in Azerbaijan Republic

Magsudova G.B.

Candidate for a degree of Azerbaijan State
Economic University

Abstract (Internet Version)

The article highlights questions of formation and development of Audit service in Azerbaijan Republic.

Nowadays, 28 national audit standards are regulated by the Chamber of Audit. Up to 30 normative legal documents are prepared and implemented.

In 1996-2008 for audit activities the Chamber of Audit issued 169 personal silences for 29 posts and 6 foreign audit organizations.

At the moment "Audit – Azerbaijan Public Union" unites 146 member-auditors. From 2004 the organization is a member of European Internal Audit Institute. From 2007 it is a member of Association and Confederation of Asian United Internal Audit Institutes.

It should be mentioned that in 2007 comparing with 2006 agreements increased by 26.4%

And the medium sum increased from 3063,8 to 3767,9 Manat, what is equal to 23.0%

РОЛЬ ТАМОЖЕННОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ НА АГРАРНОМ РЫНКЕ

Агаев Этибар Керим оглы

диссертат Азербайджанского научно исследовательского
институт экономики и организации сельского хозяйства

Реферат (интернетная версия)

В статье коротко рассматриваются вопросы таможенного урегулирования на аграрном рынке Азербайджанской республики.

Тарифное урегулирование осуществляется с помощью экспорта и импорта сельскохозяйственных и продовольственных продуктов, кроме того, само государство урегулирует экономические процессы, с учётом международных отношений. Тарифное урегулирование на аграрном рынке обеспечивает повышение государственного бюджета.

Основными условиями тарифного урегулирования зарубежного торгового действия, на аграрном рынке, являются:

- Повышение результативности импорта пищевых продуктов;
- Обеспечение прибыли при ввозе и вывозе продуктов питания и сельскохозяйственных продуктов;
- Контролирование ввоза и вывоза валюты через таможню;
- Создание условий для производства и потребления сельскохозяйственных и пищевых продуктов;
- Предохранение от отрицательного воздействия зарубежной конкуренции на аграрном рынке;
- Создание условий для интеграции аграрного рынка.

Таможенный тариф аграрного рынка выполняет следующие функции:

- Формирование оптимальной товарной структуры;
 - Оказание действия на хозяйственные результаты сельскохозяйственного производства;
 - Обеспечение безопасности внешне-экономических связей;
- Создание благоприятных условий по проведению торговой политики.

На аграрном рынке пошлины выполняют три основные функции:

- фискальной (определение государственных расходов для различных физических и юридических лиц);

- протекционистической (обеспечение государственного опекунства);

- балансирования (по мере необходимости приостанавливается экспорт товаров).

Таможенная оценка товаров используется в следующих условиях:

- При пошлинообложении на товар;
- При внешне-экономических отношениях;

При использовании договорных цен на одинаковые товары, они выбираются:

- По физическим характеристикам;
- По качеству и продаваемости на рынке;
- По производителю товара;

Договорная цена одинаковых товаров берется за основу таможенной цены.

Под однородными товарами понимаются не одинаковые по характеру, но выполняемые одинаковые функции и заменяющие друг друга товары. Однородность товаров определяется по их качеству, товарному знаку, рыночному значению и по государству-производителю.

Литература:

1. А.А.Алиев «Таможенное дело и развитие мировой экономики», Баку-2003.
2. Основы внешнеэкономических знаний. Под ред. И.П.Фоминского, Москва, 1994.

Importance of Customs Regulation in Agrarian Market

Agaev E.K.

Candidate for a degree of Azerbaijan Scientific Research Institute of Economy and Organization of Agriculture

Abstract (Internet Version)

The problems of customs regulation in agrarian market of Azerbaijan are reviewed in the Article.

5. ზარიონები

მიწასთან დაკავშირებული სპეციფიკური ტიპოლოგიის განსაზღვრება-განმარტებები

ომარ ქეშელაშვილი
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსი,
დავით ეგიაშვილი
სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

რეფერატი

(ინტერნეტული ვერსია)

წარმოდგენილია მიწასთან და მიწის რესურსებთან დაკავშირებული სპეციფიკური ტერმინების განსაზღვრება-განმარტებები, ალფაბეტის მიხედვით.

აბსოლუტური ტიტული: Absolute title	upirobo tituli, romlis mixedviTac mflobelis mets am miwaze ufleba aravis gaaCnia.
აეროტრიანგულაცია: Aerotiangulation	ურთიერთგადაფარულ სტერეოფოტოებზე მიწის ჰორიზონტალური და ვერტიკალური საკონტროლო წერტილების გაზომვის პროცესი.
ატრიბუტი: Attribute	ობიექტის მახასიათებელი, რომელიც კლასიფიკაციისას შეიძლება იქნეს გამოყენებული.
აქტების რეგისტრაცია: Registration of deeds	სისტემა, სადაც მიწაზე უფლების გადაცემის დოკუმენტების რეესტრი იწარმოება.
აქტი: Deed	სამართლებრივი დოკუმენტი, სადაც წარმოდგენილია მიწის გადაცემის პირობები.
სარეგისტრაციო მოსაკრებელი: Stamp duty	საკუთრების გადაცემაზე დადგენილი გადასახადი.
გადაცემა: Assign	საკუთრებაზე უფლების გადაცემა ერთი პირიდან მეორეზე, მაგალითად: იჯარის ან გირავნობის საბუთები.

დემარკაცია/გამიჯვნა: Demarcation	მიწაზე არსებული თითოეული ნაკვეთის საზღვრების დადგენა.
სადემარკაციო/გამიჯვნის რუკა: Demarcation map	რუკა, რომელიც მომზადებულია იმ მიზნით, რომ აჩვენოს მიწის ნაკვეთები, ისე, როგორც ეს განსაზღვრული იქნა სასამართლო განჩინებით.
გასხვისება: Alienation	მესაკუთრის უფლება განკარგოს მიწა, ან საკუთრება. კერძოდ, მიწა შეიძლება გასხვისდეს სახელმწიფოს მიერ და გადაეცეს კერძო ინდივიდებს.
განშირება: Densification	ტერიტორიაზე აგეგმვის საკონტროლო წერტილების რაოდენობის გაზრდა.
გეო/სივრცითი რეფერენსირება: Spatial referencing	ერთეულის ასოცირება მის აბსოლუტურ, ან მიახლოებით მდებარეობასთან;
გირაო: Collateral	საკუთრების გამოყენება სესხის გარანტირების მიზნით.
გირავნობა: Mortgage	ფინანსური სესხის უსაფრთხოების მიზნით მოვალის მიერ კრედიტორისათვის საკუთრების გადაცემასთან დაკავშირებული ნოტარიული აქტების შედგენა, სადაც გათვალისწინებული იქნება დებულებები იმის თაობაზე, რომ საკუთრება დაუბრუნდება მის მფლობელს სესხის გარკვეულ ვადაში გადახდის შემთხვევაში. ზოგიერთ სამართლებრივ სისტემებში არსებობს დებულებები, რომ კრედიტორს უფლება აქვს გაყიდოს შესაბამისი ქონება პროცენტის დროულად გადაუხდელობის და სესხის შესაბამის დროში გადაუხდელობის შემთხვევაში შეთანხმებული პირობების მიხედვით.
გეოგრაფიული საინფორმაციო სისტემა (GIS): Geographic information system	დედამიწის გეორეფერენსირებულ მონაცემთა მოპოვების, შენახვის, შემოწმების, ინტეგრირების, ანალიზისა და წარმოდგენის სისტემა. ეს ჩვეულებრივ გამოყენებულია, რათა მოცული იქნეს გეორეფერენსირებული მონაცემთა ბაზა და პროგრამული უზრუნველყოფის შესაბამისი გამოყენება.

გეოდეზია Geodezy	დედამიწის ზომისა და მოხაზულობის/ფორმის მუდმივად შენარჩუნებული შესწავლა და მასზე ადგილმდებარეობათა განსაზღვრა.
გეოდეზიური სტრუქტურა ან ქსელი: Geodetic framework or network	ისეთი წერტილების სივრცითი სტრუქტურა, რომლის მდებარეობა ზუსტად იქნა განსაზღვრული დედამიწის ზედაპირზე.
გეოდეზიური აგეგვმა: Geodetic survey	დედამიწის ზედაპირზე წერტილების ზუსტი სივრცითი მდებარეობის განსაზღვრის პროცესი. გეოდეზიური ქსელი წარმოადგენს ბაზას ტოპოგრაფიის, გარემოს დაცვითი და საკადასტრო აგეგმვისა და რუკების შედგენისათვის.
გრანტი: Grant	ზოგადი სიტყვა, რომელიც აღწერს საკუთრების გადაცემას, სადაც უფლება გადადის „ძრუებელიდან“ „დასაჩუქრებულზე“.
გრაფიკული სადგური: Graphics terminal	კათოდური სხივური მილის მოწყობილობა, დიგიტალური გეომონაცემების წარმოდგენისათვის.
საერთო/ჩვეულებითი სამართალი: Common law	დაუწერელი კანონი, რომელიც ეფუძნება საყოველთაო ჩვეულებებს, წესებსა და პრეცედენტებს, მაგრამ ამჟამად იმართება სასამართლოს მიერ.
დიგიტალიზაცია: Digitizing	გრაფიკული რუკების ციფრულ ფორმაში გადაყვანის პროცესი.
სიმაღლეთა დიგიტალური მოდელი (DEM): Digital elevation model	დედამიწის ზედაპირზე არსებული წერტილების სიმაღლის ციფრული მოდელი.
დიგიტალური რუკების შედგენა: Digital mapping	(ასევე ცნობილი, როგორც ავტომატური კარტოგრაფია, ან კომპიუტერის დახმარებით შესრულებული კარტოგრაფია): დიგიტალურ ფორმაში არსებული გეომონაცემთა მოპოვების, ტრასფორმირებისა და წარმოდგენის პროცესები.
დისტანციური ზონდირება: Remote sensing	გარემოს შესახებ მონაცემთა მოპოვების ტექნიკა სპექტრული იმიჯის საფუძველზე, ისე, როგორც ეს შორი მანძილიდან ჩანს.

დისტანციური ელექტრონული გაზომვები: Electronic distance measurement (EDM)	ორ წერტილს შორის გამავალი ელექტრომაგნიტური ტალღებით დისტანციის პერიოდული განსაზღვრა ზუსტი ზომების დადგენით.
ხანდაზმულობით მინიჭებული უფლება: Rescription	უფლების მოპოვება დროის გასვლის მიზეზით.
ერთეული: Entity	ობიექტი, რომელზედაც ინფორმაცია ინახება მონაცემთა ბაზაში.
ვიზუალური განლაგების ერთეული: Visual display unit (VDU)	მონაცემთა წარმოდგენისათვის კომპიუტერული სადგური კათოდური სხივის მილით;
ვექტორი: Vector	ერთეული, რომელსაც გააჩნია როგორც ოდენობა, ისე მიმართულება, რომელიც გეომონაცემთა ბაზაში ჩვეულებრივ ინახება, როგორც კოორდინატთა წყვილი;
ზოგადი საზღვარი: General boundary\	საზღვარი რომლისთვისაც მიწაზე ზუსტი ხაზი არ არის განსაზღვრული.
ზოგადი კადასტრი: General cadastre	ოფიციალური საჯარო ნუსხა, რომელიც ჩვეულებრივ აღრიცხავს მესაკუთრეობის უფლებებს, ფასს, მიწის ფართობს იურისდიქციაში, რეგიონში ან ქვეყანაში. მიწის ნაკვეთებზე სამართლებრივი ჩანაწერები კეთდება რეესტრში და საკადასტრო რუკებზე.
თანამფლობელობა: Condominium	საკუთრების ერთობლივი მფლობელობა, განსაკუთრებით ეხება საცხოვრებელ კორპუსებს.
ინფორმაცია: Information	მონაცემები ტრანსფორმირებული მომხმარებლისათვის შესაფერის ფორმაში.
ინტერფეისი: Interface	კავშირი ორ მოწყობილობას შორის, რომლებიც სხვადასხვაგვარად ამუშავებენ მონაცემებს.

იჯარით აღება: Leasehold	მიწის იჯარით ფლობა, რაც წარმოადგენს კონტრაქტს, რომლის მიხედვითაც მიწის ექსკლუზიური მესაკუთრეობის უფლება მიწის მესაკუთრის (მეიჯარე) მიერ დაშქირევებლისათვის (მოიჯარე) შეთანხმებული პერიოდის ვადით შეთანხმებული საფასურის სანაცვლოდ არის გადაცემული.
კადასტრი: Cadastre	მიწის საინფორმაციო სისტემის ტიპი, რომელიც აწარმოებს ჩანაწერებს მიწის ნაკვეთებზე. ტერმინი მოიცავს შემდეგს.
იურიდიული კადასტრი: Juridical cadastre	მიწაზე უფლებათა რეესტრი.
ფისკალური კადასტრი: Fiscal cadastre	ქონების რეესტრი, რომელს აწარმოებს ჩანაწერებს მათ ფასზე.
მიწათსარგებლობის კადასტრი: Land use cadastre	მიწათსარგებლობის რეესტრი.
მრავალმიზნობრივი კადასტრი: Multy-purpose cadastre	რეესტრი, სადაც შესულია მიწის ნაკვეთების მრავალი მახასიათებელი.
კონფისკაცია: xpropriation	მფლობელისათვის კომპენსაციის სანაცვლოდ საკუთრების იძულებითი ჩამორთმევა.
კონსოლიდაცია: Consolidation	მიწის დაგეგმარება და ხელახალი განაწილება უფრო ეკონომიური და რაციონალური ზომის, ფორმისა და მდებარეობის მქონე ნაკვეთებად.
კონტრაქტი: Contract	შეთანხმება, რომელიც კანონზე არის დაფუძნებული.
ლიმიტირების სტატუტი: Statute of limitation	სტატუტი, რომელიც ზღუდავს საჩივრის, მაგალითად მიწაზე უფლებების აღდგენაზე, წარმოდგენის პერიოდს.
ლოტი: Lot	მიწის ნაკვეთი.

masobrivi Sefaseba: Mass appraisal	განსაზღვრულ დროს სტანდარტული მეთოდების გამოყენებით უძრავი ქონების ჯგუფის შეფასების პროცესი.
მახასიათებელი: Feature	ერთეულთა ნაკრები, რომელიც გამოიყენება ფიზიკური ობიექტის აღწერისათვის.
მდებარეობის განსაზღვრის გლობალური სისტემა: Global positioning System (GPS)	დედამიწის ზედაპირზე მდებარეობების დადგენის სისტემა დედამიწის ორბიტაზე გადაადგილებადი კოსმოსური სატელიტებიდან დაშორების გაზომვით.
მონაცემები: Data	მონაცემთა უსისტემო კრებული.
მონაცემთა ბაზა: Database	მონაცემთა ორგანიზებული, ინტეგრირებული შეგროვება.
მონაცემთა ბაზის მართვის სისტემა: Database management system (DBMS)	მონაცემთა ბაზის მართვისათვის განკუთვნილი კომპიუტერული პროგრამების ნაკრები.
მიწა: Land	დედამიწის ზედაპირი, მის ქვეშ არსებული მინერალები, მის ზემოთ არსებული სივრცე და ნიადაგზე მიმაგრებული ყველა საგანი.
მიწის გადაცემა: Land transfer	მიწაზე უფლებათა გადაცემა.
მიწათსარგებლობა: Land use	მიწის გამოყენების სახეობა, მათ შორის მის ზედაპირზე არსებული მცენარეული საფარის ხასიათის გათვალისწინებით.
მიწის ადმინისტრირება: Land administration	მიწის შესაკუთრებაზე, ფასსა და გამოყენებაზე ინფორმაციის განსაზღვრის, ჩაწერის, გავრცელების პროცესები, მიწის მართვის პოლიტიკის განხორციელებისას.
მიწის დიგიტალური მოდელი: Digital terrian model (DTM)	დედამიწის ზედაპირის ციფრული მოდელი, რომელშიც შესამე განზომილება შეიძლება იყოს რაიმე სხვა მახასიათებელი (მაგალითად: სიმაღლე ან მიწის ფასი) და არა სიმაღლე.

მიწის ინფორმაციის მართვა: Land information management	მიწის შესახებ ინფორმაციის მართვა
მიწის მართვა: Land management	მიწის, როგორც რესურსის მართვასთან დაკავშირებული საქმიანობები, როგორც გარემოს, ასევე ეკონომიკური თვალსაზრისით.
მიწის ნაკვეთი: Land parcel	მიწის ფართობი ერთგვაროვანი საკუთრების უფლებებით და უნიკალური მფლობელობით.
მიწის საინფორმაციო სისტემა (IS): Land information system	მიწაზე ინფორმაციის მოპოვების, დამუშავების, შენახვისა და გავრცელების სისტემა.
მიწის რეფორმა: Land reform	სხვადასხვა პროცესები, რომლებიც ჩართულია გარკვეულ ტერიტორიაზე მიწის ფლობისა და მიწის გამოყენების ხასიათის შეცვლაში.
მიწის რეესტრი: Land register	საჯარო რეესტრი მიწასთან დაკავშირებული აქტების, ან ტიტულების დოკუმენტებზე ჩანაწერების წარმოებისათვის.
მიწის რეგისტრაცია: Land registration	მიწაზე უფლებათა ჩანაწერების წარმოების პროცესი აქტების რეგისტრირების, ან მიწის ტიტულის რეგისტრირების საშუალებით.
მიწათმფლობელობა: Land tenure	მიწაზე უფლებათა ფლობის სახეობა.
მიწის ტიტული: Land title	სუბიექტის მხრიდან მიწაზე უფლების დამადასტურებელი საბუთი.
მიკროდისკეტები ან მიკროფირები: Microfiche or Microfilm	შენახვის/არქივირების ფოტოგრაფიულ მეთოდებზე დაფუძნებული საშუალება.
მიწის ფასი: Land value	საკუთრების ღირებულება, რომელიც განისაზღვრა სხვადასხვა გზებით და რამაც წარმოშვა ფასის სხვადასხვაგვარი დადგენა.

მოდემი: Modem	«მოდულატორი-დემოდულატორი» მოწყობილობა, რომელიც საშუალებას იძლევა მონაცემები გარდაიქმნას ისეთ ფორმაში, რომლითაც შესაძლებელი იქნება მათი, როგორც პულსების ნაკრების გადაგზავნა სადენში და სადენის მეორე ბოლოს მათი ხელახალი შეკრება.
ნაკვეთი: Plot	მიწის ნაკვეთი.
ნაკვეთი: Parcel	მიწის ნაკვეთი.
ოპტიკური დისკი: Optical disk	კომპიუტერის მოწყობილობა რომელიც იყენებს ლაზერულ ტექნოლოგიას მონაცემთა დამახსოვრებისა და დისკებიდან წაკითხვისათვის, რომელიც შებურულია სინათლეზე მოქმედ მასალაში.
ორთოფოტოგრაფია: Orthophotograph	დამუშავებული აეროფოტო, რომლიდანაც სიმაღლეს და დახრის დამახინჯებანი მოშორებულია.
ორთოფოტორუკები: Orthophotomap	ორთოფოტოს საფუძველზე დამზადებული ფოტორუკები.
პირობითი ტიტული: Provisional title	რეგისტრირებული ტიტული, რომელიც გარკვეული წინაპირობების დაცვით გახდება აბსოლუტური ტიტული, იმის გათვალისწინებით, რომ დადგენილ ვადაში არ იქნება რეგისტრირებული რაიმე საწინააღმდეგო.
პლოტერი: Plotter	რუკებისა და გრაფიკული მასალის სახაზავი მოწყობილობა.
პრესიგნალიზაცია: Pre-signalization	წინასწარი მონიშვნა.
რასტერი: Raster	უჯრედების რეგულარული ქსელი, რომელიც ზედაპირს ფარავს და, როგორც წესი, ავტომატური სკანირებით არის ჩაწერილი.

რეესტრის საინდექსო რუკა: Registry index map	რუკა, რომელზედაც ნაჩვენებია მოცემულ ფართობზე რეგისტრირებული ყველა ნაკვეთი.
რესტიტუცია: Restitution	მიწაზე ძველი უფლებების აღდგენა, რაც დაკავშირებულია მიწის და საკუთრების ხელახალ პრივატიზაციასთან, ან საკუთრების ახალი უფლების შექმნასთან იმ მიწაზე, რომელიც წინათ სახელმწიფოს მიერ იქნა ჩამორთმეული.
რექტიფიკაცია: Rectification	სამართლებრივი პროცესი, სადაც მიწის რეესტრში არსებული შეცდომები შეიძლება შესწორდეს.
საბაზრო ფასი: Market value	საკუთრებაში არსებული უძრავი ქონების ყველაზე რეალურად სავარაუდო გასაყიდი ფულადი ფასი, თავისუფალი ბაზრისა და კონკურენციის გათვალისწინებით.
საბაზო რუკა: Base map	რუკა ზოგადი მიზნებისთვის, რომელზედაც თემატური რუკებია დაფუძნებული. საბაზო რუკა, ჩვეულებრივ, ღებდა ეროვნულ გეოდეზიურ ქსელზე დაყრდნობით და დატანილია ეროვნულ კოორდინატთა სისტემაში.
საგანგებო ასლი: Disaster copy	რეესტრის ასლი, რომელიც უსაფრთხო ადგილად ინახება, იმ შემთხვევისთვის, თუ ძირითადი რეესტრი დაზიანდა, მაგალითად ხანძრის შემთხვევაში.
საიჯარო შემოსავლის ფასი: Rental value	საკუთრების საფასური, რაც შეიძლება მიღებული იქნეს იჯარით გაცემისას.
საკუთრებაში არსებული უძრავი ქონება: Real property	მიწა და მიწაზე დამაგრებული სხვადასხვა საგანი, მათ შორის შენობები, სახლები, სხვა კონსტრუქციები და ბუნებრივი ობიექტები, როგორცაა ხეები.

საკუთრების გადაცემაზე ნოტარიული აქტების შედგენა: Conveyance	პროცესი, რომლის მიხედვითაც მიწაზე არსებული უფლებები გადადის ერთი პირიდან მეორეზე. უფლებები შეიძლება გულისხმობდეს სრულ მესაკუთრეობას, გირავენობას, საპროცენტო შემოსავალს, ან იჯარას და ა. შ.
სამოქალაქო კოდექსი: Civil Law	სახელმწიფოს მიერ შედგენილი კანონი მაცხოვრებელთა უფლებების შესახებ. ასევე ცნობილია, როგორც რომაული კანონი.
სამუშაო სადგური: Workstation	გრაფიკული ეკრანი, კლავიატურა და კომპიუტერით ერთმანეთთან დაკავშირებული ერთ მაგიდაზე არსებული დიგიტალიზების დაფა.
სასამართლო განჩინება: Adjudication	პროცესი, რომლის მიხედვითაც მიწის მფლობელობა და მასზე უფლებები ოფიციალურად არის განსაზღვრული.
საზღვარი: oundary	ფიზიკური ობიექტი, რომლითაც მონიშნულია საკუთრების ლიმიტი, წარმოსახვითი ხაზი, ან ზედაპირი, რომლითაც მონიშნულია ორ სამართლებრივ ქონების გამოყოფი. ასევე გამოიყენება სხვადასხვა ადმინისტრაციულ, სამართლებრივ, მიწათსარგებლობის, ტოპოგრაფიულ და სხვა მახასიათებელ ნიშნებს შორის ზღვარის აღწერისას.
საკადასტრო რუკა: Cadastral map	რუკა, რომელზედაც ნაჩვენებია მიწის ნაკვეთის საზღვრები. საკადასტრო რუკაზე შესაძლებელია ნაჩვენები იყოს შენობები.
საკადასტრო აგეგვმა: Cadastral surveying	მიწის ნაკვეთის საზღვრების აგეგვმა და რუკების შედგენა ქვეყნის მიწის ადმინისტრირების, საკუთრების გადაცემაზე ნოტარიული აქტების შედგენის, ან მიწის რეგისტრაციის სისტემის ხელშესაწყობად.

საკადასტრო ინდექსური რუკა: Cadastral index map	რუკა, რომელზედაც ნაჩვენებია ტერიტორიაზე არსებული სამართლებრივი საკუთრების სტრუქტურა, მათ შორის საკუთრების საზღვრები, ადმინისტრაციული საზღვრები, ნაკვეთის იდენტიფიკატორები, ზოგიერთ შემთხვევაში თითოეული ნაკვეთის ფართობი, გზის გასხვისების ზოლი და ადმინისტრაციული დასახელებები.
სარეზერვო ასლი: Back-up copy	ასლი, რომელიც გამოყენებული იქნება მონაცემთა, ან პროგრამული უზრუნველყოფის ორიგინალის დაზიანების შემთხვევაში.
შეტყობინება ან თანხმობა: Coution or caveat	რეესტრებში, ან სასამართლო ჩანაწერებში მონაცემების შეყვანა, რომელიც ზღუდავს მონაცემთა შემყვანი პირისათვის შეტყობინების გარეშე რაიმე ქმედების განხორციელებას.
საზღვრები და ფარგლები: Metes and bounds	საკუთრების აღწერა საზღვრის ხაზების (მეტეების) სიგრძისა და სახეობის, აგრეთვე მოსაზღვრე საკუთრებების (ბონდები) სახელების გამოყენებით.
სარგებლობა: Tenure	მიწაზე უფლებათა განხორციელების მეთოდი.
კერძო გარიგება: Private conveyancing	მიწაზე უფლებების გადაცემა ტრანზაქციაზე რაიმე საჯარო ჩანაწერის გარეშე
სხვისი ქონებით სარგებლობის უფლება: Easement	ერთი მიწათმფლობელის უფლება (დომინანტი მფლობელი) მეორეს საკუთრების მიმართ (მომსახურე მფლობელი), მაგალითად, მისასვლელი წყალთან, ან ელექტრო ენერჯის გატარების უფლება.
სერვიტუტი: Servitude	სხვისი ქონებით სარგებლობის უფლება.
სპორადული განჩინება: Sporadic adjudication	უფლებების განსაზღვრა მიწის სხვადასხვა ტერიტორიებზე სხვადასხვა დროს.

სტრატა ტიტული: Strata title	მიწის ტიტული, რომელიც არ არის აკუმულირებული და დაყოფილი ჰორიზონტალურად, როგორცაა მაღალი შენობების შემთხვევა, ან ნედლეულის მოპოვების უფლება.
სისტემური განჩინება: Systematic adjudication	მიწაზე უფლების დადგენა რეგულარულ, ან სისტემატურ საფუძველზე, მაგალითად, ერთდროულად ერთ ტერიტორიაზე.
ტიტული: Title	საკუთრებაზე პიროვნების უფლების დამადასტურებელი საბუთი.
ტიტულის დოკუმენტი: Title deeds	დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს ტიტულს მიწაზე.
ტიტულის გეგმა: Title plan	მიწის ნაკვეთის საზღვრების საჩვენებლად სპეციალურად შედგენილი გეგმა.
ტოპოგრაფია: Topography	დედამიწის ზედაპირის ფიზიკური მახასიათებლები.
ტოპოლოგია: Topology	გეომეტრიული საგნის მახასიათებლების შესწავლა, რომელიც არ არის დამოკიდებული საგნის აბსოლუტურ მდებარეობაზე, როგორცაა მისი კავშირი სხვა საგნებთან.
ტრავერსირება: Traversing	ახალ ადგილმდებარეობათა დასადგენად მიწის აგეგმვის ტექნიკა, კუთხეთა და მანძილთა თანამიმდევრული გაზომვით.
ტრილატერაცია: Trilateration	მიწის აგეგმვის ტექნიკა, რომელიც განსაზღვრავს მდებარეობას, მხოლოდ მანძილის გაზომვით.
ტრიანგულაცია: Triangulation	მიწის აგეგმვის ტექნიკა, რომელიც განსაზღვრავს მდებარეობას სამკუთხედების კრებული კუთხეების გაზომვის საშუალებით.
ტიტულის საფუძველი: Root of title	დოკუმენტი, რომელიც სრულად განსაზღვრავს უძრავ ქონებაში სამართლებრივ და ფინანსურ ინტერესებს, რაც უზრუნველყოფს უეჭველობას სამართლებრივი თვალსაზრისით.

ტიტულის რეგისტრაცია: Registration of title	სისტემა, სადაც მიწის საკუთრების რეესტრი იწარმოება უფრო ნაკვეთებზე, ვიდრე მესაკუთრე, ან გადაცემის აქტებზე დაყრდნობით.
ტიტულიდან ამონარიდი: Abstract of title	დოკუმენტებისა და ფაქტების მოკლე რეზუმე, რომელიც აჩვენებს საკუთრების, ან მიწის ნაკეთის მფლობელობას.
უპირობო უფლება საკუთრებაზე: reehold	იჯარისაგან განსხვავებული მფლობელობა, როდესაც მესაკუთრეს მფლობელობის სისტემაში შესაძლებელი მაქსიმალური უფლებები აქვს.
უსამართლო მფლობელობა: Adverse possession	მიწის ოკუპაცია რეალური მფლობელის უფლებების შეუსაბამოდ.
უძრავი ქონება: Real estate	მიწასთან დაკავშირებული საკუთრება.
შემზღუდავი შეთანხმება: Restrictive covenant	შეთანხმება, როდესაც ერთი მიწათმფლობელი თანხმდება შეზღუდოს მიწის გამოყენების გარკვეული შესაძლებლობები, სხვა მესაკუთრის სასარგებლოდ.
ფასის დადება: Charge	ქონების დატვირთვა, მაგალითად ვალის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.
ფაილი: File	საჭირო ჩანაწერების ორგანიზებული შეკრება.
ფისკალური ფასი: Fiscal value	საკუთრებაში არსებული უძრავი ქონების ფასი, რაც გამოიყენება საგადასახადო მიზნებისათვის.
ფიქსირებული საზღვარი: Fixed boundary	საკუთრების სამართლებრივი საზღვარი, სადაც ზუსტი საზი შეთანხმებული და დოკუმენტირებულია.
ფრაგმენტაცია: Fragmentation	მიწის დაყოფა რაციონალურ გამოყენებასთან შედარებით ძალიან მცირე ზომის ნაკვეთებად, რაც ჩვეულებრივ მემკვიდრეობითი სისტემის შედეგია. პროცესმა შეიძლება მიგვიყვანოს ერთი მფლობელის ნაკვეთების მუნიციპალიტეტამდე, ან ერთი ნაკვეთის მფლობელთა მუნიციპალიტეტამდე.

ფართობის ადგილობრივი ქსელი (LAN): Local area network	საკომუნიკაციო სისტემა, რომელიც უზღვევს ადგილზე რამდენიმე დამამუშავებელ დანადგარს ერთმანეთთან იყენებ დაკავშირებული.
ფოტოგრამეტრია: hotogrammetry	fotoebidan zusti zomebis aRebis mecniereba da xelovneba.
ფოტორუკა: hotomap	რუკა, რომელიც იწარმოება ძირითადად დაბეჭდილი ფოტოებით და არა აბსტრაქტული პირობითი ნიშნებისა და სიმბოლოებით.
პიქსელი: Pixel	უჯრედების (სურათის ელემენტები) ერთ-ერთი მწკრივი ბადეში, რომელიც მონაცემებს შეიცავს.
ქვედანაყოფი: Subdivision	მიწის ნაკვეთის მცირე ზომის ნაკვეთებად დაყოფის პროცესი.
ქონება: Estate	სამართლებრივი განსაზღვრებით ინტერესი მიწაზე. ასევე გამოიყენება ფიზიკური მიწის და საკუთრების აღსანიშნავად, რომელთანაც დაკავშირებულია ქონებრივი ინტერესი.
ქსელი (კომპიუტერის): Network (computer)	სისტემა, რომელიც შედგება კომპიუტერისაგან, რომელიც დაკავშირებულია სადგურებსა და მოწყობილობებთან. ტერმინი ასევე გამოიყენება ორი, ან მეტი ურთიერთდაკავშირებული კომპიუტერის სისტემის აღნიშვნისას.
ქსელი (აგეგმვის): Network (survey)	ურთიერთდაკავშირებული აგეგმვის წერტილების ერთობლიობა, რაც უზრუნველყოფს ტერიტორიის სივრცით სტრუქტურას.
ქონების შეფასება: Assessment	საკუთრების დასაბეგრი ფასის განსაზღვრა მისი დახლოებითი საბაზრო ფასის საფუძველზე.
შეფასება: Valuation	საკუთრების ფასის დადგენა.
შეფასება: Appraisal	საკუთრების საბაზრო ფასის დადგენა.

ჩვეულებითი მიწათმფლობელობა: Customary tenure	მიწის ფლობა ჩვეულებრივი კანონის მიხედვით.
ჩვეულებითი უფლება: Customary law	დაუწერელი კანონი, რომელიც დიდი ხნის გამოყენების შედეგად დაფუძნდა.
ძირითადი წილი: Overriding interest	უფლება მიწაზე, რომელსაც გააჩნია სამართლებრივი ძალა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს არ არის ჩაწერილი მიწის რეესტრში.
წინასწარი მონიშვნა: Pre-marking	მიწაზე წერტილების მონიშვნა აეროფოტოგადაღებების ჩატარებამდე, რათა შესაძლებელი გახდეს წერტილების იდენტიფიკაცია
ჰიპოთეკა: Hypothec	საკუთრების დატვირთვა, როგორც ფინანსური სესხის უსაფრთხოების გარანტია, როდესაც საკუთრება რჩება სესხის მიმღები პირის მფლობელობაში.

Determination of Specific Land Terms

Keshelashvili O.

Doctor of economic sciences, professor,
academician Of the Georgian Academy
of Agricultural Sciences

Egiashvili D.

Academic Doctor

Abstract (Internet Version)

The article represents determination of specific terms connected with soil and land resources in alphabet order.

შინაარსი - CONTENTS

1. ეკონომიკური ტექნოლოგიები—

Economical Technologies

ო. ქეშელაშვილი

ეკონომიკური ტექნოლოგიები და მათი გამოყენების ოპტიმიზაცია სამეურნეო რისკის პირობებში 6

O. Keshalashvili

Economical Technologies and Optimization of its Use in the Conditions of Industrial Risk

2. Маркетинговая стратегия-

Marketing Strategy

Омар Кешелашвили, Шота Чалаганидзе

Маркетинговая стратегия сельского хозяйства Грузии, с учётом интенсивных процессов мировой глобализации..... 14

O. Keshelashvili, Sh. Chalaganidze

Marketing Strategy in Agriculture of Georgia with Consideration of Intensive Processes in the World Globalization

3. აგრარული ეკონომიკა და ბიზნესი—

Agrarian Economy and Business

გიორგი ნიკოლეიშვილი, ბიძინა კორახაშვილი, ბესიკ

საკანდელიძე, სერგო თურმანიძე, ემზარ ჭოლაძე
გვიანი შემოდგომის თუთის გაუხეშებული ფოთლის მეცხოველეობაში საკვებად გამოყენების შესაძლებლობა, მისადაგებული ტექნოლოგიები და მისი ეკონომიკური ეფექტიანობა 22

Giorgi Nikoleishvili Bidzina Korakhashvili, Besik

Sakandelidze, Sergo Turmanidze, Emzar Choladze

Feasibility of application of coarse mulberry leaf gathered in late autumn as fodder for cattle breeding, development of appropriate Technologies and economic efficacy

ავთანდილ ლაფაჩი

მსოფლიო ფინანსური კრიზისი და საქართველოს სავალუტო პოლიტიკა 32

Avtandil Lapachi

World Financial Crisis and Monetary Policy of Georgia

იოსებ ფალელაშვილი, სერგო თურმანიძე, გურამ ძაგნიძე

ბიზნესის შეფასებისა და საწარმოს გადახდისუნარიანობის განსაზღვრის მეთოდოლოგიური მიდგომები

Joseph Palelashvili, Sergo Turmanidze, Guram Dzagnidze
Methodology of Estimation of Business Activity and Definition of Solvency of Manufacture

გურამ ძაგნიძე, იოსებ ფალელაშვილი, სერგო თურმანიძე
სამეწარმეო სუბიექტების ფინანსური მდგომარეობის შეფასება 42

Guram Dzagnidze, Joseph Palelashvili, Sergo Turmanidze
Estimation of Financial Position of Enterprise Subjects

სერგო თურმანიძე, გურამ ძაგნიძე, იოსებ ფალელაშვილი
მოგების განსაზღვრა აგრობიზნესურ საწარმოებში 51

Sergo Turmanidze. Guram Dzagnidze, Joseph Palelashvili
Estimation of Profitability in Agrobusiness Manufactures

მანანა მჭედლიშვილი, ავთანდილ ლაფაჩი
მოსაზრებები საბიუჯეტო სისტემის სრულყოფის თვალსაზრისით 58

Manana mchedlishvili. Avtandil Lapachi
Opinions for Perfection of Budget System

სულიკო ყამარაული, ლევან ყამარაული
სახნავი მიწების გამოყენების გაუმჯობესების რეკომენდაციები.. 62

S. Kamarauli, L. Kamarauli
Recommendations for effective use of plough land

ლაშა ჩიბურდანიძე
ოპერაციული ბერკეტის ეფექტი მცირე ბიზნესურ ფერმერულ მეურნეობებში 69

L.Chiburdanidze
Operative Lever Effect on Small Business Farms

4. Научные труды ученых Азербайджана- Scientific work of Azerbaijani Resserchers

Мамедова М. А.

Внешнеэкономические отношения и вопросы защиты продовольственного рынка в Азербайджанской Республике.... 77

Mamedova M.A.

Foreign economical relations and the problems of defence of the food-stuffs market in Azerbaijan Republic\

Алиев Рамин Разим оглы

Приоритетные направления государственного регулирования экономики 83

Aliev R.R.

Priority Directions of State Regulations of Economy

Алиева Матанат Летиф кызы

Роль транспортного сектора в обеспечении социально-экономического развития Азербайджанской республики 88

Alieva M.L.

Importance of Transport Sphere in Social Economic Development In Azerbaijan Republic

Бабаев Мехрадж Юсиф оглы

Варианты использования зарубежного опыта в сфере кредитования в Азербайджане 94

Babaev M.U.

Utilization of Credit Experience of Foreign Countries in Azerbaijan

Кулиев Эльдар Аллахяр оглы

Роль маркетинговых исследований в формировании оптовых рынков сельскохозяйственных продуктов и продовольствия . 101

Kuliev E.A

Importance of Marketing Researches to Form Wholesale Markets of Agricultural Products and Foodstuffs

Муратов Ровшан Атеш оглы

Современное понятие экономического содержание лизинга 108

Muradov R.A.

Modern Understanding of Economic Content of Leasing

Ахмедова Акима Амир кызы

ВАЖНЕЙШИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ 118

Akhmedova A.A.

Main Directions of International Trade Development in Agrarian Sector of Azerbaijan Republic

Годжаева Э.М.

Факторы, влияющие на уровень потребительской корзины в Азербайджанской Республике 123

Godzhaeva E.M.

factors influencing to the level of consumer's basket in the Azerbaijan Republic

Садыгов Джафар Али оглы

Внедрение новой техники и прогрессивной технологии - важнейший фактор повышения эффективности основных фондов 129

Sadigov J.A

New Technique and Progressive Technology Introduction – The Most Important factors to Increase effectiveness of Basic Production

Мамедов Шамхал Искендер оглы

Теоретические основы рынка молочной продукции и механизм регулирования 139

Mamedov Sh.I.

Theoretical Base for Dairy Product Market and its Regulation System

Рустамов Рузбек Надир оглы

Особенности развития предпринимательской деятельности в аграрном секторе 147

Rustamov.R.N.

Specification of Entrepreneurship development in Agrarian Sector

Магсудова Гульдаста Билал гызы

Современное состояние аудита в Азербайджанской республике 155

Magsudova G.B.

State of Audit in Azerbaijan Republic

Агаев Этибар Керим оглы

Роль таможенного урегулирования на аграрном рынке .. 160

Агаев Е.К.

Importance of Customs Regulation in Agrarian Market

5. ԶԵՐՊՈՆԵՑԻ—Terms

ոմար լեժնեկաճիւղի, ճաւոյտ յեղիաճիւղի

Յիճաստան ճակոճարեւելի սճեւոյիւրի տերմինեյիս ցանսաճըրեյա-ցանարտեյեյի 162

Keshelashvili O, Egiashvili D.

Determination of Specific Land Terms

Մինարսի- CONTENTS 177

ნ⁸⁵/₁₄

2009 წლის I კვარტალი.

ფორმატი 70x108^{1/16}

სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 9.3

პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 12.0

ტექნიკური რედაქტორი ა.ლაფაჩი

კომპიუტერული უზრუნველყოფა თ.მახარაძე

ინგლისური ვერსია: ხ.ისაევი და თ.გელიაშვილი

